

Teológia

A TARTALOMBÓL

KÖZÖSSÉGI ERKÖLCS ÉS KERESZTÉNY TESTVÉRISÉG

Erkölcsteológia és orvosi etika – A közös munkahelyek és a testvériség – Technikai társadalom keresztény értékelése – Történelmi értékeink őrzése és föltárása – Pályaválasztás hivatásból – Népfront és az egyházközösség – Erkölcsi norma és statisztikai átlag – Közös létezés – Gondolatok az olvasásról – Köztulajdon megbecsülése – Korszerű karitászmunka – Gyakorlati hitvallás

Boda László – Borsos Miklós – Cselényi István – Erdő Péter – Földényi János – Hajdók János – Hegyi Béla – Illyés Gyula – Kardos József – Kiss József – Kovách Zoltán – Személyi József – Széll Margit írásai.

XI. évf. 1977. 1. sz.

Teológia

NEGYEDÉVI FOLYÓIRAT

XI. EVFOLYAM, 1. SZÁM

1977. MÁRCIUS

TANULMÁNYOK

BODA LÁSZLÓ: Erkölcteológia és orvosi etika — — — — —	2
HAJDÓK JÁNOS: A közös munkahelyek nyitottsága a testvériség felé —	6
KISS LÁSZLÓ: A technikai társadalom keresztény értéke — — — —	12

TÁVLATOK

Olvasóink távlatából (Sz. A.) — — — — —	17
---	----

EXEGÉZIS ÉS KÉRÜGMA

Homiliavázlatok Húsvétvasárnaptól Pünkösdig (Nagy József) — —	24
---	----

FÓRUM

Vallomások a hitről (Sz. M.) — — — — —	28
--	----

FIGYELŐ

A szerkesztő levele (Szennay András) — — — — —	35
Történelmi értékeink megőrzésének közösségi feladata (Kovách Zoltán)	36
Pályaválasztás — hivatásból (Széll Margit) — — — — —	39
Népfront és az egyházközség (Hegyi Béla) — — — — —	44
Gondolatok az olvasásról (J. M.) — — — — —	48
A keresztény erkölcsi norma és a statisztikai átlag (Erdő Péter) — —	51
Közös Létezés (Cselényi István) — — — — —	53
A köztulajdon megbecsülése (Személyi József) — — — — —	55

TEOLÓGIAI-LELKIPÁSZTORI JEGYZETEK

Korszerű karitászmunka (Kardos József) — — — — —	60
A katolikus ember gyakorlati hitvallása (Földényi János) — — — —	63

TEOLÓGIA

NEGYEDÉVI FOLYÓIRAT

XI. ÉVFOLYAM

1977.

Felelős szerkesztő:
Dr. Szennay András

Főmunkatárs:
Dr. Gál Ferenc

Felelős kiadó:
Dr. Várkonyi Imre

SZENNAY ANDRÁS: A Mester és munkatársai	— — — — —	133
VI. PÁL: Szükséges az imádság!	— — — — —	194

TANULMÁNYOK

BODA LÁSZLÓ: Erkölcsteológia és orvosi etika	— — — — —	2
HAJDÓK JÁNOS: A közös munkahelyek nyitottsága a testvériség felé	— — — — —	6
KISS LÁSZLÓ: A technikai társadalom keresztény értéke	— — — — —	12
KORZENSZKY RICHÁRD: „Hogy életük legyen” (Jn 10,10)	— — — — —	66
GÁL FERENC: „Szem nem látta, fül nem hallotta” (1Kor 2,9)	— — — — —	69
VANYÓ LÁSZLÓ: A „túlvilág” és „örök élet” a korai kereszténység teológiájában	— — — — —	75
SZÉLL MARGIT: Végső magány vagy örök találkozás?	— — — — —	81
UDVARDY JÓZSEF csanádi püspök: Szent László hitvalló	— — — — —	137
JEAN-MARIE AUBERT: A keresztények küldetése a világban	— — — — —	140
BALÁZS PÁL: Világiak Isten népében	— — — — —	145
KOVÁCS ENDRE egri püspök: Az imádság Prohászka lelkiéletében	— — — — —	195
BELON GELLÉRT: Urunk „Miatyánkjai”	— — — — —	199
GERHARD LOHFINK: A megújuló hitélmény	— — — — —	204
KONCZ LAJOS: A meditáció mai igénylése	— — — — —	208

TÁVLATOK

Olvásóink távlatából (Sz. A.)	— — — — —	17
„Végső” fogalmaink értéke (-nr-)	— — — — —	86
Világiak az egyházközség életében (-nr-)	— — — — —	150
Életünk imája (Széll)	— — — — —	215

EXEGÉZIS ÉS KÉRÜGMA

Homiliavázlatok Húsvétvasárnaptól Pünkösdig (Nagy József)	— — — — —	24
Homiliavázlatok a 13. évközi vasárnaptól Nagyboldogasszony ünnepéig (Gál Ferenc—Nagy József)	— — — — —	91
Homiliavázlatok az évközi 26. vasárnaptól Karácsonyig (Gál Ferenc—Nagy József)	— — — — —	156
Homiliavázlatok Újévtől a Böjt 5. vasárnapjáig (Gál Ferenc—Nagy József)	— — — — —	222

FÓRUM

Vallomások a hitről (Sz. M.)	28
Honnan — hová? (Bellér Béla)	96
Gyermek az egyházi közösségben (ifj. Foltin Brunó)	219

FIGYELŐ

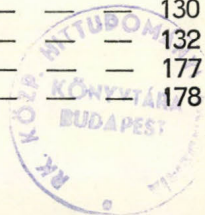
A szerkesztő levele (Szennay András)	35
Történelmi értékeink megőrzésének közösségi feladata (Kovách Zoltán)	36
Pályaválasztás — hivatásból (Széll Margit)	39
Népfront és az egyházközség (Hegyi Béla)	44
Gondolatok az olvasásról (J. M.)	48
A keresztény erkölcsi norma és a statisztikai átlag (Erdő Péter)	51
Közös Létezés (Cselényi István Gábor)	53
A köztulajdon megbecsülése (Személyi József)	55
„A lelkipásztorkodás megelőzi a teológiát” (Karl Rahner)	98
„Betegségeinket Ő viselte” (Iz 53,4) (Fülöp Béla)	99
„Számomra az élet Krisztus, a halál pedig nyereség” (Fil 1,21) (Kiss László)	101
Gondolkodók a halálról (-II-)	106
Kovácsként az evangélium szolgálatában (Hegyi Béla)	161
Keresztény cselekvésünk a világban (Kiss László)	165
A világiak a mai egyházi életben (Hajdók János)	168
A teológia szolgáló feladata (Széll Margit)	173

KORKÉP

Imádkozók a családban (Vasadi Péter)	226
Lelkiség teológia nélkül? (Heinz Schuster)	229
Krisztus megtapasztalása az egyház életében és jeleiben (Cselényi István Gábor)	231
Ahogy az én népem imádkozott (Sinkó Ferenc)	236
Az imádkozó pap († Mayer Miklós)	239

TEOLÓGIAI-LELKIPÁSZTORI KÉRDÉSEK

Korszerű karitászmunka (Kardos József)	60
A katolikus ember gyakorlati hitvallása (Földényi János)	63
A papság lelkipásztori szellemű teológiát vár (Cserháti József pécsi püspök)	112
Egyházi kisközösségek (Szennay András—Tomka Ferenc)	118
Útrakészen (Kerényi Lajos)	123
A fővárosi turizmus lelkipásztori feladatairól (Fábián János)	127
Gyermeksírás a szentmisén (Katona Nándor)	130
A „zsinati folyamat” (t. f.)	132
VI. Pál pápa: „Több bizalmat a világiaknak!”	177
Élet és teológia (Alszeghy Zoltán)	178

A család Krisztus közösségében (A Szent Imre Plébánia munkaközösége)	— — — — — — — — — — —	179
Hitre nevelés a családban (Paleta Éva)	— — — — — — — — — — —	183
Felkészítés az eukarisztia vételére (Kardos József—Bánóczky Előd)	— — — — — — — — — — —	186
Eszmélkedjünk, elmélkedjünk! (Sz. A.)	— — — — — — — — — — —	189
Közös ima — közösségi elmélkedés (Tomka Ferenc)	— — — — — — — — — — —	241
Egyházi zene a zsinat után — lelkipásztori szemmel (Szigeti Kilián)	— — — — — — — — — — —	247
„A szolgálatok is különfélék...” (1Kor 12,5) (Gyürki László)	— — — — — — — — — — —	250
A megújított szentmise magyar szövegei — lelkipásztori szemmel (Taáp Miklós)	— — — — — — — — — — —	253
Eszmélkedjünk, elmélkedjünk (folytatás) (Sz. A.)	— — — — — — — — — — —	255

„A keresztények a lelkiismeretükhöz való hűségük útján csatlakoznak az egyének és közösségek életében felmerülő számtalan erkölcsi probléma megoldásához.”

(Gaudium et spes, 16.)

A tapasztalat is megerősíti, hogy a vallásos és nem vallásos emberek tudnak együtt élni, dolgozni, alkotni . . .

(Hazafias Népfront vitaanyagából)

Jelen számunk mindenek előtt társadalmunk néhány aktuális erkölcsi kérdéséről szeretnénk felvetni, tárgyalni. Különösen azokkal a problémákkal foglalkozunk, melyek megoldásánál a hazai-társadalmi feladatok egyben evangéliumi felfogásból születő kötelezettségeket rónak a keresztény hívekre. E feladatok feltárásánál és vállalásánál nem nehéz, sőt szükségszerű a harmónikus együttműködés a más világnézetet valló honfitársakkal. Ugyanezt vallja – természetesen – a Hazafias Népfront 1976. szeptemberi kongresszusi vitaanyaga is: „A politikai együttműködés nem célozza a különböző ideológiák egybeolvadását, mert az lehetetlen.” A keresztény erkölcs olyan kiterjedt közös területtel rendelkezik, ahol a mindennapi élet munkájában és eseményeiben, a gondolkodás és a lelkület formálásában népünk minden tagjával találkozhatunk.

Léka i László Bíboros érsek ezekről a közös feladatokról többek között ezeket mondta a Hazafias Népfront VI. Kongresszusán: „A magyar egyháznak és az államnak is érdeke, hogy kettőjük között kialakult jó viszony továbbra is kedvezően fejlődjön. A hívek főpásztoraikkal az élükön, tevékenyen bekapcsolódhatnak a nem hívőkkel együtt az országépítés felelős munkájába.” – Majd Bíboros érsekünk kiemelte az erkölcsi tennivalókat. „Államunk a családot a társadalom alapsejtjének tekinti. Ugyanilyen védő gondoskodással áll a család mellé az egyház is és felhívja figyelmünket a házastársak termékeny szeretetére: a gyermekekre . . . Szülői áldozatokból nevelődik fel a kiegyensúlyozott, munkaszerető, közösséget becsülő fiatal nemzedék. Többgyermekes családok és az alkalmatlanságnak induló otthonok különösen igénylik az állam és az egyház segítségét . . . A nyugdíjasokkal, öregekkel való törődés a „vox humana”-t pendíti meg minden jóérzésű emberben . . . A műemlék épületeink és templomaink előmozdítják a szép és jó felismerésének képességét . . . Az egyháziak szívesen bekapcsolódnak a honismereti mozgalomba . . .

– Az egyház komoly szóval buzdítja híveit a társadalmi munkára: óvodák, iskolák építésére, település fejlesztésére. Felemeli szavát az egyéni és közélet tisztaságáért, a közvagyon megbecsüléséért, a környezetvédelemért. – Mindezt a sokoldalú fejlődést csak akkor tudjuk kibontakoztatni, ha a külső, nemzetek közötti békét segítjük megőrizni.

VI. Pál pápa megrázó felhívással fordul évenként minden néphez és vezetőihez: hogy segítsenek megóvni az embercsalád legnagyobb kincsét a világbékét. Egy-egy rövid, jellegzetes mottóban sűriti össze atyai, testvéri kérését: „A béke lehetséges”. – „A béke igazi fegyverei az erkölcsi fegyverek!”

A TEOLOGIA ezen száma súlypontosan a népünket felvirágoztató és a békét megalapozó erkölcsi kérdéseket veti fel. Különösképpen azokat, amelyeket a közvéleménnyel, a társadalom erőfeszítésével együttesen kell ma megoldanunk. Törekvéseink a 2. Vatikáni zsinat szelleméből, sőt követelményeiből fakadnak: „A hívők biztosak abban, hogy az az egyéni és közösségi erőfeszítés, amit életkörülményeik megjavítására fordítottak, megegyezik Isten tervével . . . ezzel a testvéreiknek tett szolgálattal személyesen hozzájárulnak az isteni gondviselés tervének megvalósulásához . . . A hívők hálát adnak az evilági javakért az isteni Jótévednek és úgy használják munkájuk gyümölcsét, mint akik tudják: „Minden a tiétek: ti Krisztuséi vagytok, Krisztus pedig Istené” (1Kor 3,22–23). (Vö.: Egyház a mai világban, 34, 37.)

TANULMÁNYOK

Boda László

ERKÖLCSTEOLÓGIA ÉS ORVOSI ETIKA

Az összesűrűsödő emberi és társadalmi problémák nyomán előbb-utóbb a fölmerülő kérdések tudatosítására is sor kerül. Így jelentkezik világviszonylatban és szinte törvényszerűen korunk etikai irodalmában a *munka erkölcsi jelentőségének* vizsgálata, ezzel kapcsolatban pedig az ún. „*szakmai etikára*” irányuló reflexió. Ezen belül is különleges érdeklődés mutatkozik az orvosi etika kérdéseiről. Ezt az érdeklődést nálunk a Hazafias Népfőrt VI. Kongresszusa szintén ébren tartja, amikor a „munkában való helytállással” kapcsolatban hangsúlyozza a „tudati tényezők” szerepét (8. és 9.), melyet a vallásos világnézet képviselői is törekednek megvilágítani a munka területén, a maguk sajátos szemléletmódjával. Az emberi munkával s ezen belül a „szakmai etikákkal” természetesen világviszonylatban fokozott intenzitással foglalkoznak. A nagy tekintélyű katolikus moráleteológus, Bernhard Häring maga is komoly figyelmet szentelt az orvosi etika szerteágazó kérdéseinek, s ez nem véletlen (vö. Heilender Dienst. Ethische Probleme der modernen Medizin, Mainz, 1972). A teológiai szakirodalom széleskörű érdeklődésének egyik hivatott tanúja ez a 184 oldalas kötet. A jelen tanulmány ennek indítására kísérli meg az orvosi etikával kapcsolatos – nálunk nem kevésbé idősebb – reflexiót, jóllehet a szűk keretekhez mérten csak a leglényegesebb és legalapvetőbb problémákkal kíván szembenézni, az erkölcssteológia szemszögéből.

Az orvosi munkakör mint hivatás

Igen sok tapasztalat tanúsítja, hogy az orvos működése eleve problematikussá válik, ha munkakörét nem tekinti hivatásának. Bármilyen részletességgel és bármennyire szakavatottan vizsgálja ugyanis valaki az orvosi tevékenység etikai vonatkozásait, a felületen marad, ha ezt nem ismeri föl kellő világossággal. E fölismerés nélkül a felmerülő problémák megoldása nem lehet igazán eredményes. Orvosi nyelven szólva ugyanis olyan ez, mint amikor injekciót adnak a betegnek, akin csak az operáció segít.

A katolikus erkölcssteológia mai szemléletmódját egészen áthatja az, hogy témáit a keresztény hivatás szemszögéből vizsgálja. Ennek jegyében megállapíthatjuk, hogy minden tisztességes, etikailag elfogadható emberi tevékenység, ill. szakma hivatás rangjára emelhető. Mégis vannak különleges munkakörök, amelyek egészen sajátos közvetlenséggel irányulnak az emberre és ebben a tekintetben különleges felelősséget igényelnek. Ezeket a munkaköröket az jellemzi, hogy a „hivatás” szó mintegy odakívánkozik a nevékhöz, s az emberi beszéd rendszerint oda is illeszti: például „papi hivatásról”, „pedagógusi hivatásról” vagy „szülői hivatásról” beszélünk (bár ez utóbbi nem tartozik a munkakörök fogalmi keretébe). Sajátosan ilyen jellegű vizsgont az orvosi tevékenység, különösen akkor, ha a gyógyítás praxisára vonatkozik, nem elméleti kutatásokra.

Az emberi munka teológiaiilag annyiban emelkedik a hivatás rangjára, amennyiben Isten hivatását elfogadjuk a hitben megalapozott és a szeretetben tevékeny emberi szolgálatra. Ez ugyanis elválaszthatatlan Isten szolgálatától. Isten hívása hozzánk Krisztus közvetítésével, az evangélium üzenetén keresztül érkezik. Mindez azt jelentené, hogy csak a keresztényeknek van hivatásuk? Nem. Korunk katolikus moráleteológusai ebben a tekintetben egyre tágabban ítélik meg a hivatás kérdését. E tágabb nézőpont eredményeképpen a *nem-hívók hivatásáról is beszélhetünk, amennyiben azok lelkiismeretük belső indítására végzik munkájukat. A jelen kérdésnél maradván ilyen értelemben beszélünk például „lelkiismeretes orvosról”.*

Vajon felismerhetők-e a hivatás külső jelei az orvosi pályával kapcsolatban? Kétségtelenül vannak olyan döntések, amelyek a belső motivációra következtetni engednek, akár hívó, akár nem-hívó orvosról van szó. Alig vonható kétségbe például, hogy akinél a pályaválasztáskor a kereset nagysága, tehát a pénz s vele a kiemelt társadalmi rang vagy a kiszolgáltatt

helyzetben lévő pácienssel szembeni fölény a vezető motívum, annál nem beszélhetünk hivatásról. Ezzel szemben a hivatás jelének tekinthető az orvos figyelme és lelkiismeretessége, melyet betegeivel szemben tanúsít, valamint az, hogy indokolt esetben – például ha nehéz körülmények közt élő páciensről van szó – nem ragaszkodik a honoráriumhoz; különösen akkor, ha maga megfelelő anyagi helyzetben van. Az is a hivatás jele, amikor egy orvos vállalja a nehezebb működési kört a könnyebbel és kényelmesebbel szemben. Épp ezért joggal állapíthatja meg Häring: „Az orvosi etika módszeres kísérletet tesz arra, hogy a gyógyítást mint hivatást teljes mértékben tudatosítsa” (i. m. 33).

Üdvösségünk munkatársa

Korunk teológiáját áthatja az a törekvés, hogy megtalálja a kontaktust a tudományokkal és szót tudjon érteni a szekularizált világ emberével. Ebben nem pusztán a dialógus igénye jelentkezik. Kezdjük egyre konkrétan felismerni, hogy az ember nem csupán a teremtesben munkatársa Teremtőjének, hanem a megváltásban is aktív szerepet kap. Mert nem csupán a saját üdvösségének munkálásán kell közreműködnie (vö. 1Kor 9,24–27). Segítséget kell nyújtania mások üdvösségéhez is. Ez szerves feladata a keresztény önmegvalósításnak. Aki tehát az ember főlemelésének szolgálatát hivatássá teszi életükben, azok a megváltás munkatársainak tekinthetők. Az orvos munkájának gyógyító tevékenységének ebben a tekintetben igen jelentős szerepe van. Mivel alapozzuk meg e szokatlannak tűnő megállapítást?

Mindenekelőtt az „üdvösség” szó jelentésének feltárásával. Mert az antropocentrikus teológia megvilágításában az *üdvösség úgy fogalmazható meg, mint a teljes ember teljes egészsége a teljes emberi környezetben*. Hitünk szerint ennek megvalósulása az eszkatologikus jövő titka; a dicsőségbe öltözött végső létformáé, melyre a Krisztusba vetett keresztény remény irányul. A megváltás tehát – és vele az üdvösség – a testet éppúgy érinti, mint a kozmoszt magát, nem csupán a „lélek üdvösségére” vonatkozik. Erről világnyelvek szóhasználata vall. A latin „salus” és a német „Heil” egyaránt jelent üdvösséget és egészséget. Sőt egy szójátékkal ezt úgy is ki lehet fejezni, hogy az egészség a test üdvössége, a üdvösség pedig a lélek egészsége.

Jézus maga nem egyszer úgy szerepel az evangélium lapjain, mint orvos. A súlyos sebesültet gyógyító irtalmas szamaritanus példabeszédében órá ismerünk (Izd. Lk. 10.). Magára vonatkoztatja Izajás próféta szavait: azért jött, „hogy meggyógyítsa a megtört szívűeket” (Lk 4,18). Maga mondja: „Nem az egészségesnek van szüksége az orvosra, hanem a betegnek” (Lk 5,31). Azt viszont neki mondhatnák, hogy „Orvos, gyógyítsd meg magadat” (Lk 4,23). S Jézus olyan orvos, aki a teljes embert akarja gyógyítani, vagyis az embert testi-lelki művelésének, pszichoszomatikus lényének egységében. Jellemző példája ennek, amikor a béna gyógyításánál egyszerre hangzanak el a szavak: „Megbocsátatnak bűneid,” meg hogy „Kelj fel és járj!” (Mt 9,1–7).

Häring rámutat a jelen kérdéssel kapcsolatban *a betegség és a bűn rokonságára* is. A tapasztalat valóban sokrétűen igazolja, hogy – például az önfegyelmet nem ismerő – bűnös életforma mennyire termékeny táptalaja a betegségeknek (vö. iszákosság, nemi betegségek). De fordítva is áll. A visszanyert testi egészség a lelki egyensúly visszanyerését is eredményezheti, s gyakran eredményezi. A gyógyítás eszerint – akár közvetlenül, akár közvetve – a teljes emberi személy javát szolgálja. Amelyik orvos tehát kellő szaktudással, kellő odaadással és lelkiismeretességgel munkálkodik embertársai gyógyításán, az teológiailag értelemben véve különleges adománnyal, egy *sajátos karizmával* (= isteni ajándékkal) rendelkezik embertársai javának szolgálatára (Häring i. m. 24.). Igaz, a szó oksági értelmében nem ő gyógyít – erről soha nem szabad megfeledkeznie –, de nélkülözhetetlen és hatásos eszköze lehet a gyógyulásnak.

Mindez kellő alapot ad ahhoz, hogy a munkáját hivatásként gyakorló orvost üdvösségünk munkatársának tekintsük.

Az orvosi etika személyes igényei

A hamburgi egyetem belgyógyászat-tanára, Arthur Jores egy tapasztalatilag szilárdan megalapozott, következtetéseiben logikus tanulmányban vizsgálja a mai orvostudomány „negatív oldalait”. Főként arra mutat rá, hogy az egyoldalúan természetudományos szemlélet mennyire nem elég jelenlegi antropológiánk ismeretében. Világosan fölvezet a probléma lényegét: miért van az hogy a mai orvostudomány bonyolult szervi betegségeket gyógyítani tud (pl. szívátültetés), ugyanakkor egyszerűnek tűnő eseteknél nem ritkán tehetetlennek bizonyul. Válasza: azért van ez, mert még mindig kísért az az idejét múlt szemlélet,

amely egyoldalúan fiziológiai, szomatikus jellegűnek tartja a betegségeket, holott ezek jelentős részben *pszichoszomatikus jellegűek*. Tehát az ember lelki, szellemi mivolta elválaszthatatlan bennük a testi, fiziológiai jellegtől.

Állítása igazolására Jores alaposan vizsgált tapasztalati jelenségekre hivatkozik. Egyértelműen erre mutatnak az ún. „nyugdíjhalállal” kapcsolatos statisztikai fölmérések, ill. azok kiértékelései. Kiderült ugyanis, hogy a nyugdíjazásuk után rövid idő alatt meghalt személyek azért nem tudtak jóformán semmi ellenállást kifejezni a betegségekkel szemben, mert elvesztették életük értelmét. Úgy érezték, hogy fölöslegesen. Életük tehát „foglalkozásuk befejeztével halottá, üressé vált, kitöltetlen maradt” (Istd. Mérleg 1967, 331.). — Különösen szembeütő volt a gyorsan bekövetkező halál statisztikai aránya a pénzügyi és vámtisztviselőknél. Az ő foglalkozásuk ugyanis életformájukat a számokhoz, adatokhoz, előírásokhoz alakította, és ezt már nem lehetett folytatni a nyugdíjazás után.

A vizsgálatok arra is fényt derítettek, hogy az ember pszichoszomatikus személyisége, tehát testi-lelki mivoltunk a betegségekre való fogékonyságban, az ún. *hajlamban* szintén megmutatkozik. A statisztikai felmérések során erre nézve egészen meghökkentő jelenséget tapasztaltak a kutatók. Az 50-es évek nagy influenza-járványa idején a megbetegedések arányszáma novemberben és decemberben érte el tetőfokát. Februárban és márciusban a megbetegedések száma egészen csekély lett. Igen ám, de a postai tisztviselők esetében különös módon éppen fordított arányt mutatott a statisztika. Közülük legtöbben épp februárban és márciusban betegedtek meg. A jelenség értelmezése csak a pszichikai tényezők figyelembevételével vált lehetővé. „Novemberben és decemberben a postatisztviselőknek a karácsonyi forgalmat kell lebonyolítaniuk. Ennek következtében rendkívüli módon ki van töltve az életük” (u. o.). E két hónap alatt különleges megbecsülésben, figyelemességben, szeretetben részesülnek embertársaik részéről. Fölfokozódik tehát bennük az a lelkesítő tudat, hogy munkájuknak értelme van. Ez pszichikailag ellenállóbbá teszi őket a betegséggel szemben. Jores az ilyen jelenségek ismeretében és értelmezésében beszél „jellegzetesen emberi” betegségekről (amilyenek t. i. az állatoknál nem észlelhetők.) Vizsgálódásainak eredményeit könyvében részletesen megírja (Der Mensch und seine Krankheit. Grundlagen einer anthropologischen Medizin, Stuttgart, 1970. 4. Aufl.).

Mindez élesen kirajolja előttünk az orvosi hivatás perszonális elkötelezettségét. Nyilvánvalóvá lesz számunkra, hogy az *orvosi etika alapvető követelménye az ember teljesebb megismerése és az ehhez igazodó magatartás a gyógyításban*. Ez gyakorlatilag az ember pszichoszomatikus voltának elismerését és az ediginél fokozottabb figyelembevételét igényli, a megfelelő orvostikai tanulságokkal.

Az elmondottakból az következik, hogy a *beteg nem gyógyítandó test* (még a fiziológiás bajok esetében sem), *hanem gyógyulást kereső személy*. Ez Paul Ramsey orvostikai könyvének már a címében kifejezésre jut (The Patient as Person, New Haven, 1970). Ezért a humánus emberi bánásmód szerves része a gyógyításnak, s fokozottan az a kimondottan pszichoszomatikus betegségek esetében. Közérthetőbben kifejezve: nem elég, ha jó orvosságot adnak a betegnek; az is fontos, *hogyan adják*.

Arról sem feledkezhetünk meg, hogy *maga az orvos is személyisége egészében, teljes ember-voltával vesz részt a gyógyításban*. Szaktudása, biztos keze nélkülözhetetlen, de ezen kívül egyéb etikailag értékes személyi tulajdonságokkal is rendelkeznie kell hivatása gyakorlása érdekében. A beteg iránti figyelme, humanitása, lelkiismeretessége, megbízhatósága, titoktartása, bizonyos esetekben pedig áldozatkészsége növeli a betegekben a személye iránti bizalmat, az emberi hitet. Ennek pedig jelentős szerepe lehet magában a gyógyulásban.

Végül a teljesebb antropológiai ismeretek fényénél hitelesebb fogalmat tudunk alkotni az „egészségről”, ill. a „betegségről”. Eszerint az egészséges ember több, mint szerveinek hibátlan működése. Az „egészség” — mint azt a szó is kifejezi — *nem csupán „testi épség”, hanem a teljes emberi személy épsége*. Ez az elsődlegesen fiziológiai jellegű betegségeknél is érvényes (pl. influenza), mint azt Jores kimutatta. Fölismerése és elismerése pedig az orvosi etika előfeltétele.

Az orvos és a páciens

Az orvos és a páciens kapcsolata egészen sajátos. Häring ezt kölcsönös bizalom alapuló szövetségnek (Treuebund) nevezi, ami különösen a pszichoanalitikus és páciense esetében helytálló. Erre a területre azonban a jelen tanulmány szűk kereteiben nem térhetünk ki. Azt viszont érdemes megjegyezni, hogy a „páciens” fogalma tágabb körű, mint a „betegé”. Orvostikai vonatkozásban ez a sajátos kapcsolat főként a következő szempontok kiemelését javasolja:

Az orvos részéről a pácienséhez, illetve a betegéhez való kapcsolatot etikailag alapvetően

meghatározza az emberi személy tisztelete. Ebben a különös kapcsolatban ugyanis a beteg van kiszolgáltatott helyzetben, s szorul rá az Emberi Jogok által biztosított védelemre. Ha ugyanis elméleti kísérletet végzünk és ebben kikapcsoljuk az etikát s vele a humánus követelményeit, a beteg helyzete az orvossal szemben bizonyos tekintetben a legyőzöttnek a győzteshez való viszonyához lenne hasonlítható. Nem ritka ugyanis az olyan eset, amikor testi lelki vonatkozásban a legrejtettebb titkait kell feltárnia orvosa előtt. Adódhat olyan körülmény, hogy anyagi vonatkozásban zsarolható meg. (Ki ne lenne képes a legnagyobb anyagi áldozatra is, ha életéről vagy egészségéről van szó?) Előfordulhat, hogy tudtán kívül és beleegyezése nélkül kísérletezés céljaira használják föl. S az sem kizárt, hogy a páciens elferdült hajlamú, patológikus személyiséggel kerül szembe — teljesen kiszolgáltatott helyzetben. Ha az orvosban a betegnek személye iránti tisztelet hiányoznék, rendkívül erőssé válna a kísértés, hogy páciensét merőben önző érdekeinek eszközévé tegye. S ha — tegyük fel — egy szadisztikus hajlamú orvosról lenne szó (koncentrációs táborok!), adott helyzetben, pusztán a situációt tekintve, vajon volna-e lényeges különbség a kínzásra és az operációra előkészített s mozgási lehetőségétől megfosztott „páciens” között? A helyszín és az eszközök ezt a megkülönböztetést nem teszik önmagukban lehetővé, sem az öltözet. A döntő különbséget ebben az esetben és sok más esetben is az orvos személyes szándéka és etikai megbízhatósága garantálja. A főntebbi gondolatmenet ugyan kiélezett elméleti példa, de ez nem jelenti azt, hogy elszakadna a valóságtól. Századunkban sajnos jó néhány eset bizonyítja (bár kétségtelenül kivételes esetekről van szó), hogy a betegségében kiszolgáltatott emberrel szemben elkövétték már ebben a vonatkozásban szinte valamennyi lehetséges visszaélést, még a legsúlyosabbakat is.

Az orvosetikai könyvek és tanulmányok rendszerint kitérnek az őszinteségre és titoktartásra mint alapvető erkölcsi követelményre. A *pácienssel szembeni őszinteség* jogos etikai igény, bár van alóla kivétel (ld. alább a dilemmákat). Jellemző példája lehet a műtét esélyeinek őszinte feltárása a páciens előtt, vagy a gyógyítással kapcsolatos honorárium előre jelzése, stb. — Ami pedig az *orvosi titoktartást* illeti, az közismerten ősi etikai követelmény, és szorosan kapcsolódik az előbbihez. Elvi megfogalmazása már Hippokratész esküjében megtalálható. Említettük ugyanis, hogy a páciens kiszolgáltatottságának egyik jellemző vonása épp testi-lelki titkainak kényszerű feltárása. A beteg személyét védő etika (bár az alapjában kétoldalú), ezért kötelezi az orvost a hivatali titok megőrzésére. Ez azonban nem olyan mérvű, mint a gyónási titok. A morálteológiai szakkönyvek rendszerint megemlítik azokat a kivételes eseteket, amelyekben nem kötelező az orvosi titoktartás. Sőt a nagyobb jó érdekében épp az ellenkezője ajánlatos. Ilyen kivételes esetekben tehát az illetékesek előtt föl kell tárni az igazságot (pl. házasulandók orvosi vizsgálata esetében, amikor kiderül az egyik félnek nemi betegségből eredő fizikai impotenciája; vagy ha például megtudja, hogy kezelje gyilkos stb.).

Végül érdemes itt utalni az orvos és a páciens kapcsolatának olyan sajátos eseteire, melyekben nehéz megfelelő döntést hozni. Ezek az ún. *dilemma-situációk*. Tipikus eset, amikor például azt kell eldöntenie az orvosnak: megmondja-e, hogy páciense nem élhet már soká? (Vö. Sartre: *Altona* foglyai c. drámája) A rendkívül drága és kevés számú gépi segédeszköz alkalmazásánál az orvos ismét választút elé kerülhet. Például súlyos betegek esetében, amikor az életbentartás már csak speciális gépi segédlettel biztosítható, a sok rászoruló közül kiket részesítsen előnyben? (Ha 10 vastüdő áll rendelkezésre, de 50 súlyos betegnek volna rá szüksége.) A döntési motívumok etikájának elemzésére itt nem térhetünk ki. Annyit azonban érdemes megjegyezni, hogy a közelmúlt legnagyobb vihart kavaró dilemma-situációja kétségtelenül az ismert kanadai eset volt, melyhez az orvosok mellett jogászok, teológusok és különböző hivatású állampolgárok szóltak hozzá, olykor szenvedélyes hangon. (Karen-Ann Quinlan esete) A dilemma ez volt: vajon életben kell-e tartani igen költséges mesterséges eszközökkel olyan — eszméletlen állapotban levő — embert, akinek eszméletre térítésére nézve semmi gyakorlati remény nincs már? Egyébként ez az eset szintén igazolja, hogy az orvosnak — a megfelelő döntés érdekében is — törekednie kell az ember rendeltetését kutató, teljesebb antropológiai ismeretek megszerzésére.

Hippokratész esküje

A jelen tanulmány — mint arra a bevezetőben már utaltunk —, nem térhet ki az orvosi etika részletkérdéseire (pl. a szervátültetések, az emberrel való tudományos kísérletezés, az abortuszkérdés, az eutanázia problémái ilyenek). Az alapkérdésekre próbál tehát fényt deríteni. Az etikai alap pedig mindenekelőtt az orvos felelőssége és lelkiismeretessége, amellyel hivatásánál fogva pácienseinek, ill. betegeinek tartozik.

Befejezésül érdemes megidézni a neves görög orvost, *Hippokratészt* (i.e. kb. 460–377), akinek esküje a legalapvetőbb orvosetikai elveket már tartalmazza. Ezt az esküszöveget az or-

vosi etika alapkövének lehet tekinteni. Olyan ősi dokumentum, amely a maga területén Mózes kőtábláihoz volna hasonlítható. Jellemző, hogy több, mint kétezer év óta szolgált az orvosoknak eskümintául. Mint Haring említi, ez az esküformula a világ sok egyetemen még ma is használatban van, rendszerint azzal a változtatással, hogy Apolló és Aszklepiosz helyett Isten nevét mondják. Az, hogy nem keresztény dokumentum, a szekularizált világban sokak számára inkább előnyös, mint hátrányos tulajdonsága. Alapjában véve olyan ősminta az orvosi magatartás számára, mint mondjuk az építészek számára a dór stílusban épült athéni templom, a Parthenon. Egyedi volta azonban még ennél is jelentősebbé teszi a maga területén. Természetesen nem ad, nem is adhat végérvényes megfogalmazást minden idők medikusainak. Szükség volt például arra, hogy az Orvosok Világszövetsége 1948-ban, Genfben az orvosi etika kódexének új deklarációját megfogalmazza. Ez azonban a lényegét tekintve nem tér el attól, amit Hippokratész — önmaga és tanítványai számára — már etikai alapkövetelménynek vallott. Azóta a felgyorsult időben újra jelentkezik az igény az orvosi etika alapvető kérdéseinek még korszerűbb és teljesebb kidolgozására. Hippokratész esküje azonban ehhez is útmutatásul szolgálhat. Íme az ősi dokumentum szövege (néhány kisebb kevésbé jelentős rész kihagyásával):

„Esküszöm Apollóra és Aszklepioszra, a gyógyítás istenére, az egészség és a gyógyulás valamennyi égi hatalmára. Ők legyenek a tanúm, hogy ezt az esküt és ezt az erkölcsi kötelezettséget minden erőmmel és képességgemmel megtartom... Orvosi rendelkezéseimmel képességeimmel és tudásomnak megfelelően a szenvedő emberek javát akarom szolgálni, nem pedig azok kárát és tönkretételét... Ugyszintén nem fogok segítséget nyújtani egy asszonynak sem, magzata elpusztításához... Akinek házába meghívnak, úgy akarok belépni oda, hogy a szenvedő emberek javát szolgáljam, magamat pedig távol tartsam minden szándékos vétéktől és minden ártalmas tétől, kiváltképpen az érzéki élvezettől, akár asszonnyal, akár férfival szemben, akár szabad emberrel, akár rabszolgával szemben... Amit orvosi tevékenységem alkalmával látok és hallok, vagy ha olyan dolgokról esik szó, amit nem mondhatok el másoknak, úgy tekintem azokat, mintha szent titkok volnának és hallgatni fogok róluk, még akkor is, ha azokat működésemen kívül tapasztalom..."

Ugy találjak örömet életemben és munkámban, amint megtartom eskümet és nem szegem meg azt, s úgy érdemeljem ki minden időben az emberek megbecsülését. Ha pedig megszegném eskümet, minden baj engem sújtson!"

Irodalom: (Néhány jelentős és a témába vágó kötet). R. Siebeck — K. F. v. Weizsäcker: Die Medizin in der Verantwortung. Tübingen, 1947. — P. Tournier: Krankheit und Lebensprobleme, Basel, 1965. — A. Jores: Die Medizin in der Krise unserer Zeit, Stuttgart, 1966. — P. Chauchard: Une morale des médicaments, Paris, 1966. — Az egyes kérdésekről szaktanulmányokat rendszeresen közöl az *Arzt und Christ* c. folyóirat.

Hajdók János

A KÖZÖS MUNKAHELYEK NYITOTTSÁGA A TESTVÉRISÉG FELÉ

Bármennyire divatos az egyházi irodalomban a munka teológiája, s bármennyire ösztönnek — elsősorban külföldön, de jószíval itthon is — a tudományos és népszerűsítő kiadványok (szociológia, pszichológia, üzeman) a munkatudományokról: édeskeves tanulmány elemzi a *munkahelyek* kollektivitását s azok pozitív, közösségteremtő, az általános testvériséget igénylő szerepét. Ennek egyik oka magának a tárgynak még mindig újszerű jellege; hiszen ma is helytáll az, amit *Szenay András* jó tíz évvel ezelőtt megállapított: „A munkának átfogó teológiai feldolgozása, az ide vonatkozó teológiai szintézis bemutatása a még elvégzetlen feladatok közé tartozik”.¹ Ugyanez vonatkozik a viszonylag új tudományágakra is, pl. az üzemszociológiára, melynek úttörő kutatója, *Elton Mayo* (+1945), epigonokat igen, de magához méltó követőket alig talált. A másik ok abban rejlik hogy a közkezen forgó kézikönyvek vagy egyes részletkérdéseket tárgyalnak csupán (pl. a munkahelyek egészségügyi berendezéseinek optimális megszervezését, a kereset iránt érdeklődést, a szociális vagy kulturális színvonalat); vagy a tanulmányírók a már mások által is tárgyalt kérdést, a közhelyeszerű megállapításokat sztereotip módon ismétlik. A munkateológia is belefér már minden tekintélyes teológiai kompendiumba, de ezek az összefoglalások — éppen a témakör terjedelmes szétágazása miatt — szükségképpen megmaradnak az általánosságoknál. Az a kér-

dés, hogy a közös, főleg nagyüzemi munkahely — mint a „profán” foglalkozások körét idéző fogalom — hordoz-e magában „egyesítő teremtő erőt”, azaz természetes talaja-e nemcsak a humánumnak hanem a divinumnak is, jóformán föl sem merült. Ez a hely hiánya miatt szükre méretezett dolgozat szerény kísérlet néhány ide kívánczó gondolat felvillantására. Több évtizedes közösségi munkaviszonyom intuícióból merítem az élményt, az elérhető társadalomtudományi, lélektani és hittudományi munkák összevetéséből a dokumentációt.

A munkától való elidegenedés, a Marx által nem ok nélkül a hagyományos kereszténységet ért vád alól a mai keresztény írók sorra igyekeznek a ma értelmezett keresztény ideológiát fölmenteni,² de aki olyan példamutató elragadtatással tudta szembeállítani az élő munkát (travail-vivant) a holt munkával (le travail mort), mint *Simone Weil*,³ kevesen vannak. Ilyen, a nagyüzemi dolgozó, a társadalmi igazságosság elkötelezettje, az emberi veséig látó pszichológus és őszinte istenkereső, — alig akad az irodalomban. Nagy hiányunk van ilyen, isten- és emberközelséget tanító munkák között. — A mezőgazdaság, az ipar s a kereskedelem világ-szerte tapasztalt nagyüzeművé alakulása idején tanúi lehetünk egy másféle mozgásnak is, nevezetesen a „kis csoportok” sokfajta képződésének társasági és vallási tekintetben egyaránt. Ez utóbbi terén annyira, hogy egyesek hajlandók előnyben részesíteni, ha ugyan nem privilegizálni a nagyszámú gyülekezet rovására. Igaz, amit az egyik legjobb munkaszociológus, a német K. A. *Brütigam* leszögez: „Az egyes vagy néhány ember cselekvése annál inkább befolyásoló hatással van pl. egy osztályra (az üzemben, hivatalban) minél jobban ismerik a tagok egymást szemtől-szemben.”⁴ De veszedelmes dolognak tűnik ezt a megfigyelt jelenséget túlzásba vinni — éppen katolikus részről —, mint teszi a freiburgi *Eugen Walter*: „A közösségnek megtapasztalása csak kisebb csoportokban lehetséges. Ebben megegyezik a pszichológia és a szociológia...”⁵ A közösségélmény nem idegen a nagy csoportokban sokszor dinamikus jellegű, átforrásult, esetleg éppen tömegek indukálta hatástól sem, akár politikai-társadalmi (pl. különböző népgyűlések, felvonulások, tüntetések, sztrájkok) akár vallási szféráról (pl. pápai-főpapi misék, zarándoklatok, Suenens-féle karizmatikus istentiszteletek) van szó. Pluralista igényű korunkban nem mondhatunk le a „nagy”-ról a „kicsi” kedvéért és fordítva.

Mióta Marx a társadalom fejlődésének kulcskérdését a munkaviszonyokban megjelölte, előbb marxista, utóbb keresztény részről is egyre hangsúlyozzák a szociológusok a munka központi jelentőségét a kultúra és a civilizáció alakulásában. Nemcsak az anyagi lét, hanem a szellemi, a tudományos ismeretek is a „munkatevékenység felé irányzódnak, ezért a munka az ember életében méltó helyet foglal el.” Ezzel „gyökeresedünk” bele a teremtett, működő mindenségbe — ezzel leginkább.⁶ Az egyedi emberi élet legtevékenyebb korszakában, a hétköznapozatok legértékesebb óráiban az egészséges ember dolgozik — kisebb-nagyobb közösségben. Ebből az is következik, hogy ez az idő kiált leginkább a „megváltás” az evangéliumok hirdette lelki főlzabadosulás és megszentelődés felé. Ha az ember *Aquinói szent Tamás* óta a 2. Vatikáni zsinatig úgy szerepel a keresztény tudatban, mint a Teremtő munkatársa, akkor leginkább a hétköznapok alkotói szakaszaiban kell hogy hasonlítson — legfőképp a közös tevékenységben — az Isteni Személyek egy-közösségéhez a Három-Egyhez. Éppen magukban a munkaviszonyokban kell fölfedni az emberi kapcsolatok pozitív lehetőségeit, és a „gépies kapcsolatokat személyivé kell átalakítani, át kell szellemesíteni magának a munkának a lefolyását („mechanizmusát”) úgy, hogy a munkás öntudattal a közösségért, az emberi haladásért testvérei szolgálatában teljesítse feladatát.”⁷

Elvileg így kellene lennie; mégis közelről megnézve megfelelő talaj-e — főleg nagyobb közösségben — végzett munka az isteni kegyelem működéséhez? Az üzemi lelkiület — persze most az elvről van szó — (az a bizonyos tertullianusi *anima*) képes-e a pusztá létével is már „természettől fogva keresztény” (*naturaliter christiana*) lenni? A tőkeuralom emberellenes világában aligha; a mai, szocializálódó és egyre inkább humanizálódó világban, úgy látszik, nagyon is. Ez nem azt jelenti, hogy mindig és mindenütt így is történt, vagy rövidesen így fog történni, hiszen a világban mindenütt jelentkező Rosszal a küzdelem nem mindig a Jó győzelmével végződik. De erre is áll, amit Jézus mondott a házassággal és a válással kapcsolatban: „Kezdetben nem így volt”. Azaz: miként a bibliai elbeszélés szerint az Édenben a bűnbeesés előtt az első emberpár munkája még nem volt az „arc verejtékével” végzendő, esetleg kimerítő és gyötrelmes tevékenység, akként lehet az üzemi — termelő vagy a terméket átalakító-értékesítő — műveleteket végző embercsoport, éppen sajátos jellegénél fogva, a „gyönyörűség kertjének” lakója. E tétel igazolására nemcsak a teológusokat, hanem a szociológusokat és a pszichológusokat is meg kell kérdezni.

Mellőzve az érdekből, esetleg propaganda ízű, sokszor hazug, máskor naív vagy képmutató módon felsorakoztatott érveket, az elfogulatlan szakemberek megegyeznek abban, hogy a kezdetben vad, kényszerű, dologházakra emlékeztető munkahelyek — főleg e felgyorsult évtizedekben — „domesztikálhatók”. Nem mintha elhallgatnák a kis-, közép és nagyüzemi berendezésekkel és léggörrel (világítás korszerűsítés, egészségvédelem, zajártalmak, személyi

ellentétek, vezetési hibák stb.) kapcsolatos problémákat; de kivétel nélkül bíznak a munkakörülmények további javítási lehetőségében, küzdenek is érte derekasan, humanista vagy kommunista elvekre hivatkozva, törvényes és lehetőleg az osztársadalmat mozgósító eszközökkel. Az emberre ma is áll az arisztotelészi jellemzés, hogy ti. pusztán létezésénél fogva közösségi („politikon”); ám itt most valami többről is szó van. Arról, hogy a második ipari forradalom korszakában az ipari munkamódból adódó követelmény olyan jellegű lehet és legyen is, amely az embert és a munkát újra egyesíti; mert „az ember munkavégzésekor is közösségi lény, a munkateljesítményéből eredően és ennek révén befolyásolható” — a közösség javára.⁸ Szemben a csatorna-, piramis- és függőkeret-építő antik rabszolgamunkával a legújabb kor — bár esetleg nem tudatosan, mégis végső fokon keresztény forrásokból merítve — föl-szabadította, vagy képes föl-szabadítani a dolgozó tömegeket az ostorok és pallérok erőszaka alól, s egyre inkább az értelmes, vállalkozó szellemű s a közösségben saját egyéniségét kibontakoztató embertípus kimunkálásán fáradozik. Ez a típus aztán a munkája révén épül bele azokba a „szolidaritási struktúrákba, amelyek a természet technikai átalakításával egyre növekszenek” — M.-D. Chenu megfogalmazásában. A struktúrák lehetnek ugyan merőben anyagiak, sőt nem ritkán primitívek, mégis „a belőlük adódó kapcsolatok határtalan szétágazása révén az emberi egymáshoz tartozás tényezőivé válnak.”⁹

Az emberi személyiség nem lappang vagy nem tűnik el egy ideális közösség olvasztótegyélyében, hanem megmarad kristályos tisztaságában, sőt esetleges salakjaitól meg is szabadul. Találónan állapítja meg K. K. Platonov: a kultúrált „kollektíva a személyiség alakításának alapvető tényezője... és a munkafolyamatot úgy tekinti, mint az ember sajátos jellegű kölcsönös kapcsolatát a természettel, amelyben az ember, a külvilágra hatva és azt átalakítva, a tulajdon természetét is átfurmálja és kibontakoztatja.”¹⁰ A nagy, sőt legnagyobb közösség e téren nem lehet kolonc, hanem ellenkezőleg „szárny”. Hogy ennek a ténynek nevelői vonatkozásai is vannak, arról bőven tanúskodik a sok száz pedagógiai munka. Az egyik jeles tanulmányíró ezt így foglalja össze: „Az ember termelőerőként is annál értékesebb, minél gazdagabb, tartalmasabb az egész ember. Az egész ember mint személyiség pedig annál szebb, annál gazdagabb, minél nagyobb közösség távlatait tekinti saját egyéni távlatainak.”¹¹ A 2. világháború után rohamosan fejlődő társadalmi tudományok e tárgyról még nem mondtak el mindent; de annyit már látnak hogy ez az egyik kiútja az évtizedek reiseibe befurakodó elmagányosodásnak, elszürkülésnek és unalomnak. Sőt „lehetőségek, hogy maga az emberi életbenmaradás függ ettől”, vagyis az „emberi kapcsolatok” egészséges boldogító fejlődésétől. Ha a dolgozó közösségben élő ember a társát is egész-ségre igényes, értékes és megbecsült munkatársnak tekinti, s magát a közösséget — országhatáron belül és túl — saját kitágult otthonának, akkor könnyebb a „kéz-a-kézben” együtt haladni” (go hand-in-hand together) koncepciójához felzárkózni s azt az életbe átültetni.¹²

A kölcsönös megbecsülésen kívül a közösségben véghezvitt munka személyi, családi, egzisztenciális biztonságot is hivatva van szolgálni. Megittott vian szempont, amely kiváló termőföldje lehet az evangéliumi lelkületnek. Társadalmunkban közismert a létbiztonság, az állampolgároknak, főleg a dolgozókra irányuló, intézményes gondoskodás. „Biztonság utáni vágy az öngazdálásra (Selbstbestätigung) törvágyhoz járul, de ellentétes kiegészítési kapcsolatban. Ha ez a vágyakozás számokban kifejezhető volna, a két alapvető törvék összege állandó lenne. A személy teljes harmóniája tehát feltételezi e viszonyok lehető legjobb keverékét... Hiszen az igazolt, magas önbecsülés teljes biztonságot eredményez, és a tökéletes biztonságot nagyon gyakran át is élék, főleg a nők, mint az egyéni életmű szilárdságát.”¹³

Ezenfelül amennyiben különböző világnézetű, de egymást megbecsülő kiegyensúlyozott emberek dolgoznak a közösségben, gyakorlatilag azt valósítják meg, amit az elméleti dialógus szelleme sugall. Az egymás szomszédságában, egy brigádba csoportosuló dolgozók hamar rájönnek, hogy sokkal több dolog köti őket össze, mint amennyi elválasztja. Az ilyen emberek különösen jól közérzettel hallgatják az ide vonatkozó hivatalos — akár egyházi akár állami — megnyilatkozásokat, legutóbb pl. a *Hazafias Népfront* VI. országos kongresszusának programját,¹⁴ vagy *Léka* László bíboros felszólalását a kongresszuson.¹⁵ A munkapszichológusok azt is megállapították, hogy a „pszichológia és a kibernetika csak együttesen képesek feltárni az általános struktúrák és törvényszerűségek konkrét tartalmát.”¹⁶ Ugyanígy látszólagos paradoxont lehet vonatkoztatni — az arányokat felnagyítva — a két ellentétes szemlélet, a teista és ateista látásmód jövőjéről is: csak közös, tehát egymáshoz kapcsolódó, egymástól tanuló s egymást kiegészítő vállalással teremthető meg a holnapok járható, közéleti útja. A teista a harmónikus közösségi munkálkodásban az Isten igéjének (a „magnak”) „szűzföldjét” láthatja; tudva és vallva Marx és a marxisták elévülhetetlen érdemeit az ember-telen termelőviszonyok megszüntetésében;¹⁷ a humanista szellemű ateista pedig találkozik munka közben igazai keresztényekkel s eltöprenghet közben azon, mennyi igaz vagy meghaladott már abból a tételből, hogy a vallás a népbu-títás eszköze. Nap mint nap beigazolódik, hogy a „technikai és gazdasági fejlődés szükségképpen mindjobban egymásra utalja és egy-

máshoz vezet az embereket oly mértékben, ahogyan azt a történelem folyamán még sohasem tették. Az egyetemes kozmoszt birtokba venni szándékozó törekvések egyetlen emberi összefogásra készítetnek...¹⁸

Azon lehet vitatkozni, hogy K. Rahner tézise szerint „ahol tiszteltetelmű emberi módon cselekszenek, ott már anonim kereszténységből fedezhetünk fel valamit.”¹⁹ De azon már aligha, hogy a minden pozitívumra kiterjedő (evangéliumi? szocialista? ebből a szempontból mindkettő!) humanizmus szelleme e századforduló „menekvése” az apokaliptikus fenyegettségben.²⁰ Ezért is igazat kell adnunk *Doromy Károlynak*: „Nekünk elég, ha mindig tudjuk, hogy... (a dolgozó) emberként tisztelik és veszik komolyan; csak ekkor lesz az az érzése, hogy a munka világát humanizáltuk.”²¹ 1969. júniusában VI. Pál pápa a genfi Munkaügyi Szervezetben szinte prófétai előrelátással jelölte meg a jövő útját: sok történet az elmúlt fél évszázad alatt a dolgozó ember anyagi helyzetének javítása érdekében; de az elkövetkező 50 év távlatá ez: a több-birtoklás helyett *emberként* többé lenni (du plus avoir au plus être).²²

A humanitást igénylő s arra alkalmas munkahelyek *morális* szempontból is felsziki lehetnek a mindent jól és bölcsen elrendező, az összerberisgés közösségi tevékenységét is világtervébe fölvevő Gondviselésnek. S ezzel a Teremtő útját fölismerő evangéliumi misszióknak is. A napi 6—8 órát munkában, történetesen erős fizikai munkában töltő s alkalmasint munkahelyére egy-két órát utazó ember — már időhiány és fáradtság miatt is — kevésbé hajlamos az erkölcsileg rosszra, mint a dologtalan vagy könnyen élő. A közösséget szemmel tartó és attól nyilván korrekciót nyerő tevékenysége révén a jóra vagy a még jobbra vezéreltetik. Hiszen a közösségi munkaerőcsés már eleve ilyen értékítéletet zár magába: igény az ostromlott „legfőbb jó”-ra; igény az ide vonatkozó helyes cselekvésre; igény az akarat szabadságára és a közjóra. Az a törekvés pedig, hogy az embert a munkához formálják, ugyanolyan kísérlet, mint a munkafolyamat lélekkel való megtöltése.²³ Ez az átszellemesítés teremt meg a dolgozók belső harmóniáját, a „csapatkohéziót” amely nemcsak a kölcsönös rokonszenvenben, hanem a közös célokban s az emberi tisztességben is támaszt nyer. Klasszikus példa lehet rá az egy műszakban, egy futószalagon dolgozók munkaritmusára és „bajtársiságára”.²⁴

Becsület, szorgosság, hűség a munkahelyhez s a többi társadalmi erény legzamatosabb gyümölcse a kölcsönös „bizalomra méltó”, közösségi mű; serkentőj pedig számosak: „figyelem a műveletre és egymásra, munkaritmustartás, egység, gondosság, lelkiismeretesség. A velünk született és szerzett legjobb képességek aktivizálása hivatásbeli dolgainkban.”²⁵ Ez megingat az a sík, amelyen egyformán helytállhat világnézeti különbség nélkül hívő és nem hívő. A hívők ezáltal keresztény őseiket követik, akiktől szent Ágoston prédikált: „Hadd szeressétek emberi szerellemmel hitvesteket, gyermekeiteket, barátaitokat polgártársaitokat... Hiszen ezek a nevek mind szoros viszony, atyafiság kapszát jelentik s egyfajta „enyvét” a szeretetnek.”²⁶ Most, hogy az egymáshoz tartozás legtöbbször már nem korlátozódik kis közösségekre, hanem sok ezer ember felé való nyitottságot jelent, programszerűen is, és már-már a kozmoszt hívja próbahelyül, a *szeretet* is „kozmoszus” lehet. A lehetőség, az igény és a cél, talán a szükség is, — mindenképpen ezt sürgeti.

Ez a legfőbb társadalmi erény kapcsolja leginkább a közösség tagjait egymáshoz s egyúttal az evangéliumi főparancshoz; az más kérdés, hogy tudva, vagy csupán ösztönösen. A 2. *Vatikáni zsinat* nem győzi hangsúlyozni, hogy az igaz hit nem idegeníti el az embert a munkától és az erkölcsileg szilárd talajon álló közösségektől, sőt: „a hit révén ki-ki még fokozottabban köteles ellátni hivatásbeli munkáját... A keresztények örüljenek annak, hogy az ács mesterségben dolgozó Krisztus példáját követve, úgy végezhetik minden földi munkájukat, hogy az emberi, családi, szakmai, tudományos és technikai erőfeszítéseket egyetlen élő szintézisbe kövacsolhatják a vallási értékekkel, amelyek legmagasabb rendező ereje mindent Isten dicsőségének rendel alá...” Továbbá: a keresztényeknek tilos kivonniuk magukat a közös vállalkozásokból; ellenkezőleg: „működjenek együtt készségesen azokkal akik azonos célokat követnek. Hitük követelményeinek ismeretében és erejével fölvertezz, ne habozzanak szükség esetén új vállalkozásokba kezdeni s azokat véghez is vinni...”²⁷ Nemde ugyanaz ez, amit az őskereszténység idején a *Diognetoszhoz* írt levél tartalmaz. A keresztények „engedelmeskednek a törvény rendelkezéseinek, ám életmódjukkal fölülmúlják a törvényt (azaz a szükséges minimumot, szerk.)... A láthatatlan lelket a látható test őrzi, a keresztények jelenlétét is látni a világban, de szellemi istenszolgálatuk láthatatlan.”²⁸ Az isteni és emberi „törvények” hősi fokban való teljesítése a szeretet műve. Az sem zavarja, sőt lelkesíti a keresztényt, hogy az új közösségi életben — főleg a szocialista országokban — ritkulnak az egyéni szeretet-akciók alkalmai, s ehelyett a társadalmi szolgálhatja. „A felebaráti szeretet új formája ez, amely nem az embertől emberig terjed, hanem a mai világ anonim berendezkedéseinek, személytelen funkcióinak, ridegen racionális technikájának keresztül éri el az embert. (XI. Pius pápa szerint is) a modern közösségekben társadalmilag kell megvalósítani a szeretetet, hogy ténylegesen is minden embert testvérünknek tekintsünk.”²⁹

A munka, a közösségi munka is eredendően „profán” tevékenység. Akadnak, akik fenntartással fogadják *Teilhard de Chardin* lángoló ígét a munka apoteózisáról s az efféle kijelentést: „Hála a Teremtésnek és még inkább a Megtestesülésnek, *semmi sem profán* itt a Földön annak, aki látni tud... Ha a munkát keserűnek vagy kimerítőnek találjátok vessétek bele magotokat abba a kimeríthetetlen és megnyugtató érzésbe, mily nagy értékű az isteni életben való továbbfejlődés.”³⁰ Azt viszont még a nem teilhardi teológión álló kereszténynek minden haladó szellemű teológussal együtt el kell ismernie, hogy a közösségi munka profánsága „a hitben nyeri el győzelme esélyét – saját autonómiájának megtartásával, és mint „második teremtői ok” hordozza az Isten-képiséget (Imago Dei).” Ezért „ideje abbahagyni a vallási infantilizmust és nem szabad irtózni a profanizált világtól.”³¹ Ellenkezőleg: „minél magasabb valakinek a vágya és a cselekvése, annál nagyobb távlatú és nagyszerűbb dolgok felé törekszik szüntelen. Csak a család, csak a haza, csak a munkájáért kapott jutalom ezentúl már nem fogja kielégíteni. Arra vágyik majd, hogy átfogóbb távlatokban alkosson, új utakat vágjon, nagy Célokért küzdjön, Igazságokat fedezzen föl, egy Eszmét tápláljon és védjen. Ekkor aztán a föld munkása, lassan-lassan már nem önnönmagáé. Mindinkább kitágította, fölemelte, elragadta őt a Világmindenség nagy szele, amely már a szerény, de hűségesen végzett munka pórúsain át hatolt beléje.”³²

Az egyénre ekként visszaható közösségi tevékenység a munkahelyet beragogyja fénnel, kedvességgel, krisztusi derűvel. Ekkor már a káosz és a rendtelenség helyett a *rend*, az *arány* és a *szépség* lesz útmutató csillaggá. Énekel, füttyrészik az ilyen dolgozó, ha ez munkájában nem zavarja, az elfogulatlan szemlélő pedig idézheti a zsoltárt: „Nézzétek, mily kedves és jó, ha egyetértésben élnek a testvérek!” (Zsolt 133,1). Az öröm persze nem zavartalan, mert „még a nagyszerű ötletek és ragyogó eszmék kivitelezése is fásaszt aprólékos részletezések, elkerülhetetlen ismétlések és javítások, szóval az anyag ellenállása miatt... De aki nem érezte még a jól végzett munka örömét, az aligha fogja föl az örök nyugalmat, melyet a hetedik nap ígér.”³³ Nem minden munka látszik „nagyszerűnek”, a nagyüzemi feladatokban sok az egyhangúság, nem mindig adódik alkalom a sok izgalmat ígérő újításokra. De ha a közösségi munkát távlatosan nézzük, akkor a „munkások és az alkalmazottak, amennyiben egyáltalán életigenlők, mindig találnak maguknak értelmet (a munkában) és meglik az öröm kicsiny magvát. Ez a kilátás és évsyvágsztaló a technika uralmával szemben.”³⁴ Munkaköröm nélkül kín az élet, de a „holnap örömeinek” fészket készítő *mai* képes ódákat csinálni az „igaz ember” ajkára. Hazai és irodalmi példákra gondolva, elég föllapozni *Domokos Mátyás* verses antológiáját (Kezek dicsérete, Bp., 1975), hogy az „élet anyját” — ahogy Juhász Gyula nevezte a munkát — méltóképpen dicsérni tudjuk. A munkasiker s a belőle fakadó tiszta öröm ismét olyasmi, ami — főleg nagyközösségi szinten — egyesítő és testvériségteremtő erő. Ez egyúttal a béke értékes záloga is, tudva *Paul Claudellel*: „egyedül az öröm hozza el nekünk a békét, nem pedig a beletörődés”.

Az ekként örömet szerző közösségi munka végül *hálára* ösztönzi, boldoggá teszi a dolgozót, a keresztényt ezenfelül imádságos lelkiültre hangolja. S aki mély lelki életet él, az — még a munka folyamán is — meg tudja valósítani az ideális keresztény magatartást Isten és ember irányában, az actiot contemplatioval egyesítve.³⁵ Azaz szüntelenül tud imádkozni (Lk 18,1). Ezzel kapcsolódik a klasszikus keresztény korszakhoz, sőt a teremtés művein csodálkozó héber zsoltárosokhoz is. „Az ember fölkel, hogy munkájához lásson, / s veritékezék, míg leszáll az alkony. / Uram, mily ágbogas a működésed: [minden munkádon bölcs kezed vonása, / nyüzsg a Földön sok-sok teremtményed.” (Zsolt 104,23–24) S ezt megteheti a modern technika zajaiban, a gépek zaja s a traktorok csörömpölése közben is. Érheti a dolgozót családias, egyes munkatársak okozhatnak nehéz órákat, de mint emberek és társak a közös törekvésekben mégis a Nagy Egész oszlopai a Krisztus-kép hordozói. Ők is eszközei annak, hogy az ember „megszabaduljon a tárgyi világ rabszolgaságából és akadálytalanul emelkedjék a Teremtő imádsására és a róla való elmélkedésre.”³⁶ Így tűnik elő a munka, par excellence a közösségi munka eszkatológikus vonása. A „kozmosz Krisztus” ekként „titkos testével minden valóságot átkaol. Ez a végső értelme a munka teológiájának.”³⁷ Az alkotói közösségek, a gazdasági s történelmi fejlődés előmozdítói beletartoznak az üdvösség ökonómiájába. Ezáltal „hordozzuk a lélek csírát, sóhajtozunk és várjuk a fogadott fiúságot, testünk megváltását” (Róm 8,23). A lélekét is.

Jegyzetek: 1. *Szenay András:* Teológia és élet, Bp. 1966. 51. o. — 2. A marxli elidegenítési elméletéről: *Lukács József:* Világosság, 1974. márc. 129–132 o. Az újfajta elidegenedésről (pszichedelizmus), a kábítószerbe való menekülésről *Nyíri Tamás:* „A dolgozók álomvilága még veszedelmesebb elidegenedést idéz elő.” (*Szenay: Radó Polikarp Emlékkönyv*, Bp. 1976. 148.) — 3. *M. M. Davy:* Simone Weil. Paris, 1961. 38.o. — 4. I. m. 74 o. Ezek: face-to-face-groups, azaz: primäre Gruppen. — 5. *Méreg* 1976. 3. sz. 248. o. — 6. *M. M. Davy:* i. m 108. o. — 7. — *Szabó Ferenc:* Az ember és világa, Róma, 1974. 272. o. — 8. *K. H. Bräutigam:*

Arbeitspsychologie. Hamburg, 1974. 5. és 13. o. — 9. Yves Congar cikke: Sacramentum Mundi. I. 315. — 10. K. K. Platonov: Licznoszty i trud (Személyiség és munka), Moszkva, 1965. 75. o. Idézi Marx és Engels ide vonatkozó gondolatait. — Székely Endréné: Munka-ember — emberré nevelés. Társ. Szle. 1966. 47. o. — 12. R. T. Tredgold: Human Relations in modern Industr. London. 1963. 11. o. — 13. H: Sopp: Was der Mensch braucht. München. (Betriebspsychologie) É. n. (1958 táján) 130—131. o. — 14. Idézet a javaslatokból: „A mi feladatunk, hogy e (szövetségi) politika jegyében szorgalmazzuk a mozgalom keretei között a nemzet alkotó erőinek, a párttagok és a párton kívüliek, a materialisták és a hívők, a különböző világnézetű emberek tömörítését, tudatos közreműködését a politika alakításában és megvalósításában.” (Magyar Kurir, 1976. ápr. 26.) — 15. Idézet a felszólalásból: „Az egyház — felemeli szavát az egyéni és közélet tisztaságáért, a köztvagyon megbecsüléséért, a környezetvédelemért. . . A már elvégzett munka a jövőnek is szól.” (Magyar Kurir 1976. szept. 21.) — 16. Horváth L. G.: A munkalélektan. Pszich. Szemle, XXI. 3. 425—429. (Itel-szon szovjet pszichológus nyomán). — 17. Szennay András: i. m. 44. o. Chenu művére hivatkozik. — 18. uo. 45. o. A modern ateista humanizmus elméleti paradoxonia, hogy „egyszerre legközelebbi rókona is, legradikálisabb ellenfele is a kereszténységnek.” A gyakorlatban azonban „ameddig az ateista humanizmus kitart szándéka mellett, lényegében az emberek közti reális kapcsolatra való szándéka mellett tart ki, abban a szenvedélyes kívánságában, hogy a konkrét kapcsolatok formáját megteremtse.” — 19. I. Y. Jolit: Der Atheism. u. die Schule nach einer wirklichen Verbindung unter den Menschen. Concilium, 1967. nov. 11. 691. o. — Sendung u. Gnade. Innsbruck, 1959. 82. — 20. Vö. Humanizmus a teológiában. Teológia, 1975. 2. sz. — 21. A munka keresztény értelmezése, Vigilia, 1974. 142. o. — 22: 23. K. H. Brütigam: i. m. 1—5. o. — 24. uo: 85: — Baráti körömből nyert adatokból tudom, hogy a „bajtársi-elvtársi” szellem kialakítása a nagyüzemen belül a kisebb munkacsoportokban érvényesül elsőknek. Az egyik budapesti ruhagyárban közép nagyságú bőrkabátból 48 db-ot készít el egy futószalag egy műszakban. A szalag áll 18 tűzöböl és varróból, 2 vasalóból, 2 gombozóból, esik rájuk 2 szabász, összesen 24 dolgozó. Ennyi embert nem nehéz megismerni, köztük majdnem baráti kapcsolatot teremteni, s ennek révén kapcsolódni más szalagokkal együtt a nagy kollektívába. — 25. A. Carrard: Psychologie de l'homme du travail. Paris, 1953. 48. o. — 26. Sermones. Enchir. patristicum 152. o. — 27. Gaudium et spes konstitúció, 43. — 28. Id. Szolgálat, 1972. 14. sz. 67. — 29. Nyíri Tamás: A keresztény ember küldetése a világban, Bp. 1968. 177. o. — 30. I. m. 40. o. — 31. Sac. Mundi I. 315. — 32. Teilhard de Chardin: Benne élünk (Az isteni miliő). Ford. Rezek Román. Párizs—Bécs, 1965. 46—47. o. — Hasonló szép megnyilatkozások böven találhatóak a „Légy egyre tökéletesebb!” (francia eredeti címe: Être plus) c. Teilhard-antológiában. Rezek Román bencés prof. fordítása. Sao Paulo, 1970. Sokszorosítás. — 33. Nyíri Tamás: i. m. 171. o. — 34. K. Görsdorf: Arbeitsfreude. Leistungsanstieg. München, 1958. 85. o. — Hasonló gondolatokat ad: Tatár József: Ember az üzemben, Bp., 1963. 18. o. — Vaszkó Mihály: Munkalélektan, Bp., 1964. 160. o. — V. A. Szuholimszkij: A közösség és az egyén élete — szellemi arculatuk fejlesztésének feladatai. Ped. Szle. 1976. okt. 747. o. (Ford. Misléy Pál): „Csak a munkavégzés során teljesedik ki az ember, az egyéniség, a honfitárs, a nemes ideálokért folytatott küzdelem részese, a rossz kérlelhetetlen ellensége, embertársai boldogságának megteremtője, csak így formálódik az ember mint családtag, szülő, mint közösségi ember, mint gondolkodó. . . Csak a munka során született, a munka által fölkellett, finomított gondolat válik örömtelivé, optimistává.” — 35. Lelöczky Gyula: A dolgozó ember imája. Szolgálat. 1976. 29. sz. 14—15. o. — 36. Gaudium et spes, 57. — 37. Sac. Mundi I. 316. o.

A Hazafias Népfront nagyra értékeli az egyházak megnyilatkozásait, amelyek a munkában való helytállásra, a rendezett családi életre . . . a haza felvirágoztatására, az egyetemes béke és biztonság megteremtésére ösztönöznek.

A szocialista nemzeti egység, 8.

A TECHNIKAI TÁRSADALOM KERESZTÉNY ÉRTEKE

„Töltsétek be a földet és vonjátok uralmatok alá!” (Ter 1,28) Ezt a parancsot abban a korban foglalták írásba, amikor az ember még meglehetősen ki volt szolgáltatva a természet zsarnokságának. A tudományok és főleg a technika fejlődésével napjainkban került először olyan helyzetbe az ember, hogy valóban „*uralma alá vonhatja*” a földet. A technika gyakorlati értékesítésére jellemző Thomas Paine-nek, a NASA volt igazgatójának egyik megjegyzése: „Könnyebb embereket küldeni a Holdra, mint megoldani az éhség és nyomor problémáját”. Vizsgáljuk meg a keresztény erkölcsi elvek fényénél, vajon áldás vagy átok-e a technikai fejlődés, — hogy miben áll a technika és erkölcs kapcsolata, és végül hogyan függ össze a technikai haladás az emberiség jövőjével?

A technikai fejlődés ambivalenciája

„Technikai haladás — áldás és átok? — Ez a címe Fukász György könyvének (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1973.) A szerző marxista szempontból veti fel és vizsgálja meg a kérdést: Átok vagy áldás a technikai forradalom? Barát vagy ellenség? — Megállapítja, hogy a tudományos-műszaki forradalom az emberiségnek óriási lehetőséget nyújt a természet átalakítására, hatalmas anyagi javak létrehozására, az ember alkotóképességének megsokszorozására. A gépesítés forradalmasítja a munkafolyamatot, — főleg az automatizálás — átalakítja a munka tárgyát és visszahat a munkát végző emberre is. A szocialista termelési viszonyok közt „*az ember javára van minden*”, tehát az embert szolgálja a technika fejlődése is és így a „termelési funkciók kényszere enyhül és az ember fokozatos felszabadulásához vezet” (i. m. 17). Ugyanaz a fejlődés azonban — különösen a milliós városokban — súlyos idegterhelést, neurózist eredményezhet, hozzájárul a haditechnika fejlődéséhez is. A Jánusz-arcú technika tehát egyrészt valóban szebbé, kényelmesebbé és könnyebbé teszi százmilliók életét, meggyorsítja a közlekedést, a hírközlést, elősegíti a termelést, segíti a betegségek leküzdését — másrészt tömegpusztító fegyvereket termel, kitermeli az ún. „civilizációs betegségeket”, és a technika fejlődésével összefüggő „erőszakos halálesetek” (öngyilkosság, gyilkosság, karambol, baleset, helyi háborúk) több áldozatot követelnek, mint a még mindig fel nem deríthető és ki nem védhető természeti csapások (földrengések, áradások, hurrikánok, stb.) Ez az *ambivalencia*: kétértelműség és kettősértékűség — egyrészt az optimistákban csodásan kiszínezett boldog jövő illúzióját kelti, — míg a pesszimisták a világ pusztulásának apokaliptikus színezetű elképzelését festik elének. Tényként kell elfogadnunk a technika szédületes fejlődését, és azt is, hogy ezt a fejlődést sem fékezni, sem megállítani nem lehet. Az idő kerekét nem forgathatjuk visszafelé és nem menekülhetünk az idillikusnak elképzelt múlt aranykorába.

A technikai forradalom megítélésében két nézet áll szemben egymással. Az egyik szerint korunk a *szocialista forradalmak kora*, ebbe kapcsolódik bele a tudományos-technikai forradalom is; a másik nézetet Karl Jaspers szavaival így foglalhatjuk össze: „A technika korszaka egyetemes!” (Die Atombombe und die Zukunft des Menschen, München, 1958. 167). Korunkat szívesen nevezik a „fogyasztói társadalom” és a „bőség társadalmá” korának, ahol „egységes ipari társadalom” fejlődik ki, amely egyaránt lehet kapitalista vagy szocialista, esetleg „kevert” társadalom, de mindenképpen a „szabad idő társadalmá” lesz. A szabad időt Joffre Dumazedier az UNESCO szabadidő kutatásainak egyik vezetője a „nép új ópiumának” mondja (Travail et Loisir, Paris, 1962). A technika kapitalista és szocialista alkalmazásában vannak közös vonások: az iparosodás (indusztrializáció), városiasodás (urbanizáció), a gyorsütemű fejlődés (akceleráció). Ugyanakkor azonban a döntő különbség az, hogy a *szocializmusban nem öncél a technika, hanem az a célja, hogy kibontakoztassa minden ember lehetőségét*, és az emberiséget, ezért nem a profit érdekeit szolgálja, mint a kapitalizmusban. „A szocialista társadalom nyitja meg a lehetőséget ahhoz, hogy széleskörűen és tervszerűen fejleszthessük a tudományos kutatásokat, felhasználhassuk vívmányait az emberi munka, a tudományos-technikai forradalom által felvetett szociális problémák sikeres megoldásának érdekében” (Fukász Gy.: i. m. 71—72). A technikai haladásban mégis benne rejlik az egyén számára egyaránt a jó és a rossz lehetősége, — *az embertől, erkölcsi beállítottságától függ, hogy mire használja azt fel.* — Szívesen idézik Goethe Zauberspiel c. balladáját a varázslómester tanítványáról, akit az általa felszabadított varázserők kétségbe ejtenek, mivel nem tud nekik „megálljt” parancsolni. Ugy vagyunk ezzel is, mint a kínai közmondás mondja: „Aki tigrisen lovagol, nem tud róla leszállni!”

A technika kettősértékűségének gyökerei

Theodor Litt pedagógus-filozófus szerint a technika „egyazon gyökeréből áldás és átok fakad.” (Technisches Denken und menschliche Bildung, Heidelberg, 1957. 64.) Az ún. *technicizmus* — a technikai szemlélet túlzása — „fétiszálja” a technikát, eltorzítja és felnagyítja szerepét és jelentőségét. A pozitív előjelű technicizmus (pl. F. Dessauer) a technikai haladással azonosítja a társadalmi haladást. Eltúlozza annak előnyeit, benne látja meg a szociális problémák megoldását, a munka terheinek könnyítését, a szabadidő megteremtését, és célul tűzi ki a „technikai elit kinevelését és uralmának biztosítását.” A negatív előjelű, ún. *anti-technicizmus* hívei viszont (Linke, Jaspers, Lee A. Du Bridge, Lewis Mumford stb) a „*technika démonáról*”, ördögi vonásairól beszélnek és a technikában látják az emberiség legfőbb ellen-ségét. Vallják, hogy a „rosszindulatú technika” a táptalaja minden bajnak, nyomorúságnak, elidegenedésnek, elembertelenedésnek, nem pedig a kizsákmányolás és a technika töké-s alkalmazása. Ebből a meggyőződésből fakad a „*technofóbia*”: a beteges rettegés a „*technika ördögétől*”. Arnold Gehlen a filozófiai antropológia feladatának tekinti, hogy a technikát is bevezesse az „emberi magatólértetődőségek” sorába (Die Seele im technischen Zeitalter). Oswald Spengler az „Untergang des Abendlandes” c. híres könyvében *halálos veszélyként* bélyegzi meg a technikát. Karl Jaspers szerint a technika elgépiesedéssel, el-embertelenedéssel fenyegeti az emberiséget. Szerinte nem az ember humanizálja a technikát, hanem a technika „dehumanizálja”, elemberteleníti az embert; és így nemcsak a munka, hanem a szabadidő is az „önleidegenedés” egyik újabb formája lesz (Vom Ursprung und Ziel der Geschichte, 143. — Die Atombombe... 243.)

A technika nem lehet cél, csak eszköz: ebből az eszközváltából fakad erkölcsi közömbös-sége, *jóra vagy rosszra irányultságát a technikát felhasználó ember szabja meg*. B. Welte szerint a *technika belső struktúrájánál fogva feszültségeket teremt*. Ilyen feszültségek fakad-nak az „eldologiasításból”, az ember skizoid vonásainak kifejléséből, az elszemélytele-nítési folyamatok elleni természetes és ösztönös emberi reakciókból, a természet rendjének megzavarásából (biológiai egyensúly megzavarása, környezetszennyeződés stb). Ezek a ve-szélyek elsősorban nem a termelékenységet fenyegetik, hanem az *emberi élet pszichikai és er-kölcsi alapjait*. Ezekhez hozzájárul még a fokozódó feszültség az iparilag fejlett és fejlet-len országok között. Mindezek — Welte szerint — nem azt jelentik, hogy a technika önmagá-ban véve rossz, vagy ördögi ta. Álmány, hanem a technika kibontakozásának hatására elő-térbe lépnek és tevékenyvé válnak az emberi fogvatékosági jelenségek, amelyeket figye-lembe kell vennie a keresztény értelemben vett szeretetnek (Die Dialektik der Liebe, Frank-furt/M. 1973. 95).

A technika és az erkölcs

Fejlődése nem tartott lépést egymással és ez a legfőbb oka a technika rosszra használá-sának, az általa okozott szándékos rombolásoknak, tömegpusztító háborúknak. A technika új felfedezései naggyá, a világűr és az atomvilág meghódítójává tették az embert, — ám ugyanakkor erkölcsi érzéke, felelősségtudata, lelkiismerete nem fejlődött ennek megfelelően. Ezért kísért a „tökéletesen mechanizált társadalom” rémképe, ezért fenyeget az emberi ön-pusztítás veszélye. A legnagyobb anyagi jólétben élő Svédországban a legmagasabb az ön-gyilkosságok száma. A „bőség társadalmában” élő emberek elégedetlenek, passzivitásba, kábítószerek élvezetébe, obszcénitásokba menekülnek; ugyanakkor szorongó bűntudatot érez-nek a „Harmadik Világ” nyomorgóival szemben. Korunkat érdekes ellentétek jellemzik. Beszél-nek az „eltömegesedés korszakáról”, — ugyanakkor a „személyiség korszakáról” is; teher-nek érzik a munka egyhangú uniformizálását, ám ugyanakkor „pluralisztikusnak” nevezik korunkat; él a vágy az emberekben egy mélyebb, megújult, védettséget és otlatmat biztósító „vallás” iránt, de él a vallás bilincseit lerázni akaró emancipációs törekvés is.

A *technika fejlett korszaka öntudatosabb erkölcsöt kíván meg*. Ennek az öntudatosabb er-kölcsnek szeretnénk itt néhány alapvonását röviden felvázolni, néhány alapelvét kifejteni.

— Az embernek *szabadabb és kötetlenebb kapcsolatba kell lépnie a saját művével*. Nem szabad, hogy saját műve rabja legyen! Már pedig a technika az ember műve, alkotása, nem bálvány, istene. „Senki más ne tekints Istennek, csak engem” — mondja az Úr (Kiv 20,3). Gyakorlatban ez azt is jelenti, hogy nem kell például folyton a „televízió bálvány” előtt ülni, műsorkezdetről műsorzárásig, nap-nap után. Legyen ura az ember a gépkocsinak és ne legyen rabja a „sebességnek”, a mások túlszárnyalása vágyának. Ne a porno- és horror-filme-ket nézze meg, hanem az izléstfejlesztő művészi filmeket! Itt is érvényes a lelkiélet „*tantum-quantum*” elve. Annyiban használlok fel mindent, amennyiben segít kitűzött legfőbb céloom elérésében, és amennyiben nem segít vagy akadályoz, le is tudok róla mondani. Ehhez a magatartáshoz szükséges:

— *A cél tudatosítása, a cél szeretete, — és az eszközök iránti közömbösség. A technika-nak célja, — amint a marxizmus is a kereszténységgel egyetértésben jól látja: az ember, az emberiség szolgálata. A keresztény felfogás ehhez még hozzáteszi, hogy az ember javának szolgálatán át a technikának is az Istent kell szolgálnia. Aki a technikát az ember javára használja fel, az már teljesíti Isten akaratát, mégha nem is ismeri el Isten létezését vagy az ember Istenre-rendeltségét. A túlvilági életbe, a mennyországba vetett hitünk nem szabad, hogy elvonjon a technika alkalmazásától, de az sem helyes, hogy csak kárpótlás- és vigaszkeresés legyen.*

— Tisztában kell lennünk azzal is, hogy az ember nem önmaga megteremtője, és így nem lehet saját maga sírásója sem! Az ember élete Istentől van és Istenbe torkollik. Az Isten előtti felelősségünk: a számadás tudatosítása nagyban hozzájárulhat ahhoz, hogy kivonjuk magunkat a technika bűvöletéből, másrészt viszont az iránta érzett esetleges féltő szorongás ellen biztos védelmet nyújt istengyermeiségünk tudata, az Istenbe vetett bizalom.

— *Evilági életünk nem az önmegvalósulás mennyországa, de nem is az önelidegenedés pokla. Tudatosan kell küzdenünk mindenféle elidegenedés ellen, törekednünk kell emberi személyiségünk harmonikus és sokoldalú kibontakoztatására, és ehhez a törekvésünkhöz igénybe kell vennünk a technikai fejlődés minden adott lehetőségét, ám azzal is tisztában kell lennünk, hogy „nincsen itt maradandó hazánk, hanem jövőd hazánkat keressük” (Zsid 13,14), és „a mi hazánk a mennyben van” (Fil 3,20). Jézus keresztjének jelében áll ez a világ és még a technika csodás fejlettsége korában sem tudunk végérvényesen minden kint, szenvedést, önelidegenedést, halált kiküszöbölni, bármennyire törekszünk is erre, s bármennyire küzdünk is minden „elembertelenedés” ellen.*

— *El kell fogadnunk a jelen helyzetet esélyeivel és veszélyeivel együtt. A túlvilágba vetett élő hit és tevékeny remény nem tesz vakká a földi élet nyomorával szemben, hanem még élesebb fényben tünteti fel azt az örök életre hivatottság dimenziójában. A technika nagy esélyeket ad látásmódunk kiszélesítésére; arra, hogy világméreteken megvalósuljon az emberi segítség, a felebarátii szeretet. A fejlett technika fokozza az anyagiak, a munka, a pénz értékét; közvetlenül támogatam velük a szabadságukért harcoló népeket, az árvízűjtotta hindukat, a földrengések áldozatait stb. Az emberi szolidaritásba a keresztény szeretet beleviszi a segítő szív melegét, a személyes ráhatás közvetlenségét. Erre sokszor még nagyobb szükség van, mint az anyagi természetű segítségre.*

— *Az anyagi lehetőségekkel megnöttek a veszélyek is: betegségek, bűnök, háborúk elterjedésének és technikai eszközökkel való terjesztésüknek a veszélye világméreteket ölthet. Vegyük észre és vegyük komolyan ezeket a veszélyeket és leküzdésükre szövetkeznünk kell az emberiség sorsáért felelősséget érző és vállaló minden humanista törekvéssel, az ateista előjelűekkel is.*

— *Reális látásmód. Ez azt jelenti, hogy ne ringassuk magunkat hiú ábrándokba. Nem realizmus, ha azt mondjuk, hogy csak az van, ami éppen most van. Ne feledjük el, hogy a valóság változó, a jövő irányába fejlődik és a jövő már elkezdődött, csirájában már itt van közöttünk. A technika fejlődése megmutatja, hogy a valóság sokszor messze túlszárnyalja még a legmerészebb múltbeli utópisztikus ábrándokat és elképzeléseket is. Legyünk a jövő meglátói és formálói! Legyen bennünk bátorság az újnak megvalósítására, a kockázatok vállalására. Reális látásmódunk kapcsolódjék össze élő hittel, mert a hittel elfogadott tények a valóság teljesebb részét képezik, ezzel kiegészül valóságsszemléletünk. Ne meneküljünk a múlt aranykorába, sem lelünk mélyére, belső emigrációval, sem a jövőd illuzórikus ábrándjaiba. Ha ezt tesszük, nemcsak a reális életszemlélet ellen vétközünk, hanem hitünk ellen is, mert nem fogadjuk el az „idők jeleinek” tanítását.*

— *A technika „démoni vonásokat” főként olyan tőkés kezében ölt magára, akiknél nagy hatalom halmozódott fel gyenge felelősségtudattal és akiket nem szabályoz egy közösségi társadalom. Ilyeneknél kísért az „olyanok leszek, mint az Isten” — csábítása. A bűn erkölcsi megítélését tekintve nem lényeges tényező, hogy például egy gyilkosságot egy darab kővel, vagy egy géppisztollyal követke-e el. Viszont a technikai fejlődés tette lehetővé, hogy egyetlen ember örültsége, rosszakarata vagy tévedése következtében akár milliók életét és egészségét tönkretévő és világméretű nukleáris háború robbanjon ki. Csak a józan, becsületes, és békeszerető emberek összefogása nyújt ezzel szemben biztonságot.*

— *Alapelvként szögezhetjük le azt is, hogy el kell utasítanunk, társadalmilag ki kell küszöbölnünk a technikával való minden visszaélés lehetőségét és bűnre csábítását, ami az ember anyagi javait, testi épségét, szellemi, erkölcsi értékeit veszélyezteti, kockára teszi. Viszont őszinte tisztelettel és nagybecsüléssel kell adoznunk mind a természet feltárt és még fel nem tárt titkainak és erőinek, mint Isten teremtményeinek, — mind a feltalálók és kutatók zsenijének és szorgalmának, mind a technikát megvalósító dolgozók becsületes munkájának. A technikai fejlődésnek is megvannak a hétköznapi hősei.*

— A technika minden eszközét be kell állítanunk az *evangelizáció szolgálatába is*: rádiót, televíziót, magnót, autót, repülőgépet, helikoptert, stb. A technika minden eszköze lehet Isten eszköze is!

— Az ember értékét nem technikájának fejlettségi foka szabja meg, hanem *szeretete, áldozatkészsége, becsületessége, munkája*. A technikát az ember *belső lelki értéke teszi dildássá*, Isten kegyelmének és üzenetének közvetítőjévé és az emberi szeretet hatalmas eszközévé.

A szeretet a technika „lelke”

„Eljetelek szeretetben, ahogy Krisztus is szeretett minket” (Ef 5,2). „Ugyanazt a lelkületet ápoljátok magatokban, amely Krisztus Jézusban volt” (Fil 2,5). Minket keresztényeket a Jézus példája szerinti életre és szeretetre hívott meg az Isten. Ez a felszólítás nem „teljesítmény” vár tőlünk, és nem szabad igényt formálni belőle semmiféle kiváltságra. — A szeretet tiszta formájában és teljes tökéletességében csak Istenben valósul meg. Bennünk mindig keveredik önszeretettel, evilág szeretetével. Törekednünk kell az egyre tisztultabb szeretetre, de még az egyre tisztábbá váló és növekvő szeretet sem képes önmagában véne megvalósítani Isten országát. *A technika a szeretet eszköze, a szeretet a technika lelke*. Ebben foglalhatjuk össze röviden a szeretet és technika kapcsolatát. A jóság „önkiárasztó” (diffusivum sui) — tanítja a skolasztikus filozófia. Ez az „önkiárasztás” emberi vonalon a technika eszközeinek alkalmazásával egyre nagyobb, egyre szélesebbkörű, egyre egyetemesebb lesz. Technikai eszközök segítségével könnyen és gyorsan tudomást szerezhethetünk emberek szükségleteiről, bajairól, nyomoráról, és a technikai eszközök felhasználásával gyorsan tudunk segítséget vinni a bajba jutottaknak árvíz, földrengés, tűzvész, baleset alkalmával. Repülőgép segítségével gyorsan juttathatunk gyógyszert a világ távoli zugába is, veszélyes szülés előtt álló nő juthat idejekorán szüléshez, gyorssegélyt kaphat a hajléktalanná vált ember, stb. A technikai eszközök alkalmazása fokozza az élelmiszertermelést, a tiszta ivóvíztermelést, segíti a járványok, betegségek leküzdését, emberi életek megmentését és így valóban a „szereket meghosszabbított karja” lehet.

A technika szeretet nélkül üres és céltalan lesz. A szegényeknek, betegeknek, szükségelt szenvedőknek az anyagiakon túl elsősorban a szeretet közvetlenségére, melegségére van szükségük. A technikát az ember szeretete lelkesíti át és teszi igazán emberivé. Szeretet nélkül az emberek irányításának ésszerű eszközei, amelyeket a felszabadítás és humanizálás céljaira hoztak létre, könnyen az elnyomás eszközeivé válhatnak. „A szeretet épít” (1Kor 8,1). A keresztény szeretet nemcsak általános célokat tűz ki, hanem az egyoldalú technikai civilizáció veszélyeinek elkerülésére élénk fantáziával és mély hitből fakadóan *cselekvési modelleket* dolgoz ki: autótérvezésben, városépítésben, játékterek, sportpályák építésében, stb.

A technika és erkölcs tehát nem lehet két külön léttartomány, amely egymástól teljesen független lenne. A technika segítségével az ember teste, érzékszervei mintegy „megnagyobbodtak”, amennyiben önmaga kiterjedésének érzi az autót, az űrhajót, a gépet, rádiót, tévét, telefont. A technika eszközeit az ember magatartása, cselekvő szándéka, szeretete hatja át és *formálja erkölcsi tényezővé*. A technika akkor lesz valóban áldás a ma élő embernek és az eljövendő koroknak, ha az ember erkölcsi felelősségének teljes tudatában, *a szeretet és a szolgálat szellemében*, — nem uralomvágytól hajtva — „*humanizálja a technikát*”. „Mi keresztények arra vagyunk hivatva, hogy a szeretet jeleit állítsuk fel látható módon a mi nagy, sötét de szeretett világunkba: az út mentén olyan fényeket, amelyek világítanak, amelyeket megláthatnak az emberek” (B. Welte, i. m. 126.) A technika hatalom. A hatalom sohasem lehet semleges: mindig embersegítő vagy emberellenes. Nem szabad engednünk, hogy rosszra használják, hanem fel kell azt használnunk a jóra. „Mindnyájan felelősek vagyunk azért, hogy a technika ajándékait helyesen használják” (P. Koessler: Technik und Ethik, 1949. 17).

Technika és jövő

„Az emberiség fizikai fennmaradásának anyagi biztosítása civilizációnk mostani fázisában kizárólag az emberi természet szellemi és erkölcsi erőtől függ” (G. Picht: Prognose, Utopie, Planung. Stuttgart, 1967, 145). A jövő tervezése szempontjából fontos tényező a *társadalmi erkölcs*. Újfajta emberi magatartásra van szükség, amit röviden így fogalmazhatunk meg: *Meg kell tanulnunk együttélni a jövővel!* Lelkiismeret vizsgálatunkban nem azt kell kérdeznünk: „Jól cselekedtem-e?” — hanem: „*Megtettem-e a tőlem telhető jót?*” Vállalnunk kell a felelősséget a jövőért. A jövő alapjait ugyanis a jelenben rakjuk le. Niegel Calder (Unsere Welt 1985) szerint „most kell megírni azt a partitúrát, amely szerint majd a jövőben muzsikál-

nak" (Vor uns das Paradies, München, 1968, 153). Első feladat: a komponálás, a jövő építőköveinek az összegyűjtése. Robert Junkg szerint a „jövő már megkezdődött” (Die Zukunft hat schon begonnen, 1953). A jövő megtervezésében azonban figyelembe kell venni a technikai haladás bipolaritását, kétértékűségét, mérsékelnünk kell a természetes környezet erőszakos megváltoztatására irányuló fausztí törekvést. A természet erő fölötti uralom ugyanis könnyen kicsúszhat az ember ellenőrzése alól. Az a technika, amely az emberek nagyrabecsülésének erkölcsi bázisán épül fel, később könnyen válhat az ember manipulálásának eszközzé.

A mai kor embere kezébe vette a jövő sorsáért a felelősséget. A jövő ma már nemcsak „sors”. „Homo faber futuri sui: az ember saját jövőjének kovácsa!” A teológia és eszkatológia szempontjai elősegítik a jövő erkölcsét és bátorságot adnak hozzá. Az eszkatológia eddig a jövő célját minél továbbra, egészen a túlvilágba vetítette. Isten eljövetele a világ végén minőségileg különbözik minden más emberileg várható jövőtől. Krisztus feltámadásában megtanulunk remélni Isten jövőjének végtelen nyitottságában. „A történelem vége úgy van jelen, hogy időt enged, lehetővé teszi a jövőt és történelmet formál” — mondja J. Moltmann. Wolf-Dieter Marsch az eszkatologikus szemléletmódot kiegészíti a teleologikus szemlélettel (Zukunft, Stuttgart, Berlin, 1969. 147), — úgy, amint Kant, Hegel, Bloch, Teilhard de Chardin és Pannenberg is teszik. A Jézussal világba jött „humánus” történelmet formáló új erő: Ő Isten jövőjének „kairoszát” (alkalmas idejét) hirdette, magára vette a végességet, kudarcot, (kereszt), a végesben megtalálta a Végtelent (feltámadás) és ettől kezdve az egész világot maga felé irányítja, vonzza (Omega-pont).

A keresztény részvételnek ki kell terjednie a „megalkotható” jövőre: a nyomor, az igazságtalanság, az éhség, az elnyomás elleni harcban; a jóléért, igazságosságért, szabadságért, a jószág és szeretet uralmáért vívott küzdelemben. Csak ilyen politikai, illetve humán célokba öltözött van értelme Isten eljövetele eszkatologikus reményének. Másrészt viszont a jövő teleológiai és eszkatológiai vonatkozása azt mutatja, hogy a jövő nem merül ki az „önmagunk-alkotta jövőben”, amikor az isteni vagy emberi jövőre gondolunk. Minél inkább saját jövője kovácsának tartja magát az ember, az a jövő annál kevésbé lesz rögzíthető és elzárkózik mindenféle „történelmiesítés” elől.

A technika jövőjének mindig megmarad a maga ambivalens sokfélesége. Aki fatalista módon „sorsként” fogja azt fel, az nem értette meg a jövőnek mint jövőnek sajátos jellegét; hiszen a fatalista értelmezés destrukciót, konfliktusokat, az elidegenedések új lehetőségeit tükrözi inkább, mintsem az ember elidegeníthetetlen humánusának kilátásait. Sem a történelem végének filozófiai gondolata, az a keresztények eszkatologikus reménye nem elégszik meg a jövő „kétértékűségével”. — Ám magából a történelemből bizonyosságra és egyértelműsége nem juthatunk el a jövőt illetően. Erre a bizonyosságra csak akkor tehetünk szert, ha az emberi értelem transzcendentális módon gondolkodik önmegvalósulása céljain és a hit reményében tudja mondani: „Múlóban az éjszaka, a nappal pedig közeleg” (Róm 13,12). A Jézust halottaiból feltámasztó Isten kell a világ jövőjének — vagy a történelem végének elfogadnunk. A jövő emberhez-méltó-voltáról végül is a gyakorlat dönt majd (vö. Wolf-Dieter Marsch: i. m. 152). Mert „ahol a szabadság közel jött hozzánk, ott elkezdnek fájni a bilincsek. Ahol közeledik felénk az élet, ott válik halálossá a halál. Ahol Isten meghirdeti a maga jelenlétét, ott fájdalommal válik a világ Istenről elhagyatottsága... És mi akkor kezdjük megszeretni a világot, amikor megtaláljuk számára a reményt. És megtaláljuk a világ számára a reményt, mihelyt meghalljuk egy olyan jövő ígéretét, amely a hiábavalóság, a mulandóság, és a halál ellen szól”. (J. Moltmann: Auferstehung als Hoffnung, Pastoraltheologie, 58/1969, 16.)

Az ember által megtervezhető, az emberileg megvalósítható, és minden fantáziával kiszínezhető jövőn túl vár Isten, az Abszolút Jövő: „En vagyok az alfa és omega, (a kezdet és a vég) — mondja az Úr, az Isten, aki van, aki volt, és aki eljő, a Mindenható” (Jel 1,8).

„Az egyháznak, mint Ábrahámnak, mindig újból ki kell vonulnia azokból a házakból és azokból a szokásokból, amelyekhez túlságosan kötődik. A múltból táplálkozó tájékozódásunknak az az értelme, hogy bátorságot adjon a jövőre. A hagyomány nemcsak abból él, ami volt, hanem abból, amivé lesz. Olyan, mint a hátszél a vitorlákon, amely előre hajtja sajkánkat. Az egyház fennmaradásának biztosítéka: megújulása!”

J. Schulz

TÁVLATOK

OLVASÓINK TÁVLATÁBÓL

A TEOLÓGIA hűséges olvasóinak kérdőívünkre megküldött válaszaik annyi közvetlenséget, segítőkészséget, egészséges javaslatot, tárgyi értékelést és ragaszkodó szeretetet árasztanak, hogy mint szerkesztőt is mélyen meghatottak. Az öt évvel ezelőttihez viszonyítva most igényesebb kérdőívvel léptünk fel, ezért érthetően valamivel kevesebb, de elmélyültebb válaszokat kaptunk. A tíz kérdésre adott feleleten kívül sokan egy-két külön oldalt kitevő „Egyéb” megjegyzéseket is tettek. Nem egy azok közül számunkra „belülről nézve”, alig lehetne megközelíthető. Ugyanakkor mi is úgy érezzük — amit már számos külföldi egyházi lap is észrevett —, hogy az olvasók véleménye és állandó készítése nélkül aligha nevezhető magát ma egy folyóirat „nyitottnak és korszerűnek”. — Köszönöm mindazoknak, akik vették a fáradságot, hogy a kérdésben elmélyedjenek, akik elővették az elmúlt évek számainak, hogy ezek alapján pontos feleletet formáljanak. Úgy gondolom, saját számára is hasznos időtöltés volt: áttekintést szereztek az eddig olvasottakról, sőt egy-egy példányt újra végignézték. A következőkben megkísérelt „értékelésben” természetesen csak egyes hozzászólásokat emelhetünk ki; főleg a közérdekű, átfogó és ismételt visszatérő szempontokra voltunk tekintettel; határt szabott továbbá a rovat terjedelme is. Kétségtelen azonban, hogy mindegyik beérkezett írás — még a meg nem valósítható javaslatok is — termékeny gondolatokat adnak a szerkesztőség további munkájához.

Ezen a helyen köszöntjük minden, tíz éven át hű Olvasónkat, különösképpen azokat, akik a kis „jubileum” alkalmából külön is üdvözölték folyóiratunkat. Üdvözljük a jelentkező legidősebbeket: Dr. Korének József 85 éves gyémántmisés papot, aki javasolja, hogy „a szentmiseken az igehirdetés után kellene a világi hívek figyelmét felhívni a lap aktuális olvasmányaira”. Köszöntjük Wendl Anna, 84 éves tanárnőt, a 80 éven felüli Kovács Irént, akit „minden szép és jó érdekel”. Cserháti Gergely 75 éves nyugdíjas lelkeszt, aki élénken és segítőkészen reagál írásainkra; a 74 éves postást, aki lelkiéletében „gyakorlatra váltja át” a teológusok elméleteit, és azt a 65 éves hitoktatót, aki élete gazdag tapasztalataiból ma is friss gondolatokat adott. — Természetesen köszönet és köszöntés a középkorúaknak és a legfiatalabb olvasóknak is.

Válaszainkat néhány alapszempontra köré foglaltuk. Az érdekesebb adatokat számszerűleg, táblázatban is igyekeztünk kiértékelni. A megoszlási arányok természetesen a beérkezett válaszok alapján készültek, ezért nyugodtan állíthatjuk, hogy nem annyira „statisztikai értékű” van, viszont annál inkább „életszerűek”. A válaszolók foglalkozási adataiból az is kitűnik, hogy a kiadóhivatal címkartonjain ugyan a papi megrendelők, a plébániák és az egyházi intézmények vannak nagyobb számban, a hozzászólásokban viszont nagyobb számban jelentkeznek a világiak. Elgondolkoztató, hogy számos világi olvasó, aki gyakran példányonként vásárolja a lapot (így nem is lehet benne a megrendelő arányszámában), mennyire sajátjának tekinti folyóiratunkat, a cikkeket el is olvassa (!), és ezért elvárásait nyíltabban, merészebben és igényesebben fejezi ki. Amikor e beszámolóban belől „olvasói vélemény” említenek, természetesen csakis a kérdőívek válaszadóit vesszük figyelembe.

A javaslatok közül jobbra csak azokat közöljük, amelyek reálisak, és az adott lehetőségeinkhez szabottak, még akkor is, ha egyik fiatal olvasónk kissé türelmetlenül azt írja: „Jobban az igényekre figyelni, mint a lehetőségekre!” — Talán még nem tapasztalta, hogy az egyéni vágyakat és az igényeket a lehetőségek szerint tudjuk csak megvalósítani? — Megemlítenek azt is, ami az öt évvel ezelőtti válaszokhoz viszonyítva szembetűnő, nevezetesen, hogy olvasóink igénye határozottabban körvonalazódott. A különböző bel- és külföldi egyházi folyóiratokból az elmúlt éveknek olykor szenzációsnak tűnő teológiai „újdonosságait” már megismerték, ezért érdeklődésük ma inkább a belső építésre, a hazai teológiára és az egyházi teendőkre összpontosul. Leginkább azt a gyakorlati teológiát kéri tőlünk számon, amit immár elvszerűen alátámasztva és megvalósításra előkészítve várnak. A válaszokban újra és újra

előtérbe kerül a tett: a praxist maga az élet igényli. Ezekből a kérdésekből, igényekből mindinkább nyilvánvaló, hogy ma a teológia egyáltalán nem lehet „öncélú bálvány”, hanem az ember üdvösségének épp olyan szent eszköze, mint az egyház egyéb kincsei. A világiak hangja bátrabb és kifejezettebb lett, és nemcsak hozzászólóként jelentkeznek, hanem mint részt venni akarók, akik kívánják, sőt megkívánják, hogy felkészítsük őket Isten népében vállalt munkájukra.

„Nyitott kapukat”

Az igen sok válaszban elsősorban visszacsengő gondolatokat mottóként foghatja össze a következő idézet: „Köszönöm, hogy feltették a kérdést! Talán úgy tudom a legjobban megközelíteni a problémát, hogy Jézust idézem: „Szeressétek egymást, mint ahogyan én szeretlek titeket...” Jézus az Isten szeretetét sokszor az embereken keresztül kéri számon tőlünk, így nyilvánvalóan szükséges, hogy az Istenről szóló beszéd, a teológia is az embereken keresztül, és az emberek szolgálatában váljon megtapasztalhatóvá. Tehát az evlági kérdések, ha azok úgy közelítik meg az Istent, hogy az emberekkel való törődésen át vezetnek hozzá, mindenképpen témái lesznek a TEOLÓGIÁNAK... Bár emberekről szól, de Istenről beszél, embereket tanít, de Istent mutatja be... Ha a TEOLÓGIA továbbra is segít megoldani ezeket a problémákat, akkor Istenhez segít közelebb. Kell-e ennél szebb feladat?” (S. I. káplán) — Majd minden válaszolónk egyben köszönetet is mondott a hozzászólás lehetőségéért: „Megköszönöm az olvasók iránti megbecsülésüket, a kérdések feltevésében”. — „Köszönjük a Szerkesztőség bizalmát. Jólesik, hogy mi, olvasók is egy kicsit szerkesztőnek érezhetjük magunkat.” (B. A. káplán) — „A sok gonddal összeállított, igényes kérdőív meggondolt válaszra készlet. Csak akik elmélyednek benne, tudnak felelős választ adni, ami igazi segítséget jelent a Szerkesztőségnek.” (Felsőfokú oktató) — „Nagyon helyesnek tartom ezt a közvéleménykutatást, bárcsak megtenné a többi katolikus sajtó is.” (K. Gy. plébános) — „Könnyen lemérhető a fejlődés a folyóirat tartalmával, sokszínűségével kapcsolatban is, amihez csak gratulálni tudok a tíz éves évfordulón.” (Dr. Gy. L. plébános)

A „mi” TEOLÓGIÁNK

Az utóbbi években a számos külföldi magyar nyelvű kiadványt olvasva is mind többen megértik a TEOLÓGIA sajátos hazai értékét, és ezen belül igyekeznek megfogalmazni hivatását.

„A TEOLÓGIA itthon íródik, maradjon meg az itthon élők lapjának!” (Dr. T. J. c. apát) — „A TEOLÓGIA sajátos hivatása — véleményem szerint — a magyar hittudósok, a magyar papság és hívők hangjának megszólaltatása a kor színvonalán. Ezért nem is akar konkurrálni a külföldön kiadott teológiai kiadványokkal.” (Dr. L. A. plébános) — „A TEOLÓGIA elsőrangú profilja a katolikus hittudomány tudományos szintű magyar művelése... úgy hogy a maga eszközeivel Istenhez, az élő víz forrásához vezesse az embereket.” (Középkorú értelmiségi) — „Mint pszichológus, sajátos szemszögből azt látom, hogy a világ minden problémája és jelensége: Isten és ember párbeszéde. Mint gyógypedagógusnak pedig hivatásom az élet elesettjein segíteni „Engedjétek hozzám őket...” Letörölni a könnyeket a szülők szeméről „Letöröl minden könnyet...” Mindez szerintem belső kapcsolatban van a teológiával, így a TEOLÓGIA témája is.” — „Bár a MÉRLEG és a SZOLGÁLAT írójának bőségesebb irodalom áll rendelkezésükre, szerintem a TEOLÓGIA sajátos feladata a hazai szerzők megszólaltatása, saját problémáink megtárgyalása.” (Dr. Gy. L. plébános — és igen sokan mások) — „A TEOLÓGIA munkája nagy segítség életünkben, a jelenleg megjelenő magyar nyelvű vallásos témájú nyomdatermékek között a legjobb.” (Győr környéki pap) — „Sajátosan magyar teológiát művel, ezt helyettünk senki nem fogja megtenni.” (29 éves pap) — „Sokszor az az érzésem, hogy a „túloldal” sokkal több humánmot adott, mint mi. Az általunk föl nem használt lehetőségeket jól használta föl... Ezért feltétlenül kell foglalkozni a TEOLÓGIÁ-ban mindazzal, ami emberi.” (Cs. G. ny. lelkész) — „A TEOLÓGIA nagyban hozzásegített, hogy mindig nagyobban érdeklődéssel foglalkozom a teológiai dolgokkal. Elméleti és gyakorlati jellegű cikkeit egyaránt szívesen olvastam, és úgy hiszem, azzal, hogy állásfoglalásra készített, a folyóirat a tájékoztatáson kívül egy másik fontos célját is elérte.” (V. I.)

Kik vallják magukénak?

Ma — úgy tűnik — elenyésző kisebbség véleménye, hogy a „TEOLÓGIA folyóiratnak leg-sajátosabb feladata a kizárólagos szakmai cikkek közlése”. (28 éves teológiai doktor) — „Jobb volna, ha megmaradna a szakemberek lapjának”. (Dr. M. J. káplán) — A többség véleménye szerint: „A TEOLÓGIA ne legyen csak a professzorok és főiskolai tanárok lapja!” (50 éves, lelkipásztor, — mérnök, — és mások) — „Minél gyakorlatibb legyen, minél praktikusabb eligazítást adjon a hívek és a papság számára” (50 éves, gyakorló lelkipásztor). — Egy 30 éves pap azt szeretné, hogy „újra és újra teológiai megvilágításba tegyék a papi szolgálatot és életet, de úgy, hogy ne csak a papságnak szóljon, hanem minden kereszténynek, sőt érthető legyen a kívül állóknak is.” — Sokaknak az a véleménye, hogy „a pap tanulhat szakkönyveiből is, könnyebben hozzájut a külföldi irodalomhoz, a TEOLÓGIA legyen a hívek irányadója ezekben az ismeretekben.” — A világi olvasók igénylik, hogy a lap fokozottabban foglalkozzék a világi hittudományi képzésével, hogy a ma emberét mai érvekkel győzze meg az istenhitről, Krisztus történeti valóságáról . . .

Természetesen készséggel és szívesen fogadtuk a *birálatokat* is. „Írjanak leszállva a katedrai stílusról, de azért nem kell gúgyogni a csecsemők kedvéért, torokhangon kongani az öregek miatt.” (65 éves plébános, aki 40 éve falusi pap) — „Még szakadék, illetve meg nem oldott feszültség érezhető az elmélet és a praxis között.” (A. J. plébános) — „Magam részéről azoknak tartogatom a TEOLÓGIA amúgy is korlátozott oldalszámait, akik egyház- és rómahű teológusok hírében állnak, komoly lelki életet élnek, és akik a lelkipásztoroknak fogalmaznak írásaik megszerkesztésekor.” (Dr. T. J. c. apát) — „Mértéktartó, kiegyensúlyozott szerzők írásait várom!” (49 éves fordító) — Elgondolkodásra készítet a következő vélemény: „a TEOLÓGIA, főleg nagy cikkeiben, legyen annak tudatában, hogy sok falusi, magányos pap csakis az egyházi sajtó által érzi feloldva magát a gyarmati tisztviselő-jellegtől . . . Ugyancsak a TEOLÓGIA oldotta fel végre azt a feudális magyar szemléletet, hogy az anciennitás előbbre való az idoneitás-nál, azért, mert a TEOLÓGIA nyitva áll a legfiatalabb papok előtt is, sőt írt bele növendék is . . . A TEOLÓGIA érdeme, hogy újabban egyes bizottságok, katekéta-ülések már pezsdítő étellel telnek meg. Aki a TEOLÓGIÁ-ban már írt, bizonyos tekintélyre is tesz szert.” (Csanád megyei plébános)

Folyóiratunk feladatköre

„A megújuló zsinati szellemet nem megértenem kellett, mert erre a szellemre sokan, főleg laikusok, ráismertünk mint magunkéra, vagy Jézus Krisztus Lelkére. A lap egészében ezt a légkört képviseli.” (Gyógypedagógiai tanár) — „Számomra a zsinati szellem soha nem volt nehezen megemészthető, hanem inkább felszabadító.” (K. J. plébános, továbbá „egy 32 éves felső képesítésű nő”) — „Mi, akik már majdnem a zsinati szellemben kezdtünk neki a teológia tanulásának, számunkra már nem jelentett ‚tudatváltozást’, hanem valami önigazolás-szerűt, hogy végre azt vallja és követi az egyház is, amit én belülről olyan természetesnek érzek.” (IV. éves teológus) — „A megújuló zsinati szellem megértésében a Bibliában való elmélyedés segített elsősorban, és a pápai enciklikák. Ezeknek a mi korunkra való alkalmazásában pedig a rendkívül változatos, tartalmas és korszerű TEOLÓGIA sokoldalú eligazítást adott.” (Sz. K. ny. tanár)

Egy egyetemi oktató így látja: „Ha a zsinatnak volt szívhez szóló hangja, akkor az Isten ügye, Krisztus életáldozata az emberért — ennek hangsúlyozása volt. A mai ember önmagán keresztül akarja megtapasztalni a jósgógot és igazságot. A belső tapasztalásból kiindulva igazolja a külső valóságot, amihez csak akkor van közöm, ha érdekelt vagyok benne.” — „A TEOLÓGIA legyen szűrő. Eddig jól egyensúlyoz a különböző szélsőségek között. Hangneme kifogástalan volt, élvezetes és tartalmas.” (Gy. G. plébános) — „A TEOLÓGIA felelős azért, hogyan kerül a papok és hívek elé a zsinat utáni gondolkodás.” (plébános) — „A folyóiratuk mértéktartó, de nem konzervatív beállítottságú. Haladó szellemben, de a szélsőség veszélye nélkül tájékoztatja az érdeklődőket.” (Mérnök-közgazda házaspár)

A lap *hangvételéről* is érkeztek hozzászólások. A válaszok hatvan százaléka a mérsékelt, kiegyensúlyozott hangnemet igényli. Haladőbb irányzatot, kiélezettebb vitát kíván 28%, a konzervatív felfogásúak vagy a múlttól többet igénylők 12%-ban jelentkeznek. Megfontolandó a következő sorok: „A magyar múlt teológiai felmérése sokszor útmutatás lehet a jövőre. Abból kiderül, hogy gyakran messze megelőztük a zsinatot, de mégis megmaradtunk hagyománytisztelő, tekintély-elismerő, jó értelemben vett ‚tradicionalistáknak . . .’ Nem szabadna ilyen kifejezéseket használni, hogy ‚feudális egyház’. Az egyház sohasem volt feudális, az egyháziak lehettek. Erről is jó volna egyszer írni, hogy milyen kemény harcot vívott az egyház a feudalizmussal szemben. Nem ártana a múlt pozitívumait jobban hangsúlyozni, sem-hogy ellenfeleinkkel versenyezzünk az önvádaskodásban.” (65 éves plébános) — „Ne féljünk

a modernebb hangvételű írások átvételétől. Ha elhallgatják őket, más forrásból, esetleg elferdítve vehetik át a gondolatokat... Az egyes irányzatok hazai értelmezéséért a TEOLÓGIA is felelős, különösen ha nem beszél, nem ír róluk." (Győregyházmegyes pap) — „Általános-ságok helyett igyekezzenek feltárni a keserves realitásokat, mert a helyes diagnózistól függ a terápia." (Egy 52 éves olvasó)

Mit olvasnak szívesen?

Olvasóink mindenek előtt a *bibliikus tárgyú cikkeket kéri*. (85% — ez az érték a gyakori-ságra vonatkozik, mivel egyesek párhuzamosan mást is igényelnek.) — „Több bibliikumot, de a modernnek legjavát!” (32 éves nő) — „Egy-egy neves külföldi egzegéta írását a már letisztult témákról.” (V. éves teológus) — „Örülnek, ha a TEOLÓGIA hozzájárulna ahhoz, hogy legalább a papság előítélete megszűnnék a bibliikus tudományok eredményeivel kapcsolatban.” (Dr. Gy. L.) — „Bibliikus témákat kérünk úgy, ahogy az a lelkipásztornak továbbadható. A megoldási kísérletek inkább megzavarnak, hogy mit és hogyan tanítsunk: Gyermek-ség-történet, feltámadás, stb.” (Egy lelkipásztor) — „Elsősorban gyakorlati lelkipásztori szempontból kiaknázható (biblikus) anyagot kedvelem. Figyelembe kell venni, hogy kifejezett lelkipásztori szaklapunk nincs.” (K. Gy. plébános) — „Hogy mennyire támogatja a TEOLÓGIA a lelkipász-torkodó papok munkáját, a saját esetemben mi sem bizonyítja jobban, minthogy azóta értem meg cikkeik mikéntjét és hogyanját, amióta kinn dolgozom a hívek között.” (2 éve felszentelt pap) — Többen írják, hogy „új hangot ütött meg a TEOLÓGIA gyakorlati lelkipásztori szá-ma” (74/2). Ennek mintájára kívánják a további lelkipásztori cikkeket (75%). — Olvasóink fele (50%) a szentségekről szóló gyakorlati írásokat, zsinat utáni felfogás szellemében kelet-kezett tanulmányokat igényel. Fontosnak tartják, hogy az *Egyház ma* (74/3) témája, *Keresztény ember munkája* (73/3), *Szentírás a mai ember kezében* (75/3) témák ismétlését, elmélyítését tegyék lehetővé, illetőleg az ezekhez kapcsolódó újabb eredményeket kéri. „Vitassák meg a szentségek kiszolgáltatásának gyakorlati problémáit, bár kételkedem abban, hogy ezt a hazai hierarchia lehetővé tenné.” (27 éves káplán). — Főleg világiak közül kéri, hogy ismét térjünk vissza a *Bűn és bűnbánat mai kérdéseire* (73/4). A visszatérő témák feldolgo-zási módszerét így fogalmazza meg egy főorvos: „Egy-egy fogalomkör tapinthatóvá tételével, „emészhetővé-munkálásával”, gyakorlatba ültetésével sok szolgálatot tehetnek. Mint laikust a teológiai-lelkipásztori jegyzetek aktuális, napi gondokat kutató vonatkozásai érdekelnek, valamint a teológiai fogalmak napi használatra való feldolgozása és alkalmazása.” — „Szívesen látnánk egyszer egy liturgikus és szent zenével foglalkozó számot, mivel annak nincs más fóruma.” (A. J.) — „A liturgia szoros kapcsolatban maradjon az egyházi folytonos-ságot kifejező tanítással, és élettellel, hiszen kezdettől fogva a szentségek képezik az egyházi közösség bázisát.” (Nyugdíjas)

Sok olvasónk inkább az *érdeklődési irányt* jelöli meg: Az egyház kérdései mindig a közép-pontban állnak. „Ha az egyetemes egyház életét akarják bemutatni, ne mulasszák el a nem-katolikus, főleg az ortodox reflexiókat.” (Név nélküli) — „Az egyház *belső dialógusáról* az 1974/3. szám cikkeihez hasonlókat kérek.” (Közgazdász) — „Azt tapasztalom, hogy egy-egy püspök, főpásztor a TEOLÓGIA-ban csak sematikusabban ábrázol, egyházmegyéje sajátosságairól alig szól... Szeretnék hallani a fejlődő országok teológiájáról! Mintha színesbőrű teológusok nem is lennének? Az ő gondoljaikról is szívesen olvasnék.” (36 éves káplán)

— „Az egyház történetiségét kiemelni — a reformáció korát leszámítva — még sohasem volt olyan fontos, mint napjainkban. A dogma- és hagyománytörténetben inkarnálódott kinyi-latkoztatás egyetlen más keresztény vallásnak sem szolgált olyan igazolást, mint nekünk. Sajnos, a fogyatkozó hitbizonyosság légkörében még annyit sem szoktunk meríteni a törté-neti igazságok kincsesházából, amennyi a minimális önévédelemhez szükséges lenne... Más-részt észreveve, hogy a történelmi műveltségű teológusok között igen ritka a szélsőséges, a teológiailag kiegyensúlyozatlan felfogás.” (F. F.) — „Egyszer fel kellene vetni az egyház-történelem ún. kényes, de mindig elszűthető kérdéseit is: VI. Sándor pápa, a nópápa, az inkvi-zíció, Galilei-eset, stb. Röviden és frappánsan kellene ezeket közzétenni egyház- és kortörté-neti háttérrel. Mi, világiak erről keveset tudunk, nincs hová nyúlunk hiteles és pontos vá-laszért, ugyanakkor mindig ezeket vetik szemünkre (Lásd pl. „Képes történelem”: „A rene-zánsz világa”). (Közgazdász házaspár)

Külföldi szerzőktől minden olvasó szívesen vár megfelelő válogatást. „Nyugati szerzőktől minden számban szívesen látok közleményt, mert más úton nem jutok nyugati teológiai folyóiratokhoz (a könyvtárak nem adják ki).” (Üzemmérnök)

Ismételen előforduló kritikákent könyvelik el, hogy szűkkörű a TEOLÓGIÁban publikáló írók köre. Nagy örömmel venném, ha mind többen jelentkezének a megadott témakörű számok-hoz munkatársakként. Sajnálatos viszont, hogy egy-egy szám előkészítésénél 20—25 felkérő levelet küldök szét, kérve a közreműködést, s igen gyakran még választ sem kapok a levelekre.

A véleményező olvasók megoszlása, %₀-ban

ffi	nő	pap	világi	ért. dipl.	nem ért.	40 é. aluli	40 é. felüli
68	30	47	53	69	30	38	60

(1—2%₀ eltérés az odaillő adat hiányából ered)

Legolvasottabb szerzőink, %₀ értékben

Külföldi írók írásait kérik, %₀-ban

Szerzők	világi olvasók	papi olvasók	össz. % ₀ -ban	Írók	világiak % ₀	papok % ₀	össz. % ₀
Pál pápa	5	—	5	Rahner	5	2	7
Gál	22	13	35	Congar	—	5	5
Szennay	12	7	19	Lubac	2	3	5
Nyíri	10	5	15	Klosterman	—	5	5
Széll	7	3	10	Häring	2	2	4
Tomka	3	5	8	Schillebeeckx	2	2	4
Cserháti	5	2	7	Moltmann	2	2	4
Kiss	5	2	7	Szabó F.	2	2	4
Sólymos	2	2	4	Chenu	—	4	4
Hegyí	2	2	4	v. Balthasar	2	2	4
				Metz	2	—	2
				Mühlen	—	2	2
				Küng	2	—	2

Szót kérnek a világiak!

Igényeiket és elvárásaikat pontosan körvonalazzák, a legelénkebb hozzászólásokat tőlük kaptuk. „Mozgékony, aktuális, a valóságra gyorsan reagáló cikkek jobban lekötnek... A világiak másirányú foglalkozásuk és nagy időhiányuk miatt kívülesnek a teológia mélyebb kérdésein. Sokszor a napi munka után fáradtság is visszahúzza őket az elmélyüléstől, néhány szavas gondolat vagy igazság alkalmas napi táplálékot juttat.” (Nyugdíjas értelmiséi) — „Egy laikus lelkében csak türelmet nem vesztő írások hatnak, szívós tudatformálással. A leírt sorokból elevenen áradó gondolatok lassan beivódnak szomjas lelkébe. Számunkra a köznapi élet ezernyi vetületéről kellene a TEOLÓGIÁnak beszélnie: család és szexualitás (mintha félnének tőle!), a család gazdasági szerepe, beilleszkedése a közösségbe, a nők helyzete a közéletben, családban, a vallásos hit kialakításában és a gyermekevelés vallásos vonatkozásai életkoronként értelmezve. (Kisgyermek, kamasz magatartása a hittel szemben, megoldások.) A vallás erősítő szerepe, erkölcsan mindennapra: orvos-beteg viszonyában, szakember és megrendelő, eladó és vevő kapcsolata, borra való kérdése, falu és város itéletének jellegzetessége és nehézségei. Ezek lennének azok a kérdések, amelyekben mi, világiak, értelmiségiek és munkások benne élünk...” (50 éves főorvos) — „A közérdekű kérdéseket teológiai-lelkipásztori szempontból kérjük értékelni.” (52 éves pedagógus) — „Sokan igénylik a laptól maguk és környezetük számára a rendezetlen házasságok miatt eukarisztia nélkül élők lelki irányításának szempontjait. — A világiak teológiai képzést kérnek: „Jó lenne, ha ma már a világi hívek képzésére fokozottabb gondot fordítanának. A iövő kevés papja mellé kellene a jól képzett világiak, hogy sokan részesülhessünk az igazi Örömben... Az eav Testben ma mindenkire szükség van.” (Sokgyermekes, szociális gondozó) — „A TEOLÓGIÁt velem együtt sok világi olvassa, azzal az igénnyel, hogy az istenhittel kapcsolatos tudományból merítsen. Ezért a lapnak fokozottan kellene foglalkoznia a laikusok oktatásával, igényes kívánalommal.” (Ménők) —

„A laikusoknak a mai egyházközségi élet alakításához adjanak rövid elméleti és gyakorlati utasítást. Tudatosítani kell mindannyiunkban, hogy csak a közösségben (család, bérház, munkahely) megélt magatartással bizonyítható igazán, hogy keresztény vagyok. A szavak önmagukban ugyan erőtlenekek, de feltárhatják a hátrányok és áldozatok vállalásának magasabb szempontjait. Így lesz nyilvánvalóvá, hogy a kereszténység nem ideológia, hanem élet.” (Mezőgazdasági kutató) — „A növekvő anyagi lehetőségek között élő emberek fokozódnak a

kötelességei a társadalommal szemben. Ebbe a keresztény embernek is be kell kapcsolódnia." (28 éves pap) — „Többet szeretnénk hallani a halálról, a betegség és a szenvedés elviseléséről, az elmagányosodás megelőzéséről." (Gyógypedagógus) — „Szükségünk lenne a mai tudományos eredmények, főleg a fizika, biológia, paleontológia megvilágítására a teológia fényében. Hogy állnak a tudományos kérdések a hit életével szembesítve?" (Tudományos kutató) — „A világiak feladata az egyházközösségekben levő öregek, betegek segítése, de még a teherbíró korú nemzedék is kölcsönös baráti — alig merem leírni e szót — testvéri segítségnyújtást igényel. Ehhez kellene sok ismeretadás, lelkesítés, esetek közlése" (Mérnök, három gyermek apja) — „Ma a hívek előtt még kétséges a vegyesházasság, a házasság előtti nemi élet keresztény felfogása. Tisztázni kellene — akár többször is — a gyakorlati irányelveket!" (55 éves hitoktató)

Sokan kívánják, hogy a TEOLÓGIA a laikus-képzés aktív tényezőjévé váljék. „Adjanak egy-két évre beosztott teológiai önképzési tervet, ehhez vázlatot csatolnának, és egy-egy kérdést részletesebben is kifejtenének. A hozzászólásokból a legjobbakat lehet közölni." (Tanár) — „Adjanak ki témapályázatokat név nélkül, a legjobbakat jutalmazzuk." (Név nélkül)

„Pályázatos formát kérünk, nem nagyerékű díj kitűzésével." (50 éves tanár) — Hitoktatóshoz, ígéhirdetéshez kérünk szempontokat, a szülők, különösen olyan fiatal anyák számára, akik saját maguk is pótolni akarják hiányzó hitbeli ismereteiket, — esetleges irodalom ajánlásával." (Vidéki káplán) — Egy jogász az olvasók hozzászólásainak időszakos közlését kéri, javasolja, hogy a közreműködő levelezők között válogatva alkalmilag anekdota is meghívhatnának egyeseket. Olvasó-találkozót és kölcsönös levélváltást javasol egy fiatal olvasónk, az Élet és Irodalom-hoz hasonlóan. Ugyanakkor megkérdi: „Kovács Tádé felvetett problémáira Tomka Ferenc válaszolt. De vajon hányan írhattak még, akiket meg sem említettek?" (Közölnöm kell, hogy sajnálatos módon valóban csak Tomka Ferenc professzor úr küldött véleményt. — szerk.) — „Előbb kapcsolatra van szükség az olvasók és a szerkesztő között, egy levél vagy hozzászólás se maradjon megválaszolatlanul, ha nem is csak folyóirat hasábjain közlik." (A beküldött leveleket rendszeresen megválaszolja a szerkesztőség!) — „Édesanyim (ötvenegy éves) és jómagam (huszonöt éves) egyaránt élvezettel olvassuk lapjukat, aminek azonban van még egy „értelmiségi bezárkózásnak" nevezhető jellege. Meg kellene nyitni a kapukat a szélesebb rétegek felé... A lap sok személyi hézagot pótolna, ha volna mit kézbeadni. Lehetne kiírni pályázatokat is, amelyeknek díja egy nehezebben megszerezhető egyházi könyv lenne." (M. P. fordító) — „Lehetne a Fórum rovat néha a 'Világiak fóruma', amiben kívánságait, hozzászólásait vagy a nekik szánt válaszokat közölnék. Bizony sok homályt kellene még eloszlatni a fejből és a szívekből..." (Középkorú értelmiségi)

Gyakran visszatérnek a hozzászólók az 1974. évi márciusi mellékletre. „Az itt közölt tanulmányok nagy hatást tettek rám — írja egy jogász —, hosszú ideig napi olvasmányaim voltak. Jó lenne megismételni!" — Többen azt panaszolják, hogy nehéz hozzájutni a TEOLÓGIÁhoz vidéken, de még a fővárosban is. „Nem elég meghirdetni a tartalmát, ha hiába kéri a hívek a templomoknál..." (Üzemmérnök) — „Miért nem lehet a város központi helyein, a nagyobb hírlapárusoknál vásárolni, éppen úgy, mint a VIGLIÁT, ÚJ EMBERT, vagy másvallású lapokat?" — kérdi egy biológus.

„A fiatal papi nemzedék könnyebben jutna szóhoz, ha módja lenne hittudományi értekezéseinek részleges publikálására" — írja Dr. V. T. káplán. Mások is kéri a kispapok munkáinak könnyed, olvasmányos feldolgozását: „Szeretnénk tudni, hogy mit tanulnak, mi érdekli ma a kispapokat" (Tanár-közgazdász házaspár). — „Olvasóinkat, laikusokat és pápokat egyaránt előbb név nélküli írásokra kellene biztatni — írja egy jogász. — Így könnyebben bekapcsolódhatnának a lap munkájába a felkészültebb nem teológus olvasók is. Nem gyávaságról van itt szó, hanem egyfokú bizonytalanságról, amennyiben érzik, hogy a kész penzum megméri-tik és netalán könnyűnek találhatik... Talán nem rossz elképzelés az sem, ha a TEOLÓGIA önálló írásbéli megvitatásra konzultációs anyagot adna ki, amelynek a válaszait a szerkesztőség egyszeri összefoglalásban értékelné s a továbbiakra irányt adna."

Leiki témák feldolgozása gyakran szerepel főként a világiak kérdései között egyszer kifejezett, máskor általános megfogalmazásban: „A TEOLÓGIA feladata lenne az is, hogy elmélyedő kutatással közelítse az Isten. A lelkiélet belső élményeiből tudományos igénnyel írának tanulmányokat." (K. M. óvónő) — „Olyan anyagot szeretek, amit ha olvasok, élményemé, imává és gyakorlattá lesz bennem és általam. A TEOLÓGIA írásai így nagyon jól kamatoztathatók. Amiről olvasok, azt feldolgozom és a másnap szentmisén egy-egy gondolatot Isten elé viszek belőle." (Gyógyped. pszichológus) — „Engem lelkipásztori szempontból az áldozás utáni 'szent csend' érdek. Az új misekönyv szerint többfelét dolgoztam ki kétpérecs elmélkedések formájában. Céloom az annyira kívánatos eukarisztikus lelkiület kialakítása. Feldolgozni azt, hogy a napi munkát és a lelki elmélyedést Jézus óhaja szerint miként kapcsoljam össze életemben... Ezt a már feldolgozott anyagot szívesen Önök rendelkezésére bocsátom." (Dr. P. E.) — „Szeretném, ha a 'Krisztusi esemény' témát egyszer úgy dolgoznák fel,

hogy a nem keresztények is megértésük. Érdekel a dogmafejlődés mai állása, és az, hogy a parapszichikus jelenségeknek mennyi objektív értékük van a teológiában és a lelkiéletben." (ny. labor. főorvos) — „Szeretnék olvasni Jézus Szíve lelkületének aktív követésmódjáról az evangélium értelmében (vö. Mt. 11,25—39). A mai ember tele van cselekvésvágygal, félreértheti a Jézus Szíve tisztelet (pl. a litánia) szánakozásra, sajnálatra indító kifejezéseit. A jézusi lelkület mélyebb megértésével lehetne igazán megközelíteni. Ezt, kérem, vegyék fel a témák közé." (N. L. plébános) — „A papi hivatással kapcsolatos élmények közlését kérem. Milyen nagyszerű, hogy Péter és Pál lelkében végbement kegyelmi kibontakozást a Szentírásból megismerhetjük. Talán akadnak felszentelt papjaink között olyanok, akik át tudnák adni azokat a lelki élményeket, amelyekben megérezték a Lélek finom munkálkodását, meghagyva számukra a szabad akaratukban megélt méltóságukat." (Hitoktató) Többet a papi szolgálatról! (B. L. paptanár) — „Istent Jézuson keresztül, az emberré vált isteni Személyen keresztül lehet és kell újra meg újra bemutatni, melléadni a gyakorlati segítséget a megvalósításhoz. Például Teréz anya és hasonló egyéniségekre utalni. Jó lenne egyszer írni az állandó gyóntató nagyszerű segítségéről." (Diplomás, sokgyermekes anya) — „Szeretnék olvasni a halál utáni életről, a feltámadásról, a munka magasabb szempontjairól (nemcsak a pénz!), a szenvedés értékéről... Szűz Máriáról a mai teológia nyelvén... — és egyszer talán szó lesz új megközelítésben a kegyelemről is." (Középkorú értelmiségi) — Máriáról egyébként sokan szeretnének hallani, olvasni, a világiak, s különösképpen férfiolvasóink.

Es végül a számtalanszor visszatérő kérdés: hogy lapunk foglalkozzon többet a *szerelem teológiai feldolgozásával*. Sokan kifejezik, hogy az embertársi szerelmet tanúsítja az istenszeretet és hogy „a hit zárt vallásossággá válik a szeretet praxisa nélkül, és így fokozatosan elembertelenedik. Ezért kívánjuk ennek a kérdésnek módszeres feldolgozását, ahol nem csupán szép szavak és érzelmek, hanem meggyőző evangéliumi tények is bemutatásra kerülnek." (S. I.) — „A szeretetről írjanak konkrétan, arról, amit kapunk és amit tovább kell adnunk." (Hétgyermekes anya) — „Írjanak a szeretet buktatóiról is! Hányszor válunk ellenséggé, ha környezetünkben nem osztunk meg egy gyűlöletet... Van, amikor az ember nem mer jól dolgozni, mert munkatársai kiközösítését, irigykedését vonja maga után... , pedig nincs olyan munkakör, ahol a munkavégzés minősége nem lehetne egyben hitünk tanúsága is." (Több gyermekes ideggyógyász) — „Ma abból kell kiindulni, hogy hazánkban a kapitalizmus a tudati szférában csatát veszített és virtuálisan megszűnt. A hit problematikáját illetően a vallásos meggyőződés ma ettől a mentalitástól függetlenül él... Ennek a vallási lelkületnek a praxisa a felebarát felé mindig nyitott szeretet... Az egyház nagy szentjei elsősorban önmagukban ragadták meg Krisztust, a test ellenállását legyőzve, meghaladva érték el teljességüket Asziszsi szent Ferencről János pápáig. Ez az út követhető természetesen módon is, az értelem-akarat aktusaival... és ezek bemutatását várjuk. Én úgy gondolom, hogy ha ma rákérdez a világ (a jóllakott és az éhező) a Hitre, az Egyházra, akkor a folyton szolgáló, igazságos és szociális Krisztust kell megmutatnunk az embereknek. Mert aki igazságos, az mindig a szeretetben marad, betöltve ezzel a törvényt és a prófétákat, de a világ jogos elvárásait is." (Jogász) —

Korát meghazudtolóan haladó gondolkodással ezt írja egy 65 éves pap: „A jelen problémáival kapcsolatosan az értelem számára megvilágosításokat, az érzelem számára lendítést; a világegyház nagyszerű emberi példáinak közlése pedig az akarat számára is megadná a helyes irányulást. A mai életben is felismerhető „Krisztus szeretete"-sürgette indításokat kérünk, hogy tevékenységgel, erővel, jobbalévezzel telessük a jót (vö. VI. Pál pápa). Így lesz hatékony a tanúságtételünk és megtaláljuk az utat, amelyen másoknak életét is boldoggá tehetjük." — Befelezésül azt a hetvennégy éves póstás nyugdíjast idézzük, aki ezt írja: „Napi áldozó vagyok és a családi körben igyekszem testvéreimnek és hozzátartozóimnak a zsinat szellemében szolgálni... Kérem az embertársi (felebaráti) szeretet hatékony bemutatásait. Úgy beszéljenek Istenről, hogy az olvasók szívükben átmelegedve, környezetükre tettekkel tudják sugározni Isten jóságát."

Ha ez a kérdés — a mi törekvéseinkkel összhangban — megvalósul, akkor a jubiláló TEOLÓGIA valóban képes lesz továbbra is betölteni neki szánt hivatását.

Sz. A.

A keresztény olyan ember, aki az Úrra várakozik és tevékenykedik.

Newman

EXEGÉZIS ÉS KÉRÜGMA

Ebben a rovatban, amelyet továbbra is Gál Ferenc professzor vezet, alkalmat akarunk adni fiatalabb pályatársaknak, hogy az egyházi év perikópáit az eddigiekhez hasonló felfogásban dolgozzák fel.

Szerkesztő

Húsvétvasárnap (ApCsel 10,34a; 37—43; Kol 3,1—4; Lk 24 13,35)

A remény ünnepe

Lukács evangéliumának húsvéti tudósítását az jellemzi, hogy Jézus megjelenéseit tulajdonképpen Jeruzsálemre és húsvét napjára korlátozza, de színre viszi a Galileából jött asszonyokat (24,1—12), az apostolok köréhez tartozó embereket (13—35) és a tizenegy apostolt. Ez az összeállítás mutatja a liturgikus célzatot: az egyház istentiszteletében megtalálható húsvét egész titka, s a tanúságtételben is részt vesz az egész egyház. A leírásban benne van az események elbeszélése, a húsvéti hit védelmezése, de mindenek fölött annak bemutatása, hogyan született meg a húsvéti remény és öröm.

A tanítványok reménykedtek Jézusban, de most úgy vélik, hogy reményük megghiúsult. Valóban adódnak helyzetek, amikor úgy érezzük, a további akarásnak nincs értelme, még abban is csalódtunk, amire rátettük az életünket. A tanítványok mégis kettesben mennek. Legalább egymásban keresnek támaszt és megvitatják az élet titokzatosságát. A beszélgetéssel talán szívük ürességét is el akarják kábítani. Az Úrról úgy beszélgetnek, mint erőtlén és halott Istenről, mint aki távol van, vagy talán soha nem is volt közel. Pedig csatlakozik hozzájuk és alkalmat ad nekik, hogy elmondják keserűségüket.

A szöveg nem szól arról, hogy a tanítványok az idegen vándor fejtegetéseire válaszoltak volna. Hallgattak. Itt nem tudományos kérdésekről volt szó, hanem a szív és a gondolkodás átalakulásáról. Ahhoz mindig idő kell. Isten az üdvösség történetében mutatta be, hogy milyen az ő módszere és milyenek

útjai. Azt első látásra senki sem értette. Csak az egész Szentírás, Jézus egész működése, szonvedése és feltámadása mutatja meg, hogy ki az Isten és mit akar velünk. Ezt a szent hallgatást és elmélkedést nekünk is meg kell tanulnunk.

Jézus a kenyértörés közösségében fedi fel kilétét. Jelkép ez is. Az egyház istentiszteleti közössége adja azt az élményt és azt a kegyelmi kiáradást, amely legjobban kinyitja lelki szemünket. Akkor érezzük meg, hogy „a szívünk már előbb is lángolt”, amikor Isten szavát hallgattuk. Ilyenkor megértjük, hogy a „maradj velünk” kérésnek tulajdonképpen nincs jelentősége. Ő úgyis velünk van, de rejtett módon. Visszahúzódik a titok fátyla mögé, s ezzel alkalmat ad arra, hogy ne csak vele foglalkozunk, hanem egymással. Az ő üzenetét vigyük el egymásnak, mint ahogy a két tanítvány vissza sietett Jeruzsálembe. Rájövünk, hogy mások is kaptak hasonló kegyelmeket és élményeket, s ezáltal is erősödik hitünk és reményünk. A Szentírás, az eukarisztia és az egyházi közösség az alappillére a diadalmas húsvéti reménynek.

Húsvét 2. vasárnapja (ApCsel 5,12—16; Jel 1,9—11a. 12—13. 17—19; Jn 20,19—31)

Hit és boldogság

Jézus örömnappak szánta a húsvétot, — tanítványai és mindenki számára. Tamás kétkedő, keményfejű ember volt, aki visszahúzódott és kézzelfogható bizonyítékot kért. Jézus az ő kedvéért is megjelenik, hiszen már jóval előbb megmondta, hogy azt jött keresni, ami elveszett. Tamás nemcsak azért hisz, mert lát, hanem inkább azért, mert átéli Jézus jóságát. Tudja, hogy őmiatta van itt, őt akarja belátásra bírni. Jézus nem vitatkozik, hanem eléje áll valamilyen jótétemény alakjában. Tamás pedig hitvallást tesz: Én Uram és én Istenem. — Az életben kapott meglátások, örömök és meglepetések a mi figyelmünket is sokszor felhívják Isten jóságára és gondviselésére.

Jézus tudta, hogy a hit nem könnyű dolog, főleg azoknak, akik „nem látnak”. Ezért boldognak mondja azokat, akik elfogadják majd a benne hívők tanúságát és a hitből akarnak élni. Ezek is valami olyat kapnak, ami felér a „látással”. „Aki szeret engem, azt Atyám is szeretni fogja, s hozzá megyünk és benne fogunk lakni” (Jn 14,23).

A hit nagyobb szerepet játszik életünkben, mint gondoljuk. A jövőt csak az tudja építeni, aki hisz a lehetőségekben és bizalommal tekint előre. A jövő alakításánál mindig a homályt igyekszünk megvilágítani, tehát ismeretlen világba lépünk. Ehhez pedig bátorság kell. A tudomány bármilyen léptekkel halad előre, egyre több titokkal állunk szemben. Nincs olyan ember, aki mindenhez értene. Rá kell hagyatkoznunk másokra, az általuk felkutatott eredményekre. Hit nélkül nem lehetünk részesei az élet leggazdagabb élményeinek. A barátság kialakításához, a családi élet ezernyi mozzanatához, a másokra való ráhagyatkozáshoz „hit” kell. Jellemünket is akkor alakítjuk, ha hiszünk az eszmények értékében. Innen már csak egy lépés kell az Istenbe vetett hithez. Krisztus tanítása és feltámadása nyomán az élet végső titkára és a végleges jövőre kaphatok választ. De csak úgy, ha kilépek magamból és meghódolok az isteni szeretet tettei előtt. Úgy, ahogy Paul Claudel írja a Magnificat c. versében: Áldott légy Istenem, mert megszabadítottál magamtól. / Elérted, hogy boldogságomat nem magamban keresem, / hanem egyedül a te akaratodban. / Nem az a boldog, aki szabad, hanem akit céla rendeltél, / mint a tegezben nyugó nyilat.

A húsvéti hitben azt fogadom el, hogy Isten nekem is feltámadást és örök életet szánt. Ahogy ennek a hitnek a megtalálásához keresés és engedelmisség kell, úgy a fenntartása is személyes erő kifejtést követel. A hittel is úgy vagyunk, mint minden eszménnyel: hol lelkesít, hol terhet jelent. Egyszer mindent megvilágosít, máskor homályban hagy. Csak akkor tartunk ki benne, ha az irgalmas Istenre bízunk magunkat.

Húsvét 3. vasárnapja (ApCsel 5,27b—32. 40b—41; Jel 5,11—14; Jn 21,1—19)

A tanúságtétel öröme

Az apostolok viselkedésében azt látjuk, hogy benső ösztönzést éreznek a Krisztusról való tanúskodásra. Nem hallgathatnak arról, amit láttak és hallottak. A büntetés sem tántoríthatja el őket küldetésüktől, sőt öröm nekik, hogy áldozatot hozhatnak érte. Krisztus azt akarta, hogy egyháza a világ végéig tanúskodjék mellette, azért vizsgáljuk meg ennek a feladatnak a sajátosságait.

A tanúságtétel alapja a Krisztus iránti szeretet. A legnagyobb feladatot Péter kapta, azért Krisztus neki nyíltan feltette a kérdést, hogy jobban szereti-e őt, mint a többiek. Eljárása érthető. A tanúskodás elsősorban azt jelenti, hogy követjük Krisztust: engedelmesek vagyunk az Atya felé és vállaljuk kötelességeinket az emberek iránt. Azután képviseljük azt a lelkiületet, azt a tanítást, amit Krisztus hozott. Az ilyen élet áldozatot követel. De ha olyan valakiért hozunk áldozatot, akit szeretünk, tudjuk, hogy a vele való kapcsolat kárpótol mindenért. Keresztény élet csak úgy alakulhat ki bennünk, ha Krisztusban felismertük a Megváltót, a Főpapot, a Tanítót és a Közbenjárót. Ő az Atya mindenhatóságának és irgalmának a képviselője és megbízottja. Üdvösséget, boldogságot csak tőle várhatunk.

Krisztus bírái előtt így fogalmazta meg küldetését: „Azért jöttem a világba, hogy tanúságot tegyek az igazságról.” Az apostolok megtalálták ezt a nagy igazságot s ezt képviselik. A keresztény ember is tudja, hogy az étellel és igazsággal jegyezte el magát.

A tanúskodás végül azt is igazolja, hogy az életnek szent, szakrális jellege van. Krisztus ezt úgy fejezte ki, hogy megígérte, velünk marad a világ végéig, s méginkább kifejezte azzal, hogy kiárasztotta övére a Szentlelket. Ezért beszél így Péter: „Mind ezeknek tanúi vagyunk mi és a Szentlélek, akit Isten azoknak adott, akik engedelmeskednek neki.”

Húsvét 4. vasárnapja (ApCsel 13,14. 43—52; Jel 7,9. 14b—17; Jn 10,27—30)

Hűség és biztonság

A bizonytalanság állandóan kíséri életünket. Nem tudjuk, mi lakik az emberekben, mit hoz a jövő, érdemes-e küzdeni és fáradozni? Jézus ezt a bizonytalanságot oldotta fel, amikor magát jó pásztornak nevezte. Hasonlatának megvolt az előzménye. A zsidók megkérdézték tőle: „Meddig tartasz még bizonytalanságban bennünket?” Ők ugyan a saját maguk által elképzelt Messiás megnyilatkozására gondoltak, Jézus ellenben úgy válaszol, hogy a benne hívőknek ad bizonyosságot.

A jó pásztor sajátossága, hogy ismeri övéit; ez a kijelentés nagyon gazdag tartalmú. Úgy ismeri, hogy mindenki mástól meg tudja őket különböztetni. Belelát szívükbe, előtte nem lehet alakoskodni. Tudja, hogy ki keresi nála az igazságot, a bűnök bocsánatát, a lelki békét, és az örök életet. De ismeri bajainkat, bánatainkat, erőtlenségünket és jószándékunkat is. Ennek az ismeretnek megfelelően osztogatja kegyelmeit és jár közben értünk az

Atyánál. Állíthatjuk azt is, hogy jobban ismer bennünket, mint mi önmagunkat. Minket sokszor vezet az érzelem, az ösztön, a ki nem tisztult vágy, azért a jó pásztor úgy irányít az élet útján, hogy alkalmunk legyen a megvilágosodásra, az alázatos magunkba szállásra és az igazság megismerésére. Akkor is pásztorunk marad, ha a megpróbáltatás útját járjuk. — Megígéri, hogy övéi nem vesznek el és senki nem ragadhatja ki őket a kezéből. Így csak az tud beszélni, aki hatalommal és erővel rendelkezik.

Jézus mindezért csak hűséget kér. A mai szentlecke az üdvözülteket jelképesen úgy mutatja be, mint „akik a nagy üldöztetésből jöttek és fehérre mosták ruhájukat a Bárány vérében.” Isten trónja előtt állnak, a királyi széken ülő Bárány a pásztoruk és az élő vizek forrásához vezeti őket. A hűséget csak a földi kötelességben, munkában, az igazságosság, a türelem és szeretet gyakorlásában lehet bemutatni. Ahogy a jó pásztor odaadással és áldozattal mutatta meg szeretetét, úgy a nyáj előtt is ez a feladat áll. Szeretetről, hűségről nem lehet másként tanúskodni, csak helytállással. Ebben a földi világban kell Isten népeként élnünk és igazolnunk, hogy az evangélium szerinti élet érezhető lelki-szellemi többletet ad.

Húsvét 5. vasárnapja (ApCsel 14,20b—26; Jel 21,1—5a; Jn 13,31—33a. 34—35)

Isten országának útja

Az evangéliumok szövegei ma is meggyőznek arról, hogy Jézus működését különleges határozottság jellemezte. Isten országát hirdette, s tudta, hogy mi ebben az Atya szerepe, mit kell neki tennie, s mit kell az embereknek adni, vagy tőlük követelni. Hasonló határozottságot látunk az apostolok viselkedésében is. Tudják, hogy az Isten országát Jézus feltámadása jelképezi. Nem földi gazdagságra és hatalomra épül, hanem az Atya irgalmára és szeretetére, s az embernek meghozza a bűnök bocsánatát, a kegyelmi segítséget, a feltámadást és az üdvösséget. De az apostolok látták azt is, hogy amíg Jézus eljutott a feltámadásig és a mennyi dicsőségig, addig végig kellett járnia a földi kötelességteljesítés göröngyös útját. Küldetést kellett teljesítenie, amely megkívánta tőle, hogy tegyen bizonyosságot az Atya irgalmáról, türelméről, a rosszat is viszonyozza jóval, s ragaszkodjék az igazsághoz akkor is, ha élethez kerül.

A mai szentlecke az Isten országát a végső alakjában mutatja be: úgy mint üdvösséget. Az apostol a próféták stílusa nyomán új égről és új földről beszél, vagy mennyei Jeruzsálemről. Különösen érdekes ez a hasonlata: olyan, mint a vőlegényének felékesített

menyasszony. Az üdvösség a földi élethez viszonyítva valami ünnepélyeset jelent, de egyben olyan állapotot, amely nem idegen, hanem amelyben az ember hazatalál, s amely minden viszonylatban maga a boldogság. Ezt fejtik ezek a szavak: Isten letöröl minden könnyet, s nem lesz többé gyász, sem veszély, sem halál. Isten mindent újjáteremt a feltámadásban, magát az embert is.

Ezt az üdvösséget azonban ki kell érdemelni. Az olvasmány erre figyelmeztet: Sok viszontagságon át kell bemennünk Isten országába. A küzdelmes életet azonban csak akkor lehet vállalni, ha tisztán látjuk a célt. Húsvéti hit nélkül nincs igazi buzgóság. A földi csalódás, baj, betegség, sikertelenség nem azt jelenti, hogy Isten elfeledkezett rólunk, hanem azt, hogy míg a földön vagyunk, itt kell megtisztulnunk és megélnünk a kötelességteljesítésben.

Krisztus azt akarta, hogy ezt a küzdelmes utat az egyház közösségében járjuk végig. Erre utal az új parancs: szeressétek egymást, ahogy én szeretlek titeket. Ha másoknak az életén könnyítünk és meggyőzzük őket arról, hogy magasabb erők is működnek a világban, amelyek enyhületet, reményt, bátorságot öntenek a szenvedő, fáradt vagy csüggedő emberbe, a családban és környezetünkben így egyengethetjük mások útját a hit felé, és a hiten keresztül az üdvösség felé.

Húsvét 6. vasárnapja (ApCsel 15,1—2. 22—29; Jel 21,10—14. 22—23; Jn 14,23—29)

A szeretet gyümölcse

Jézus emberi módon gondolkodott és érzett. Tudta, hogy személyes jelenléte hiányozni fog tanítványainak és egyházának, ezért vigasztalást adott. Személyi alkantunk legmélyebb vonására mutatott rá azzal, hogy aki szeret és aki érzi, hogy szeretik, az nem érzi magát elhagyatottnak, az nem marad egyedül. Közte és övéi között mindvégig megmaradhat ez a kapcsolat. Nagyobb ígéretet nem találunk a Szentírásban. Krisztus ezt igényli a maga és az Atya nevében: Aki szeret engem, az megtartja parancsaimat. Ameddig igyekszünk igazolni szeretetünket parancsainak teljesítésével, addig biztosak lehetünk, hogy közel van hozzánk.

Krisztus azt akarta, hogy személyes, testi jelenlétét váltsa fel a Szentháromság természetfölötti jelenléte. Az apostolok később megértették, hogy ebben az intézkedésben isteni bölcsesség van. Örültek annak, hogy Mesterük megdicsőült és az Atyánál van, de azt is tudták, hogy szeretetével közbenjárónk marad. Azt is megértették, hogy Isten jelenléte és segítsége ahhoz van kötve, hogy sze-

retjük-e Krisztust és megtartjuk-e a parancsait. Minél több irgalmat, segítséget, vigasztalást kívánunk Istentől, annál buzgóbban kell az ő parancsait megtartani. Valóban csak olyanok panaszkodnak elhagyatottságról, meg nem hallgatásról, akik mindent az Istentől várnak, de maguk egy-két fohászon kívül alig adnak valamit.

Az egyház élete a kölcsönös szeretet történeti példája. Az Atya és a Fiú a Szentlelket árasztotta ki az egyházra, és az apostolok tudatában is voltak annak, hogy intézkedéseiket a Szentlélek irányítja. Krisztus kijelentése mindnyájunknak szól: Ne nyugtalanodjék a szívetek és ne csüggedjen. Azt kell nézünk, hogy konkrét helyzetben mi szümmunkra Krisztus parancsa, hogyan kell viselkednem örömben és szenvedésben, barátok és ellenségek között, sikerben és sikertelenségben, egészségesen és betegen. Az Atya szeretetének megnyilatkozása ehhez van kötve.

Jézus mennybemenetelének ünnepe (ApCsel 1,1—11; Ef 1,17—23; Lk 24,46—53)

Jézus megáldja övét

Lukács Jézus mennybemenetelét ószövetségi kifejezések segítségével mondja el. Igazában Krisztus mennybemenetele már semmit sem adott hozzá ahhoz a végleges állapothoz, amelyet a feltámadásban magára öltött. Az Ószövetségben a felhő Isten megnyilatkozásának és elrejtőzésének eszköze és jelképe. Hogy Jézust felhő takarja el, úgy jön el majd a világ végén az égi felhőben. Ugyancsak ószövetségi szavakkal utal a Szentírás Jézus dicsőségére is: az Atya jobb-ján ül, vagyis megtisztelést, dicsőséget kapott tőle, hogy részt vegyen a hatalomban. Közlelbbi felvilágosítást azonban nem kapunk erről a hatalomról és dicsőségről.

Lukács nagy hangsúlyt helyez Jézus utolsó tetteire: megáldja övét és úgy megy a mennybe. Ez utalás arra, hogy Jézus földi küldetésé főpapi tevékenység volt.

Jézus saját áldását adja. Ha messze is lesz övétől, áldása rajtuk marad. Itt az apostoloknak már nincs kérdezni valójuk. Tudják, hogy fontos láncszem lettek Isten terveiben. Azt is tudják, hogy kellő időben intést kapnak tőle feladatuk részleteire vonatkozólag. Szemük már a jövőbe mereng, ahol új remény bontakozik ki. Krisztus megadta nekik a lelki békét, amelyet senki sem vehet el tőlük. Mesterük a mennyben van és közbenjár értük. Jézus mennybemenetelében az apostolok meglátták az emberi szívösség

teljesedését. Ezt tanítja szent Pál is a mai leckében: Gyűjtsön lelketekben világosságot, hogy megértsetek, milyen reménységre hívott meg benneteket, milyen gazdag a szentek főséges öröksége és milyen mérhetetlenül nagy az ő hatalma felettünk, akik hiszünk benne" (Ef 1,18). — Jézus eltávoztása után az apostolok örömmel térnek vissza a városba. Tudták, hogy olyan valakinek szolgálnak, aki nem csapta be őket. Krisztus bemutatta, hogy a szenvedés nem az utolsó szó, a halál nem elmúlás, hanem az örök élet kapuja. Ez a meggyőződés ad majd erőt arra a tanúságtételre, amelyet vállalnak.

Pünkösöd (Ez 37,1—14; Róm 8,22—27; ApCsel 2,1—11; Jn 20,19—21)

A Szentlélek az erő forrása

Isten Lelkének kiáradása nélkül nem értjük meg az üdvösség történetét. Már az Ószövetségben szó van arról, hogy ahol Isten gondolatai, tervei megnyilvánulnak és megvalósulnak, ott az Isten Lelke működik. Joel próféta (3,1—5) szerint a Messiás kora különleges módon a Lélek kiáradása lesz Isten népére. Jézus földi életének kezdetét ez az üzenet jelzi: A Szentlélek száll rád és a Magasságbeli ereje borít be árnyékával (Lk 1,35). Az egyház történelmi életének kezdetén pedig Krisztus szava hangzott el, hogy elküldi az Atya ígéretét, aki majd úgy jelenik meg, mint a magasságból jövő erő (ApCsel 1,8). Aki a Szentlélek hatására Máriától születik, az lesz a Szent, az Isten Fia, akik pedig az egyházban újjászületnek vízből és Szentlélekből, azok Isten gyermekei. Az apostolok később úgy jellemzik Jézust, hogy Isten „Szentlélekkel és erővel” kente fel (ApCsel 10,38), s ők maguk is „nagy erővel tanúsítják” Mesterük feltámadását.

A Lélek tartja ébren bennünk azt a tudatot is, hogy az Atya gyermekei vagyunk, ezért a bizalmat nem szabad elveszítenünk. De a Lélek ereje legjobban abban nyilvánkozik meg, amiről a mai evangélium beszél. A bűnbocsátó hatalmat Ő állandósítja a földön, és vezeti az az embert, hogy botlásai után felemelkedjék, bűnbánatot tartson és újra kezdje elhatározásait. A gyarló embert akarja megerősíteni, a homályosan látót megvilágosítani, az ingatagot szilárd léptek-re bírni. Segítségé azonban csak akkor hatékony bennünk, ha mi is igyekszünk életünket, feladatainkat, céljainkat nem csupán testi és anyagi, hanem lelki szempontból is nézni.

Nagy József

VALLOMASOK A HITRŐL

A hit mindig nyitott és izgalmas kérdés marad számunkra! Ezt jelzik azok a válaszok, amelyeket egyrészt felkérésre kaptunk, másrészt hozzászólásként érkeztek hozzánk. Most ezekből adunk válogatást azzal a reménnyel, hogy Olvasóinkat további válaszokra serkentjük, és hogy a legjobbakat a következő számokban közlétegyük. Indító gondolataink voltak a következők: — Az ember időnként megújul, kibékül önmagával, és ekkor valami öröm, nyugalom szállja meg a lelkét. Ilyenkor túlaradó örömet, csendes békéjét, mások viszont megrendítő fájdmát, zilált bizonytalanságát, gyötrődéseit szeretné kifejezni. Sokat segíthetnek ebben a tudósok és művészek, akik mélyen átélők és kifejezőbben nyilatkoznak meg.

Akik ma, életpályájuk delelőjén, alkotásuk csúcán vannak, nagyrészt még vallási nevelést kaptak; akik viszont nem kaptak, azok a szülői ház életéből vitték magukkal a biztatást az életre. Azonban a legsikeresebb életben is érhetik az embert megrendítő események, születhetnek új meglátások, vagy éppen kiábrándító csalódások, amelyek nagyon is átértékelik a gyermeki hitet, az ifjúkor lelkes vágyait, de az „érlelő élet” végül is megtermi gyümölcseit. Szerettük volna megtudni, mik azok a hitbeli szempontok, tételek, amelyek kiválgatódtak a megkérdezettek életéből, pontosabbak lettek, vagy éppen lemaradtak. Hogyan érlelték mindezeket „nagykorúvá”? Mit tekintenek ezekből életük végső alapjának? Kértünk néhány szót a kérdezettek munkájáról, életerveiről, embert szolgáló küldetéséről, egy-egy gyöngyszemet vártunk a jóval és szenvedéssel, sikerekkel vagy csendes várakozással telített életükből.

— Szeretnénk megjegyezni, hogy a „hit”-et egészen általánosan értelmeztük. Nemcsak a „tanult hitre”, de nem is elsősorban a „vallásos hitre” gondoltunk, hanem arra a mélységesen emberi meggyőződésre, amely értelmet ad az életnek. Olyan tapasztalások feltárására is vártunk, amelyek túlmutatnak „a tényészéleten” és „áttetszővé” teszik létünk értelmét, és így fényt vetítenek az öröklét valóságára is.

Dr. D. S.-né, földrajzkatató, ötvenéves, édesanya:

Mi még a katekizmust annak idején pontosan megtanultuk. A középiskolában fiúk között jártam, igen jó hittanáraim voltak, akik belső meggyőződéssel tanítottak és nemcsak a tananyagot hozták, hanem érdekes kérdéseket vitára is adtak, belső tartalmukat világosan összefoglalták. Otthon vallásos szellemben neveltek: Isten jelen van mindenütt! Ez jelentette valóságom magvát. Életem minden lépését Hozzá mértem. Ha hibáztam, Felé fordultam bocsánattért. Egyetemista koromban magam kerestem a hitproblémák megoldásait. A könyvtárban szakmám mellett sokat olvastam a katolikus és protestáns hitvitázókat. Elveztem Pázmány okfejtését, stílusát. Bennem a hit mégis inkább az *akarati dologlat jelentette*. Amit észsel nem fogok fel, nem erőltetem, — hiszen annyi és oly sok „titok” van a tudományban is, csillagászati kérdések, anyagmegmaradás, stb. — inkább szeretettel akarom elfogadni az Istent. Ez az álláspontom vezetett az élet konfliktusainak megoldásához. Korábban a „halálos” bűn kérdése sokat nyugtalanított (például egy misemulasztás miatt), nem tudom elképzelni a szerető Atyáról, hogy egy embert végleg elvetne. A Mária-kérdésben is zavart szüzességének különösebb hangsúlyozása. Nekem Máriáról alkotott képemben az édesanya a legkedvesebb, a sokat szenvedő, mégis Istennel egyesült Anya, akitől oly sok erőt merítettem. Szeretteim mostanában gyors egymásutánban haltak meg. Egy emberileg értelmetlen, tragikus halál eset is van közöttük. Mégsem távolított el Istentől, sőt most „érzem” inkább, hogy a „túlvilág” közöttünk van. Hogyan? Az kérdőjeles. Olvastam Gál Ferenc könyvét, ő is nyitva hagy sok kérdést, és ez így van jól. — Az evolúciós teremtetés már akkor úgy láttam, amikor körülöttem másként hitték, vagy tanították. Ilyen dolgok nem okoznak zavart, bizonyos elnézéssel szoktam hallgatni ilyen problémákat.

Életem hitbéli összképe: Isten állandóan jelenlévő és ható ereje. Ez indít tettekre. A mindennapi feladataink így Istenben megnyugtató előkészületet jelenthetnek a másvilágra. Nekem a legnagyobb szenvedésben is megnyugtató érzés Isten közelségének tudata; odafordulok Hozzá, megköszönök valamit, vagy erőt kérek. A hitéletem: Isten személyes valósága, belső egyesültség vele. Sajnálom, akiből ez hiányzik, vagy tudatosan elzárkózik tőle. Rengegetet veszít vele. Nekem mindig van, Akibe kapaszkodhatok, Akiben bízhatom.

U. J. nyugdíjas közgazdász

Otthon közömbös nevelést kaptam. Az iskolai hitoktatás sem sokat ért. Világias szellemű hittanárunk volt, élete nem volt követendő példakép. A hittanból egyetlen kinos emlékem maradt: a vasárnapi mise igazolása. Ezért lakásunktól messzire, a Domonkosokhoz jártam többi barátommal együtt, mert ott egy öreg fráter már mise előtt lepecsételte papírunkat. Ekkor kezdődött hazánkban a nagy sport-divat: vasárnap meccsre szöktünk, később egészen elhagytuk a vallásos gyakorlatot. Így azután nem sok maradt a hitismeretekből. Ennek hiányát akkor éreztem először, amikor feleségem családjában egyháziakkal, vagy tudatosabb vallásosakkal találkoztam. Egy ideig feleségemmel együtt jártam templomba. Amikor jó szónokok voltak, sokat tanultam tőlük és lelkesítettek. Mostanában nem igen megyek. Igen, kényelemből sem, meg hogy nem sokat érnek a prédikációk... Szoktam imádkozni, feleségem csodálkozna, ha hallaná... Másnak ismer. Istenben hiszek! Túlvilág? Ha meghalok nincs tovább! — Miért? Mit tudna valami ehhez foghatót mondani? Onnét még nem jött vissza senki, — szokták mondani. Most én is mondom. Igen, ezzel együtt hiszem az Istent, mert ez a világ magától nem jöhetett létre, az ember is elkezdődött, és nem ő hozta létre önmagát és a világot, mivel csak most kezd rájönni a dolgokra, hogy miként rendezze be ezt a földet, úgy, ahogy neki jobb, kényelmesebb... Lehet, hogy az embert csak így, erre a világra teremtette az Isten? Nem tudom. De még érhetnek meglepetések, állok elébe...

N. M.-né, világot járt háziasszony

Zárdában jártam iskolába. Ott nemcsak az órán „tanultuk a hittant is”, hanem egész életünk is mintha Isten előtt játszódott volna. Otthon közösen imádkoztunk. Apám a jót, a helyesét szigorúan elvárta tőlünk. Hazudni nem lehetett. Súlyos megtorlás járt érte. Vasárnap a család együtt ment a misére (jó messze laktunk a várostól), ez tette ünnepé az egész napot. Utána következhetett a játék és a pihenés.

Sok csapás ért az életben. Egy idő után elszakadtam a templomtól is, de úgy érzem, hitemben megmaradtam. Hogy mit jelent ez röviden? Istenben hiszek. Nekem a nagy emberek példái adtak mindig erőt. Megrendítet, amikor Pommersheim professzor szavait hallottam egyik súlyos betegéhez: Emberileg mindent megtettem, a többit Istenre bízom. Próbáljon maga is imádkozni! — Egy olyan tudós, mint ő, aki mindennap misével kezdte a napot, abból érezhetően áradt a mérhetetlen felelősség a betegek felé, és az állandó istenkapcsolat. — Szerintem nincs igazi erkölcsi magatartás vallás nélkül. A hit tanításait mindig egységesen fogadtam el, hiszen hirdetői között sok olyan nagy egyéniség van, aki jól látja az összefüggéseket és ez nekem elég. Nehézségem még ma is, hogy viszolygásom van a gyónástól. Oka talán az, hogy több esetben nem is értettek meg, sokat bogozták a bűnüket, — nem tudom. De ez ma már olyan láncolat. Elmaradt az évi gyónás, több év telt el, most már ezért is nehéz elmenni. Gyakran letérdelek itthon, és megbánom bűneimet. Én hiszek a másvilágban, ami nem lehet távol tőlünk, csak valahogy másként van jelen. Elveszett kedveseimet is mindig magam közelében érzem. A túlvilág az életem teljességéhez, gyermekkorom megsejtett boldogság-érzéséhez szervesen hozzátartozik.

Ide csatoljuk ILLYÉS GYULA számunkra megküldött őszinte, nagyon elgondolkoztató írását, nyitott látókörű és kritikus szemléletét:

A HIT DOLGAIRÓL

Vegyes házasság gyermekét, olyan környezet nevelt, mely minden túlvilági hittől idegen volt, de mégis úgy vallástalan, hogy felekezetére már-már harciasan rátarti. Az üdvösség — a zavartalan és tartós boldogság — vágya tizenhárom éves koromban lett mély élményem; szüleim elromlott házasságának zavaraiiban vigasztalom is. Igen rövid időre. Vallásstandunk zúzta szét. A rábizott lelkeket kaszárnjai fegyelemmel irányította a vallási gyakorlatra. Néhányunk kérését, hogy a vasárnapi litánia idején a kisvárosi internátusból elmehezzünk kirán-

dulni egy távoli patakhoz, oly őrmesteri hangon utasította el, (igaz, délutáni álmában zavartuk meg) hogy képtelen voltam neki olymódon gyónni, hogy lelkemnek csak egy csücskét is föltárjam. Mivel áldoznom mégis kellett, így — „bűneim” eltitkolásával — „halálos bűn”-be és nem közönséges lelki földúltságba sodródtam. Szinte megkönnyebbedtem, amidőn érettségi után nem kényszerültem gyónatószékre térdelelni.

Viszont ateizmusomat is ilyenféle merev fölény zavarta meg. Későbbi — már írói — környezetemnek az a hanghordozása, mely a voltaire-iánus vezérszólaból, hogy a vallás a tömegek máknya, valóságos vezényszót formált: más hang e dologról véletlenül sem eshet. Nem elsőként eszméltem rá, hogy az ateizmus épp úgy lehet mákony-tömegcikk, akár a teizmus; mint akármilyen ellentmondást nem szívelő olyan hit- vagy tantétel, mely az eleme helyett a szívet — a gondolkodás helyett rögtön a szenvedélyt — kívánja (és képes is) működtetni.

Ez valamiféle egyensúlyt teremtett.

A Sorbonne-t kerülőgató korszakom idején ért meg a francia szellemi életben (épp a leg-haladóbban) Péguy és Claudel hatása. Egymást érték — még az avantgarde-ban is — a visszhangos megtérések. Maritain Cocteauval váltott nyílt levélsorozatot. Max Jacob vallásos rajongásig cserélt hitet és Picasso volt a keresztapja. Reverdy szobácskájában — még a Montmartre-on — kubista festmények közt a pápa életnagyságú arcúja függött, arrébb egy hét-törös Szűzanya, nappal is pislákoló olajméccsel, akár nagyanyám ozorai hálólhelyén. A művész-kávéház kis asztalán André Breton szürrealista eszmefejtő kiáltvány-könyve mellett Aquinói szent Tamás eszmefejtetésének kötete feküdt. Ezt tehát én is átvettem szinte kötelező olvasmányként. Eredménytelenül; illetve csak stíláriis élményként.

Ilyenforma hatással volt rám Kálvin korszakfordító híres műve is. Micsoda toll, egy huszonnyolc éves fiatalember kezében! Lényegére — amit pedig fölajzottan kerestem benne — az eleve-elrendelés, illetve elrendeltség okfejtésére később úgy, ahogy a vallásos egzisztencialisták, elsőként a személyesen is megismert Gabriel Marcel és a kései janzenisták művein át hajóztam hozzá; de ma már ismét nem értem.

Mélyebb élményem lehetett volna tán szent Agoston. Mikor Balogh József a Vallomásokat újra lefordította, engem kért meg, hogy a latin és a magyar szöveget összevegyem, a magyart pedig a szabotosság dolgában is ellenőrizsem. Így elővettem a régi Vass-féle fordítást is, és annak bírálatául írt mesterien is hatalmas Babits-tanulmányt.

Némi fölkészültséggel szónhattam el tehát magam arra a módra, ahogy annak idején a hazai katolikus költészetről tanulmányomat megírtam. Nemrég kellett újraolvasnom. A távol-ság tárgyilagosságával érezhettem: az elmélyedés is, a szenvedélyesség is arra vall, hogy érintett ember nyúlt tollhoz.

De érintettségnél ma sincs bennem egyéb, illetve több. Ez az érintés is talán már a nem közeli vagy távoli Istentől való, hanem nyilván az egyre közelebb haláltól, — minden bölcsélet forrásától, beleértve nyilván a vallásos hitre buzdítókat-frissítőket is. Bámulom s így tisztetem a költőket is, akik ilyenfajta buzdítótságnak művészi formát tudnak adni. Gyanakszom azonban, hogy verseikben engem elsősorban a művészi teljesítmény ragad meg s nem az, amit ebbe öltöztetnek. Vagyis vallomásaiknak inkább a formája, mintsem a tartalma. Dehát e kettőt a széptanok sem választják el, nem csupán a vallásanok! Azaz szemben — hogy tovább játsszunk a szóval — csak saját adottságukról tesznek hitet, nem pedig valami transzcendens valóságról.

A vallásos líra — ez a pusztán transzcendens-telítettségű — világszerte ma mintha némulóban volna. A mai „modern” vers a költői kép szabad szárnyaltatásában, a szavak valamiféle atom-robbantgatásában — tehát a földet el nem hagyva — próbál kifejezni (azaz előbb meglegelni) valami eszkatologikus élményt. Annál figyelemreméltóbb s méltóan megmagyarázandó a valóságon — hogy így mondjam — mélyebben tülemelkedni tudó magyar költőknek számra sem jelentéktelen gárdája. Weöres, Pilinszky, Jékely, Nemes Nagy Agnes, Vas, Rónay, Beney alkotásai e nemben is európai rangúak, noha „isten-élményük” ritkán alapszik tételes hiten, de — tán éppen azért — hiteles a nem hívők szemében is: keresésük őszinteségében van a hit.

Magam képtelen vagyok személyes Istent fölfogni. Épp azért tán, mert túl közel igyekeztem férközni a szavakhoz, nyelvészként is. Van tán másfél évtizede, hogy szíves fölszólítást kaptam e nyelvészeti minőségemben a Hiszekegy korszerűbb lefordítására. Napokra stilsztikai gondom lett rögtön az első mondat. A „hiszek egy Istenben” nyelvérzékem (s a nép szóhasználata szerint) azt jelenti: egy valamilyen istenben hiszek. „Hiszek egyetlen Istenben” tehát? Még ez sem szabatos. A „credo unum Deum”-ot, mely annakidején a pogány sokisten-hittel szemben volt állásfoglalás, végül így vettem papírra, vitát kelteve már ezzel is: „Hiszem, hogy egy az Isten”.

Csak ez az egy példa is elég ízelítő tán, milyen aggálllyal tudnám megfogalmazni azt a hitet, mely mindezenáltal működik bennem is. Az iránt, hogy létünk nagyobb értelmű lehet annál, mint ami esztendőink számába van zárva. E hit — vagy hiedelem? — tisztázásának

arányában nézek egyelőre mind nyugodtabban az elmúlásom elé. Remélve, hogy a végső pánikban is fegyelmezetten állom majd a sarat.

Isten-hitem tehát, mint minden hitem, igényes. Hogy valami Kormányzó Elvnek vagy Világ-szellemnek kell lennie, — mindenben a csak tényt becsülő tudós és a megszállott rajongó egyet érthet (úgy, hogy a kategóriákon mindegyik mást ért) — ezt kevésnek vallom. Isten fogalma egy: a kinyilatkoztatások Istene, az Ember égi Fia. Magamat és ezt a föltételezett lényt alázni meg bármily alkuval e körül. Ez a vita más játékszabályt kíván, de akkor is pontos fogalmazással. Csak elmémet, de nem lelkemet frissítik hát akár lángelmék idevágó szellemes — megrázóan szellemeskedő — mondatai; még az effélék is, hogy: Isten nincs, de hiszek benne (Einstein), vagy: Hiszek hitetlenül Istenben (Ady). Ezeket a lélektan, a mélylélektan használhatja eredményesen, de nem a teológia.

S az Életben való hit azonosítása az Istenben való hittel? A századelejen a protestáns egyházi irodalom tett erre felé lépést. No, de haladt vajon tovább, mint az egyszerre „józan” és mégis mélyen „misztikus” parasztbölcsesség?

Az iskolakönyvekbeli aggastyánjának hitét, aki olyan fát ültet, melyről gyümölcsöt ő már nem szedhet, minősíthetjük már azt a hitet is ezen az alapon valamiféle istenhitnek? Mert hisz csak arányaiban különbözik azoknak a hitétől, akik az Élet folytatásáért, a jó jövőendőért életüket is földáozták. Értelmét lelik tehát annak, hogy ha úgy fordul, lemondjanak egyénileg nemcsak egy fa jövőendő terméséről, hanem a saját jövőendő napjaikról, valamely jobbnak hihető idő szolgálatában. Akik tehát már jelenbeli helyes tettükkel, jól végzett dolgukkal beleilleszkednek valamiféle közösség végtelennek tetsző idejébe.

Mi ez az egyéni létet ekként mintegy folytató nagyobb, tartósabb közösség, amely csitítani képes a halál tudatát? A család, a species, a törzsek?

„Önző énünk nagy legyőzője: Haza!” mondta Kossuth. Hinni egy ilyen én-legyőző-földáldozó léten-túli szolgálás értelmében, ez logikailag csak arányaiban különbözik bármily e földön — a mi jelenünkön — túlmutatató hittől; tehát az istenhittől is.

Logika rabja, az én hitem ilyen földelhagyásra is képtelen. De nagy dolognak tartom, hogy időszedve egyre nyugodtabb a hitem a jól-végzett munkában, a személyen túl terjedő hasznos tevékenységben; a segítő-készség értelmében; a fájdalom-csökkentésre való kötelezettségben; rossz hajlamaink legyőzésének kettős hasznában. A becsületességben tehát, az elvi bátorságban és még jó egypár parancsban, amelyet a vallások is tételbe és kőbe írtak. Hogy ezért lesz-e és hol és milyen üdvösség? — ezt eszem tudása óta kételylyel azért kérdeztem, mert önhitésre ily mértékben nem voltam hajlamos, hogy ha mást nem is, azt már-már kegyelem jelének tekinthettem. Mert sarkallhat vajon magunk tisztítására, fejlesztésére bármi úgy, mint a kétely? Mi fedi föl s erősíti úgy emberi képességeinket, mint az alázat? A természet harcossá és gúnyossá formált. Ezeket a nem jézusi, hanem már-már sátáni „adottságokat” azzal igyekeztem, igyekszem máig kezelíteni s úgy hasznosítani, hogy eszményeket szolgáljanak, még ők is. Erre van alkalom; földült emberiség, történelmében meggyengült, szétszórt nemzet várt nemzedékünktől munkát és jobbra-törést. Ezt hozom föl mentiségemül, ha mégsem jól végeztem a vállalást és az — életet. Úgy érve, mit tartogat még a végső próba, a minden bölcsélet forrása.

Közeli tanúja voltam Babits Mihály hosszú haldoklásának. Káprázatos műveltségében meg volt helye a vallások mély ismeretének is. Ő maga azonban mindvégig mosolygón biztos voltaire-i fölvilágosult volt. Utolsó heteiben egyre többször föl járt hozzá az esztergomi kis házba a tudós teológus, Lepold, régebb beszélgető társa, helyel-közzel vitártása. „Meggyóntam” közölte egyszer a beteg, amidőn a távozó kanonokot én váltottam föl az úgy melletti széken. Olyasféle mosollyal kísérte, mint a gyermek, aki csínyt úgy vall meg, hogy kérkedik is vele. Szájamon volt, hogy helyes, mert „mit lehessen tudni”, de nem szóltam. Mélyen megilletődtem; noha magam is mosolyogtam.

Főt csóválni illett a mendemondára (mely tán az is volt), arról, hogy egyetemünk neves logika-tanára a halálát érezvén közeliedni, homlokára imaszíjat tekert, vállára szakrális terítőt, s gyermekkora imáiba zsolozsmázta be magát. Megilletődve hallgattam a történetet Nem lelki pörfordulást láttam benne, hanem valamiféle kiáltást. Az a próba nem könnyű. Éppen a remekül kiművelt elmék számára nem. „Mit tud, aki mindent tud?” — adtam a Sátán szájába, egy diákkori művemben.

Dr. K. L. negyvenkilencéves jogász így tekint vissza hitéletére:

„Jó nevű szerzetesiskolába jártam. A hittan nálunk komoly tantárgy volt, aminek leckéjét meg kellett tanulni, mert kaptunk belőle elégségest is, nem úgy, mint a világi iskolában. Pontosan végig tanultuk a Schütz tankönyveket, úgy, hogy még ma is tudok belőlük idézni; de sajnos a hittant a többi tárgyakkal nem fűzték egységbe. Akkor a jó neveléshez hozzá tartozott a „jó iskola”, ahol mindvégig „védve maradt” a tanuló. Így „bebiztosítva éreztük

magunkat" rendszeres gyónással, évi lelkigyakorlatokkal stb. De bizonyos értelemben hit-életünk mégis „állóvíz” volt. Nem voltunk felvértezve és nem értettük a „kívülről” az egyetemen találkoztam először „szabadgondolkodóval”. Nem tudtam, hogy miért jó neki, ha minden megkérdőjelez és hogy akar tovább indulni. A másik, a megdöbbentőbb tény a háborúban ért. A közvetlen halálveszélyben úgy gondoltam, mindenkinek hinnie kell. Én akkor kerültem igazán közel Istenhez, amint ma mondják, „igazi határhelyzetben voltam”: Rádöbbentem egyedüllétemre, védtelenségemre és arra, hogy csak Isten erejében bízhatom. Kerestem egy másik vallásos, lelkileg rokon társat, akivel „egy nyelvet beszélünk”. Akkor láttam, hogy ugyanolyan nevelésben részesült társamat cinikussá tette a háború. Mindenért az Istent és az egyházat okolta... Elég jó történeti látásom volt, talán ezért nem tudtam az egyházat vádolni a háború miatt, bár láttam, hogy tagjai komoly mulasztást követtek el. Ugy gondolom, hogy aki keresztény, annak mint embernek is a társadalmi igazságot kell keresnie és nem állandóan valami intézményes irányításra várnia.

Hitemről alkotott kép „hagyományos”. Soha nem kerestem a „kételyeket”, inkább az isteni igazságok lényegét akartam befogadni. Hogy ez mennyire nehéz, most látom, amikor fiammal újra tanulom a hittant. De érdekes módon, különös, új színben tűnnek fel előttem a régi igazságok. Érdekes az is, hogy egy kisgyermek hogyan érti meg ezeket. Azt hiszem, elsősorban az én örömet, lelkesedésemét éli át és a szeretetem közvetítésével kapja az első benyomásokat hitünk igazságairól. Nekem a vallási életben legtöbbet a *Krisztussal való találkozás* jelenti, aki mintegy átsugározza felém a szentháromságos Istent. Ma sokan Krisztust emberi oldalról közelítik, talán azért, mert nagyon is embernek érzik magukat. Mi inkább újra meg újra önmagunkból próbáltunk kilépni és ezért az *Isten*-embert kerestük. A túlvilági életem teljességéhez, gyermekkorom korán megsejtett boldogság-érzéséhez tartozik valahogy így: Az időtlen Szépség felragyogása életemben és elveszíthetetlen részesedés Istenben.

Ezen Szépség felől közelíti meg a hitet BORSOS MIKLÓS folyóiratunk munkatársának adott beszélgetésében:

A TELJESSÉG DICSÉRETE

Az erkölcsnek, a művészi magatartásnak egyetlen lehetséges útja benne van szent Ferenc himnuszában és egész életében: Mindenható, fölséges és jóságos Úr, / Tiéd a dicséret, dicsőség és imádás. / És minden áldás. / Mindez egyedül Téged illet, Fölség / És nem méltó az ember, hogy nevedet kimondja. / Áldott légy Uram és minden alkotásod, / ... Áldott légy Uram, minden emberért, ki szerelmedért másnak megbocsát, / ... Dicsérjétek az Urat és áldjátok, / és mondjátok hálát Neki, / és nagy alázatosan szolgáljátok! (Sik Sándor ford.)

Az igazi művészet csak vallás lehet, mert kifejezi alkotója hitét a világban és a világ értelmében — hit nélkül az ember pusztulás tárgya lesz vagy saját magát teszi önpusztítóvá.”

Ezzel az alapgondolattal indította jubiláns művészi beszélgetését a hitről, az emberi állásfoglalásról. Ez nemcsak olvasóinknak szól, hanem mindazoknak, akik képesek művészetéből, a természet szépségét közvetlenül kifejező vagy a szimbolikusan emelkedett alkotásából olvasni. A hit Borsos mester számára nem az egykor tanult „hittant” jelenti, hanem egyénileg kiérlelt, átglyötrődött igazságokat, személyéből és műveiből áradó erőt, ami értelmessé és teljessé fogja össze életét.

Amikor ráébredtem arra, hogy a művészi kifejezés felé irányul életem, legjobban Firenze vonzott. Az ott fiatalon beszívott latin képzőművészet szelleme felemelt az Egész szemléletébe. Itt lettek tanítómestereim szent Ferenc, Dante, Leonardo, Michelangelo. Ebben a belső párbeszédben a tér és idő eltűnt, velük találkoztam Firenze minden pontján, úgy, amint azt a legutóbbi látogatásom után a „Firenzei képek” sorozatában megrajzoltam. A nagy mesterek között nemcsak a művészetet, hanem az élet teljességét is megtaláltam, azt a teljességet, amelyben a kis és kicsinyes dolgok feloldódnak. Megtanultam azt is, hogy a nagyon egyszerű rendszerint nagyszabású. Ilyen volt első firenzei „lakosztályom”, ahol az egyszerű szerzetesi élet „luxusát” élveztem: Semmi fölösleges, semmi dekoráció. Csak negyven év múltán tudtam kialakítani magamnak az egyszerűségben rejlő gazdagságnak ezt a légkörét itt, a tihanyi kisház padlásterében. A szentferenci derűt és harmóniát jelenti számomra a kert is, a Balaton egész vidéke, ahol a természetben közvetlenül tapasztalhatom a Teljességet: „Áldott légy Uram, és minden alkotásod: legfőképpen urunk-bátyánk: a Nap, aki a nappal adja, és aki ránk deríti a te világosságod.”

Nem régen kaptam kézbe Heisenberg újabb könyvét, és megrendültem vettem észre, hogy korunk tudósai egymás között már megvitatták és a tudomány nyelvén megfogalmazták mindazt, amit én negyven év óta vallok: *A töredékesben, a részlegesben észrevenni és kifejezni az Egészet, a Rendet.* (A mester itt a köveikező részeket olvasta fel.)

Amikor Heisenberg Einsteinel megbeszélte a tőle eltérő fizikai felfogását, gondolatát így foglalta össze: „Hiszem, csak úgy, mint Őn, hogy a természeti törvények egyszerűsége szigorúan objektív sajátosság, és nemcsak a gondolati ökonómia következménye. És ha a természet csodálatosan egyszerű és szép matematikai formákra vezethető vissza... akkor kénytelenek vagyunk igaznak hinni őket, bízhatunk benne, hogy a természet igazi arculatát tárják fel. Lehet, hogy ezek a formák magukba foglalják a természethez fűződő szubjektív viszonylatainkat is, de magunktól soha nem bukkanhatnánk rá ezekre a formákra, ha a természet föl nem tárná előttünk. Ez a tény már azt is sugallja, hogy amit felfedeztünk, része az Egész realitásának. — Megdöbbenett az összefüggések már-már ijesztő egyszerűsége és teljessége, amit a természet hirtelenül szemünk elé terít. Mindig és mindnyájunkat teljesen készületlenül ér ez a megrázkódtatás.” *Max Planck* ebben a mélyen gondolkodó baráti társaságban megvallotta, hogy a tudomány és a vallás teljes mértékben összeegyeztethető, mivel a tudomány az a módszer, amellyel a valóság objektív oldalához közelíthetünk, míg a vallásos hit bizonyos elhatározásokat erősít bennünk, amelyek segítenek kiválasztani azokat az értékeket, amelyek szerint cselekedni és élni szándékozunk... *Planck* él ezzel a szabadsággal és a keresztény tradíció mellett tesz hitet... *Hinni ugyanis nem annyit tesz, mint valamilyen magától értetődőnek venni, inkább az elfogadott értékekbe vetett bizodalmat jelenti...* *Einstein* felfogása egységesebb, nem választja szét a vallás és a tudomány értékeit. Az ő sokat emlegetett „Jóistene” benső kapcsolatban van az örök természeti törvényekkel. *Einstein*nek különös érzéke van a dolgok mélyén fekvő rend iránt, és a relativitás-elmélet felfedezésekor nagyon erősen és közvetlenül élte át ezt az egyszerűséget. — *Dirac* türelmetlen keresőt képviseli, aki egyáltalán nem látja be, miért kell vallásról beszélni, egy mindenható Uristent feltételezni... Elvben elutasít minden vallási mítoszt, ami azt kívánja, hogy alá vessük magunkat egy felsőbb Hatalomnak. Egyik éles vitája után *Pauli* mély hallgatásba merült, míg a végén kibökte: „Azért a mi *Dirac* barátunknak is van vallása. Ez a mottója: Nincs Isten, és *Dirac* az ő prófétája!” *Niels Bohr* viszont egy mélyértelmű anekdotával zárta le a kérdést: Szomszédunk egy nap lópatkát szögezett ajtajára. Megkérdeztük: Hát tényleg babonás vagy? Hiszel abban, hogy szerencsét hoz? — Mire a szomszéd: Dehogyan, mit képzelsz? Csak hát úgy mondják, akkor is segít, ha valaki nem hisz benne.

Heisenberg egy más alkalommal így foglalta össze hitét *Paulinak*: „Mindnyájan tudjuk, hogy saját realitásunk a világnak egy kis részét foghatja fel, így nem hagyhatjuk kívül a lényegi rend kérdését, nem engedhetjük, hogy a lényegi rendből kiszakadt részleges rend ragadja magához az uralmat... A végső analízisben szükségképpen érvényesülni kell a lényegi rendnek, azaz diadalmaskodik az „Egy”. — Némán szemléltőtünk együtt *Koppenhága* szélességi körein, ahol a nap éjjel sem jár messze a horizont alatt, mire *Pauli* megkérdezte: *Hiszel-e a személyes Istenben?* — Jól tudom, milyen nehéz ezt a kérdést pontosan értelmezni, de nyilván te is érzed az általános tartalmát. — Hadd fogalmazzam így a kérdést — válaszolta *Heisenberg*. — Megragadhatja-e valaki a dolgok vagy események lényegi rendjét, ami úgy tetszik, minden kétséget kizáróan létezik? Felfoghatja-e olyan közvetlenül, mint egy másik ember lelket? Ha így teszed fel a kérdést, egyértelmű igennel válaszolok. — De miért a „lélek” szót használtad? — kérdi *Pauli*. — Miért nem egyszerűen egy másik személyt említettél? — Pontosan azért, mert a lélek a lényegi rendre utal, azon lények benső magjára, amelyeknek külső megnyilvánulásai igencsak különbözők. —

— És a művész úr személyesnek nevezi az Istent? — vetem fel én is a nehéz, célzott kérdést.

— Nem úgy gondolom személyesnek, hogy zárt egyedi lenne, mert nekem az alsóbbrendűt jelent. Ilyen egyedinek és megismételhetetlennek inkább *Athosz* kutyámat mondanám... De én nem is tudok a maguk filozófiája nyelvén beszélni... Az bizonyos, hogy mindig megrendít, ha a *Miatyánkot* kezdem mondani. Nem tudok mit kezdeni azzal, aki a „mennyeekben” van, — mert nekem az Isten mindenütt, mindenben jelen van. És aggaszt az is, mit kellene tennem azért, hogy „jőjjön el a te országod, legyen meg a te akaratod”...? Itt valami súlyos kötelezettség vár rám?!

— Nem gondolom, hogy Isten rendkívülit kérne, csak annyit, amit már megtett, amikor teljes erejében kibontakoztatta saját magát és ezeket a kincseket pazarul-ingenyen ajándékozta. — És akkor egyszerre az ablakban pompázó broméliára vetődött tekintetünk. Igen, úgy, amint ez a növény „teszi”. Teljes erővel és mégis öntelelten-öntudatlanul kínálja önmagát, ezért válik „áttetszővé”, az isteni szépség valamiképpen felfoghatóvá válik harmatos rózsaszín pompájában... Es ekkor a nagy Jelenlétvére gondoltunk.

— Most pedig menjen fel a múzeumba, és amit még tudni és írni szeretne, ott láthatja, a katalógusi bevezetőm éppen választ ad kérdéseire. Az „Emberi Képek” rajzkiadványával összefoglaló életemből mindazt, amivel találkoztam, küszködtem, segítségemre voltak, megkaptak vagy megindítottak, ezeket akarom most folytatni...

A tihanyi bágyasztó délutáni napfényben, telített barna-szürke tónusban magukhoz ragadnak az „Emberi Képek”. Közel ötven darab élő elmélkedés, művészi hitvallás. A Krónikás maga a művész: ráismerni feje vonalára, hajának esésére, — alkatában azonban Michelangelo-i arányokra növekedik. A sorozat igazi Biblia pauperum, amint a Mester katalógusában írja: „Úgy érzem, ezekhez a lapokhoz nem kell magyarázat, hisz abban a felfogásban rajzoltam, amikor a képzőművészetet nem kellett magyarázni, hanem... az tette elfogadhatóvá mindenki számára a fogalmakat... Ha mégis számot kell adnom őszintén, akkor elmondhatom, hogy az élet-halál közötti állapotban végighullámzó gondolatok során (súlyos betegsége idejére utal) az egész élet csak modell volt számomra... Életünk, eszmélésünk kezdete, küzdelmeink és a belenyugvás a nagy, válaszolatlanul maradó kérdésre: Miért vagyunk a világon? — A Krónikás munkába merült alakja formálja meg a választ: „Hogy tetteinkkel értelmet adjunk életünknek.” — És ennek az életnek értelme az Egész meglátása, élő bekapcsolódás a Harmónia teljességébe. Ezt látatja a gyakran megjelenő Teilhard-i Omega-pont, a mindig felénk sugárzó isteni szikra jele, amelynek titokzatos fényében történik az istenember „Születése”. Előttünk áll „Ime az ember!” krisztusi alakja. Ő az, aki vállalja a „Küldetést”, átéli velünk a „Hozsannát”, és „Feszítsd meg!”-et. Krisztus tanít a „Hegyi Beszéd”-ben, Ő a mi „Pásztorunk”, aki életét adja értünk a „Golgotán”, de virradatkor az aranyló „Napfölkeltében” tükröződik a feltámadás.

„A feltámadás! Nézz csak! Alszik kábultan, de életre kel, amikor a Nap óriássá tágul és felmagasztosul. Én ebből a természeti képből bizakodóan kiolvasom: Mindennap van Feltámadás!”

Sz. M.

Lássátok szeretteim, hogy az Úr valamiképpen megmutatja nekünk az eljövendő feltámadást... A nappal és az éjszaka a feltámadást tárja elénk: az éj nyugovóra tér és felkel a nap.

I. szent Kelemen pápa
Korintusiaknak írt leveléből

Ahhoz, hogy higgyünk a test feltámadásában, előbb le kellene győzni a testet. Akik visszaélnek vele, azoknak az a büntetésük, hogy el sem tudják képzelni a feltámadást.

François Mauriac

A keresztény hétköznapi egyben a te napod, Istenem. Szívemben életre kel, amire értelmem oly gyakran figyelmeztet. Mert mit ér az ész igaza, ha az egyúttal nem a szív élete? Mindig újra előveszem azt a papírdarabkát, amelyre évekkal ezelőtt jegyeztem ki magamnak Ruysbroeck-ből és ismételten elolvasom, hogy szívem is megértse:

„Isten szüntelen jön közénk, közvetve vagy közvetlenül. Úgy kívánja tőlünk a szemlélődést és a tevékenységet, hogy az egyik ne akadályozza a másikat, hanem inkább egymást erősítsék. Ezért a keresztény ember élete kétféle módon mutatkozik meg: a nyugalomban és a tevékenységben. Mindkettő egész és osztatlan. Egészen Istenben van, akinek szemléletében megnyugszik és egészen önmaga, amikor tevékenyen szeret. Az ember tehát akkor tetszik Istennek és akkor halad feléje, ha bensőségesen szereti őt és örökké tevékeny érette. Istenben lakik, mert benne élvezi az örök nyugalmat, mégis minden: átfog szeretetben, az erények birtokában és megigazultan lép a teremtmények közé. Az igaz embert sem akadályozza meg abban, hogy mind a megnyugvásban, mind pedig a tevékenységben összeszedett maradjon. Olyan kettős tükrözéshez hasonlít, amely mindkét oldalon tükröz. Magasba szárnyaló lelki adományaival Istent, érzékein keresztül pedig az anyagi világ valóságait tükrözi.”

Karl Rahner

FIGYELŐ

A SZERKESZTŐ LEVELE

Kedves fiatal Teológus Kollégám!

A jóval idősebb jogán és a közvetlenebb hang kedvéért használom a tegező formát. Leveledből sok minden, öröm, bizakodás, munkakedv, kritika és — sajnos — nem csekély rezignáció csendül ki. Sajnálkozva jutsz a felismerésre, hogy törekvéseink (a júniusi számhoz mellékelt kérdőíveken jelentkező „felfrissítési” szándék) elszigeteltek maradnak. Ellenérvként csak egyetlen említenék: Te magad is felfigyeltél rá, örültél, vállalkozó kedvvel jelentetted ki, hogy káplánok és kispapok is részt vállalnak majd a TEOLOGIA munkájában. És nem Te voltál az egyedüli... Kétségtelenül abban sem vagy az egyetlen „szenvető” fél, hogy sokan fejüket csóválják, sőt személyi tekintélyüket érzik sértve, ha egy fiatal pap, papnövendék „kinyitja a száját”, mert gondolatai támadnak.

Amikor nyílt levéllel fordulok Hozzád, tudom, hogy nagy a felelősségem, mert sokakhoz szólok. Lelkes, bátor, nyílt szívű, gondolkodó fiatal teológusokhoz. Nagy a felelősségem, mert annyira egyértelműek az evangélium követelményei, és korunk, helyi egyházunk szükségletei és reményei, hogy bátortalanságból vagy opportunizmusból fakadó hallgatás vétkes hallgatás lenne. Azonfelül: a teológusok — idősek és fiatalok — egyszerűen nem vonhatják ki magukat a „tudományos munkára” hivatkozva egyházunk eljövendő életének munkálásából. Mint az egyház szolgálóinak, nekik is nem egyszer állást kell foglalniuk az egyházi élet számos kérdéseiben. Ne felejtsetd el: egyházunkban nemcsak joga, de kötelessége is mindenkinek, hogy kimondja, leírja: hogyan s miként lehet és kell részt vállalnia Krisztus evangéliumának szolgálatában, hogy és miben kell állást foglalnia a megmerevedés mindenféle lehetőségeivel szemben.

Sajnos a katolikus egyházban — régen és ma is — sokan panaszkodtak Róma és a püspökök miatt, de úgy, hogy maguk alig tettek valamit, alig segítették előbbre vinni Krisztus ügyét. Márpedig — kételkedhetünk-e ebben? — Krisztus ügyét kell magáévá tenni püspököknek, papnak, világinak egyaránt. Ha ma egy-egy egyházközösségben vagy akár egy szemináriumban, teológiai főiskolán rutinszerű a liturgia, eredménytelen a lelkipásztori munka, unalmas és terméketlen a teológia, nincs meg a szükséges nyíltság az emberek, a társadalom, a világ szükségleteivel szemben, — akkor e töménytelen sok mulasztást és bűnt nem lehet egyszerűen a püspökökre és pápára áthárítani. Plébánosoknak, káplánoknak, teológiai tanároknak, papnevelőknek, de a híveknek is — mindenkinek a maga helyén és életkeretei között: — tenniük kell valamit egyházunk megújításáért. Számos területen és sok módon lehet elősegíteni azt, hogy jobb, elmélyültebb, élményszerűbb legyen az istentisztelet, érthetőbb és nívósabb a prédikáció, korszerűbb és realitásabb a lelkipásztori munka, és a teológiai oktatás. Röviden: hogy életünk minden területén tanúságot tegyünk Krisztusról.

Olykor a kritika, máskor a viták hasznosak lehetnek. De mindennél többet ér, ha Te és Ti újra és újra megmutatjátok, hogy amit gondoltok, ami jót akartok, azt komolyan is veszitek. Nemcsak a „fervor primus”, a kezdeti lelkesedés hatása alatt, hanem később az évek múlásával is. Minden megújuló és megújító jó szándék kudarca, ha valaki — talán túlon túl korán — rezignál, keserűen legyint: ügysem érdemes!

Egyházunknak — lehet-e ez a 2. Vatikánum után még kérdéses és probléma? — fokozatosan és folyamatosan meg kell újulnia. E megújulásnak idején a legnagyobb kísértés és egyben a legkényelmesebb alibi lenne a kijelentés: úgyszincs értelme semminek. Legjobb tehát, ha búcsút mondok az ügynek, ha belső, sőt esetleg külső emigrációba vonulok. Reményvesztett emberek lassan-lassan képtelenek gondolkodni és cselekedni. Ha valaha, hát ma van szükség egyházunkban hitükben erős és bizakodó, gondolkodó és cselekvő fiatalokra. Remélnünk kell mindannyiunknak, de főleg Nektek, akik előtt áll — mindezt oly sokszor hallottátok már — a még csak megkezdett életpálya. Remélnünk kell, — vajon ké-

telkedhetünk-e ebben? — hogy az egyházát életbe szólító és fennmaradását garantáló Krisztus erősebb minden emberi gyarlóságnál, ostobaságnál, sőt az olykor bűnös mulasztásoknál is. Remélnünk kell, hogy olyan egyház jövőjét szolgáljuk, mely számára változatlanul kötelező és vonzó az az evangéliumi örömhír, mely valóban hitre méltó, mely valóban krisztusi, melyet semmiféle emberi „konzerváló” erő nem képes múzeumok tálróiba száműzni. Hiszen ő azért jött közénk, hogy éljünk, hogy egyre teljesebb életünk legyen.

Kétségtelen — ezt magad is felpanaszolod —, hogy az egyházon belül vannak feszültségek és ellentétek, és ezeket nem lehet elbagatellizálni. De ahhoz sem férhet kétség, hogy azoknak van és lesz igazuk, akik Krisztus evangéliumát hirdetik és élik, és nem azoknak, akik a farizeusi törvényimádatnak rabszolgái, szószólói és védelmezői. Ez utóbbinak képviselőit Krisztus ismételtlen maga is rendre utasította és elítélte. Nekünk, nektek nincs ilyen jogotok az ítélkezéshez. De igenis jogunk van mindannyiunknak a reményre; senki és semmi nem tartóztathatja fel az egyház megújulását, mert ha ezt tennék, Krisztus ellen fordulnak. Senki és semmi nem vethet gátat a világ, az emberiség fejlődésének, mert ha ezt tennék, — hitünk szerint — a teremtő Isten ellen fordulnak. És ebben a fejlődő, vajdó világban az egyháznak, a Krisztus-hívőknek nagy szerep jut: küzdeniük kell „házon belül és kívül” mindenfajta defetizmus, minden reményvesztő, visszavonuló elkeseredés ellen. Jézus és az ő evangéliuma kétségtelenül erősebb, mint a mi gyarló igyekezetünk. Az ő evangéliumának ítélőszéke elé kell állnia minden püspöknek, papnak, papnövendéknek és világi hívőnek. Ő ítélkezik restségünkön és csüggedéseinken, de ő jutalmaz meg azért a talentumért is, amit az ő ajándékából kamatoztattunk.

Leveledet újra és újra elolvastva megállapíthatom, — és úgy vélem, nem tévedek —, hogy mindezt nagyban és egészében így látod magad is. Mindenesetre némi aggodalommal töltött el a soraidból itt-ott kicsendülő keserűség és rezignáció, ugyanakkor azonban így fejezed be hozzászólásodat: „Az általam igen kedvelt folyóirat fejlődéséért és ezen eszköze által a magyar teológiáért mindig bátran és lelkesedéssel emelem imádságaimat és szavamot!”

Szívből kívánom, nemcsak Neked, hanem mindannyiunknak, a megújuló magyar egyházi élet, s ezen belül a teológia munkásainak, hogy a Tiedhez hasonló buzgósággal fakadjon imájuk, hangozzék szavuk, és az imát meg a szót hitelesítsék a tettek.

Szennay András

TÖRTÉNELMI ÉRTÉKEINK MEGŐRZÉSÉNEK KÖZÖSSÉGI FELADATA

Bár az egyház nem múzeum, hisz törekvései az abszolút jövőbe mutatnak, beletartozik azoknak az intézményeknek a sorába, melyeknek történelmi értékőrző, konzerváló és bemutató, feltáró feladatokat is be kell töltenie, sőt bizonyos szempontból a feldolgozás munkájában is részt kell vennie. S ez áll nemcsak a nagy egyházi intézményekre, mint a múzeumok, levéltárak, könyvtárak, hanem — mutatis mutandis — a kisebb egységekre, a plébániákra és az egyházközségekre is.

Erre az értékőrző feladatra jó előre fel kell készülnie a papnak, már a szemináriumi évek során: a kispapoknak „meg kell tanulniuk megbecsülni és megőrizni az egyház tiszteltreméltó emlékeit”, hisz az egyház „a századok folyamán összegyűlt művészi alkotásokat mindenkor a legnagyobb gonddal őrizte — hangsúlyozza a zsinati liturgikus konsztitúció.¹

Ez a törekvés szerencsésen esik egybe a Hazafias Népfront célkitűzéseivel: „Mozgalmunk juttassa el az emberek sokaságához népünk és az emberiség múltjának, jelenének haladó szellemi értékeit.”²

A pap számára adott terület a templom,

a plébánia, benne a plébániai levéltár (irattár), könyvtár, a temető, az útszéli keresztetek, szobrok és a hívek, főként az idősebbek.

A templom

A templom a mi szemünkben az „Isten háza és a mennyország kapuja”. Az egyház minden kor művészetét felhasználta és felhasználja arra, hogy a templom a külsőben és a belsőben egyaránt Isten házának ékeségét szolgálja. Az állam ezt a maga részéről azzal ismeri el, hogy számotart műemlék és műemlék-jellegű templomokat és ezeket a törvény erejével is védi.

Az egyháziak, konkrétan a lelkipásztorok, illetve az egyházművészeti és liturgikus bizottságok tagjai, valamint az államiak, konkrétan az Országos Műemléki Felügyelőség szakemberei közötti együttműködésre akkor nyílik lehetőség, ha egy műemlék vagy műemlékjellegű templomot restaurálnak vagy a megújított liturgia szellemében alakítják ki a liturgikus teret: szembeoltárt, tabernakulumot, ambót, papi ülőhelyet, keresztkutató stb. terveznek. A helyi lelkész jelentős

segítségét nyújthat a dokumentáció előkészítéséhez a történelmi adatok szolgáltatósával, melyek számára a historia domusból, az egyházlátogatási jegyzőkönyvekből, esetleg más helyi iratokból, vagy az egyházmegyei centrumban végzett kisebb kutatással könnyen hozzáférhetők.

Mielőtt bármilyen munkát tervezésére sor kerülne — legyen az a templom műemlék, műemlékjellegű vagy csak jellegtelen — az egyházmegyei egyházművészeti és liturgikus bizottságok véleményét ki kell kérni. E két bizottság tagjai vannak hivatva arra, hogy a lelkészt segítsék jószándékú elgondolásának konkrét formába öntésénél tanácsadással, tervező művész ajánlásával stb. Kettős célt kell szolgálnia tanácsaiknak: a liturgikus cselekmény méltó végzését és a tevékeny részvétel megvalósítását.³ Ők öröködek azon az illetékes állami szervekkel együtt, ha műemlék vagy műemlékjellegű templomról van szó, hogy a restaurálás vagy új liturgikus térkialakítás címén semmi igazi érték ne kerüljön ki a templomból, hanem — ha szükséges — megújítva s esetleg új helyen felállítva ékesítse a templomot. Az értéktelen, felesleges, bántó eltávolítása nagy körültekintést igényel, nehogy híveink — akiknek szívéhez ezek az idők folyamán hozzászoktak — érzékenységét megsértjük.

Gyakorlati tapasztalat, hogy a hívek szívesen veszik, ha a pap időnként bemutatja nekik templomukat, a benne lévő művészeti alkotásokat. a külföldön sokfelé meglévő „hang és fény” (Ton und Licht, Son et Lumière) effektust pótolva ráirányítja a figyelmet. Hasonló a helyzet a templom két ünnepével, a születés- és névnapjal, azaz a megáldás vagy fölszentelés, illetve a védőszent emléknapjával. Ezt is jó tudatosítani a templomlátogatókban. Öröm belépni olyan templomba, ahol izléses és ötletes rövid templomtörténet fogadja a betérőt az előcsarnokban, a bejáratnál, s ahonnan még képeslapot is tud magával vinni.

A templom a szépségnek a szentélye egyúttal. Az Örök Szépséget kell valamilyen módon visszatükröznie. Az igazi szépség mindig felemel, előre lendít. Kell, hogy híveink ezt a lendítőerőt elsősorban a templomban kapják meg. Ami művészi szempontból nem megfelelő, túlságosan középserű, vagy esetleg silány, annak nincs helye a templomban.⁴ Persze arra is vigyázni kell, hogy ezen a címen semmilyen értékes műalkotást azért ne esetleg rongált, szúrtta, repedezett, ki ne dobjunk, áruba ne bocsássunk a mindig megjelenő ún. műkereskedőknek, el ne tékozzunk.⁵ Ebben a kérdésben azonban az okos plébános nem tekinti magát illetékesnek — nemo est iudex in sua causa —, egyházi fölötteseinek engedélye nélkül nem se-

lejtez, de új műalkotásokat sem visz be templomába.

Híveink szeretik templomukat, szívesen áldoznak rá, ha tehetik, mecénásként nagylelkűségükről tanúskodnak. A jószándékú adakozókészséget a plébánosnak kell irányítania, aki — ha szükséges — szakemberek véleményét is kikéri. Mindannyiunkat terhel a felelősség az Isten házáért.

A papnak temploma múltját és jelenét fel-táró, bemutató tevékenysége egyben bekapcsolódást jelent a *honismereti mozgalomba* is. „Nagyon természetes, hogy különösen az idősebb generációkkal szorosabb kapcsolatot tartó papság tevékenykedik a helytörténeti-helyismereti, néprajzi, nyelvjárási és egyéb kutatásban, gyűjtésben is.”⁶ Továbbá „járuljon hozzá a honismereti mozgalom, hogy népünk megismerje önmagát, kultúráját, múltját, történelemformáló erejét. Ez a honismeret legyen mentes a hamis idealizálástól, ugyanakkor biztosítson megbecsülést az emberi tisztességnek, nagyságnak, hősiességnek, a közösség ügyéért való kiállásnak, odaadásnak”.⁷

A levéltár

A lelkészek kezében vannak az *anyakönyvek*, a plébániai levéltár legfontosabb darabjai. Ezeknek a vezetése a 17. sz. első felétől kezdve meglehetősen általános, a 18. sz. második felében az anyakönyvek sok országban, köztük hazánkban is, állami jellegűvé váltak, s ezt megtartották az állami anyakönyvezés kötelező bevezetéséig, nálunk 1895-ig.

Az anyakönyvek a figyelmes olvasó előtt megnyílnak és vallanak, így például a családnévnek alapján egy-egy községa benépesedése, gyakori keresztnévnek, foglalkozási megoszlás, házasulandók kora, ki honnan nősül, hová megy férjhez, vegyes vallású vidéken összeházasodás, leggyakoribb halálokok, halálzási arányszám, szentségekkel való ellátottság, milyen egyháziak végeztek az adott területen funkciókat: keresztelés, bérmálás, esketés, temetés stb.

Az anyakönyvek segítségével összeállítható a plébánián működött plébánosok és káplánok jegyzéke. Ilyenkor szokott sokszor kiderülni, milyen jeles emberek működtek ott valaha. Az anyakönyvekben való gyors tájékozódást elősegítik a jó alfabetikus indexek.

Sok plébánián megtalálhatók az *egyházlátogatási jegyzőkönyvek*. Hazánkban a 16. sz. második feléből származnak az első visitatio canonica. Rendkívül gazdag és sokoldalú anyagot tartalmaznak: az egyháztörténész, művészettörténész, néprajzkutató, nemzetiségi állapottal foglalkozó, iskolatörténész, általános művelődés- és gazdaságtörténész, statisztikus stb. egyaránt találhat

bennük adatokat, a helytörténeti kutatásokat végző plébánosnak kimeríthetetlen kincsbánya. Ahol nincs meg helyben, ott érdemes lenne az egyházmegyei központok levéltárait kiírni a vizitáció adatait. Igen sok kérdésre adnak megbízható választ, nagyrészt közvetlen tapasztaláson alapszanak, csupán a tényeket közlik: templomépület, oltárak és oltárképek, szent edények, ruhák, egyéb felszerelés, templomi könyvek, anyagi javak, pap életkora, műveltsége, tanulási helye, nemzetisége, erkölcsi magatartása, a plébánia épület állaga, a plébános jövedelme, a kegyúr, templomgondnok, az iskola épülete, a tanító adatai, a lakosok száma, választási megosztottsága, a nép szokásai, erkölcsi, nemzetisége stb.

Nem lebecsülendő forrás a plébániai krónika, a *historia domus* sem. Ebbe a plébánosok mindazt beírták, ami működésük ideje alatt községükkel, híveikkel, önmagukkal történt. Itt-ott megjegyzésekkel kísérik az országos- és világeseményeket is. Kár, hogy nem minden plébánián vezették, illetve vezetik.⁸

Az a pap, s azok, akik a pap révén ezek az adatokkal megismerkednek, sokkal jobban megértik és becsülik majd múltjukat.

Lékai László bíboros, prímás, esztergomi érsek a Hazafias Népfront VI. kongresszusán 1976. szeptember 18-án felszólalva hangsúlyozta: „Az egyházak szívesen bekapcsolódnak a honismereti mozgalomba. Főképpen a sok helyütt még meglévő évszázados kánoni látogatások jegyzőkönyveinek, levéltári anyagainak magyarra fordításával segíthetnek latinul tudó középkori és idősebb papjaink, hogy az ismeretlen magyar múlt és művészettörténelem térképének fehér foltjai csökkenjenek.”⁹

A papság sorai közül már eddig is többen bekapcsolódtak a honismereti mozgalomba, akár a Hazafias Népfront, akár a Történelmi Társulat helytörténeti szakosztálya keretében, adatszolgáltatással, cikkekkal, a megyei helytörténeti lexikonok munkatársaiként, pályázatokon való részvétel stb. formájában.

A könyvtár

A levéltári dokumentumok mellett jelentős értéket képviselnek a régebbi alapítású plébániák *könyvtárai* is. Ezeket is megfelelően kell értékelnünk, nem szabad bennük kizárólag helyet foglaló, poros ócskaságokat látnunk, melyektől szeretnénk megszabadulni. Helyezzük el a könyveket a levéltári anyaghoz hasonlóan lehetőleg zárt szekrényekbe, készítsünk róluk jegyzéket, melyben az alapvető adatok: szerző, cím, megjelenés helye, ideje szerepeljenek. A lelkipásztor nagyon sok érdekességet találhat a könyvekben. Ezeknek a könyvtáraknak alapját egy-egy rég elporladt plébános könyvhagyatéka képezi.

A könyvek az egykori tulajdonos szellemi érdeklődési köréről, iskolázottságáról tanúskodnak. Akkor különös szerencsénk van, ha az egykori birtokos nemcsak beírta a nevét, a beszerzés helyét, idejét, árát, hanem szelvényekkel is ellátta. Szakembernek néha sokat mondhat a kötetstábla is. Különösen értékesek azok a kötetek, melyeket szétarabolt középkori kódexek hátralyapjaiba kötötték be. A nyomtatott könyvek mellett itt-ott kézirásos feljegyzések, iskolai jegyzetek, naplók stb. is találhatóak. Különös gondot kell fordítanunk a már nem használt liturgikus könyvekre, az azokban található bejegyzésekre. Radó Polikárp a 15–16. sz.-i liturgikus könyveink kézirásos bejegyzéseiből a 40-es években alapvető tanulmányt publikált, a bejegyzéseket a hazai liturgiátörténet, az egyházi zene, a nemzeti nyelvek, a történelem és a meteorológia tárgykörökre osztályozva értékelte ki.¹⁰ Itt van már az ideje annak, hogy középkorvégi liturgikus könyveinken túl a barokk és újabb korokat is számbavegyük és megvizsgáljuk. Ez természetesen vonatkozik a templomok kórusán rejtőzködő kézirásos vagy nyomtatott *kottaanyagra* is.

Meglévő értékeink nyilvántartását célozták az 1969-ben alakult *Országos Katolikus Gyűjteményi Központ* által az illetékes állami szervekkel egyetértésben az elmúlt években szétküldött kérdőívek: a templomra, felszerelésére, berendezési tárgyaira, a levéltárra (irattár) és könyvtárra vonatkozó adatszolgáltatás. Országsszerte most készülnek vagy készülnek a plébániai könyvtárak felmérései. Ennek feladata az 1800. december 31-ig terjedő időhatárig megjelent könyvek számbavétele.

Plébániáink általában tágas, nagy épületek. Ezekben egy szoba mindenütt jut levéltári és könyvtári értékeik őrzésére, a használatból kivont tárgyak, ruhák elhelyezésére és talán bemutatására, az elődök emlékeinek megbecsülésére is. A lelkes a rendelkezésére álló szabad idő egy részében ezeket a dokumentumokat megfelelő szempontok szerint feldolgozhatja, s eredményeit a legkülönfélébb módon értékesítheti: amikor egy-egy község monográfiáját megírják, de akkor is, amikor csak részletkérdések iránt érdeklődnek.

Sok helyen a *temető* az egyházközségek birtokában vannak. E temetőket is érdemes nyitott szemmel végigjárni. Egy-egy szép síremlék, sirjel gazdag művészi alkotókészségről tanúskodik. Néhol nevezetes emberek csontjai porladnak. Ezeket is érdemes számbavenni, az idő vasfoga által megrongált sírokat, temetőket rendbehozni.¹¹

Élsősorban falun, de még városban is található az útszéleken és egyéb helyeken *keresztek és szobrok*. Ezeket a barokk kortól kezdve állította fel a kegyelet. Ha megkop-

tak, szakértővel nézessük meg, állítsassuk helyre. Népünk vallásos érzésének, szent-kultuszának beszédes emlékei ezek.

Idősebb híveink közül többen szinte kime-ríthetetlen kincsesárak a régi szép imádsá-gok, énekek, szokások terén. Őket is érdemes meghallgatni magnetofonnal, ceruzával a kezünkben. Imáik, énekeik a liturgia és a para-liturgia gazdag változatait mutatják be, amint erről Erdélyi Zsuzsa nemrég megjelent értékes könyve, vagy az eredményes ének szöveg és dallamgyűjtők, illetve Bálint Sán-dor munkássága beszédesen tanúskodik.¹² Ezzel kapcsolatban hangsúlyozta már fen-tebb említett felszólalásában a magyar hier-archia vezetője: az egyháziak „ugyanúgy nyújtanak eligazítást a népszokások, népi archaikus imák, dallamok feltárásához”.¹³ A híveink kezében forgó ima- és énekesköny-vek, bibliák, kalendáriumok, legendásköny-vek is megőrzést érdemelnek.

Akik megtették, azok tanúsíthatják, meny-nyire megéri a fáradságot a templomok, plé-bániák padlásán, raktárában körülnézni. Már sok értékes alkotás, például középkori szobor, kép stb. került elő az ilyen lomtárak-ból. Ne tékozzoljuk el ezeket a kincseket az un. műkereskedőknek.

A pap tevékenységét a goethei mondás igazsága vezette: nincs új, csak örök új van, mely a régiekből táplálkozik. Ennek a régiekből táplálkozó örök újnak házunktáján történő

megőrzése, feltárása és feldolgozása kötele-ségünk, amit nem háríthatunk át senkire, ne-künk magunknak kell elvégeznünk.

Jegyzetek:

1. Zsinati liturgikus konstitúció, 1963. dec. 4. 129. és 123. pont — 2. A Ha-zafias Népfrent VI. kongresszusa. Vitaanyag: A népfrent művelődéspolitikai munkásságá-nak feladatai. 1976. ápr. 4. o. — 3. Liturgi-kus Konstitúció 124. pont. Egyházi épületek és műtárgyak gondozása. Bp. 1971. Képző-művészeti Alap. — 4. U. o. 124. pont. — 5. U. o. 126. pont — 6. *Töltési Imre*: A hon-isermeti mozgalom. Vigilia, 1971. 810—814. o. — 7. Lásd 2. jegyzetben idézett vitaanyag 6. o. — 8. *Vanyó Tihamér*: A plébániatör-ténetírás módszertana. Regnum, 1940—41. 3—64. o. Különnyomat: Pannonhalmi, 1941. 9. Uj Ember, 1976. szept. 26. 1. o. — 10. *Radó Polikárp*: Nyomatott liturgikus könyve-ink kézírásos bejegyzései. A Pannonhalmi Fő-apátsági Szent Gellért Főiskola évkönyve az 1942/43. tanévre. Pannonhalmi, 1943. 319—429. — Országos Széchenyi Könyvtár kiad-ványai 19. — 11. Temetőkert. Bp. 1972. Me-zőgazdasági Kiadó — 12. *Erdélyi Zsuzsanna*: Hegyet hágék, lőtöt lépék. Bp. 1976. Ma-gvető — *Bálint Sándor*: Karácsony, húsvét, pünkösd. Bp. 1973. Szent István Társ. — 13. Uj Ember, 1976. szept. 26. 1.

Kovács Zoltán

PÁLYAVÁLASZTÁS – HIVATÁSBÓL

Az elmúlt évvégi statisztika szerint Buda-pest egymillió háromezrezer dolgozója kö-zül közel félmillió munkahelyet, illetve fog-lalkozást változtatott. Ebből az adatból kü-lönösen kiemelkedik a fiatalok arányszáma, annak ellenére, hogy társadalmunk a pálya-választási előkészítés nagy részét magára vállalta. A továbbtanulási lehetőségekről és a betölthető pályákról évente pályaválasz-tási tanácsadót bocsátanak ki. A fiatalok már tanulmányaik során közvetlen kapcsola-tba kerülnek a munkával: szakmai ya-korlatot, nyári idénymunkát végeznek és a különböző munkahelyek meghívják az érdeklődőket. Mi az oka annak, hogy mégis ilyen választási bizonytalanság észlelhető? — Általánosságban azt mondhatjuk, hogy a pá-lyadöntés előtt állók, sőt még a több éves pályakezdők sem tudják maguknak elég vi-lágosan megfogalmazni lelkükből feltörő vá-gyakat. Azok, akik képességeik tudatában vannak, sem látják miként kell és lehet azo-

kat reális összhangba hozni a kínálókozó le-hetőségekkel.

Ma a lélektan, a pedagógia és a szocio-metria végzi a képességi és alkalmassági vizsgálatokat. Nagyszámú felmérések alap-ján közzétették a leggyakoribb pályaválasz-tási indítékokat, azok lelki összetevőit, hogy ezzel a pszichológusnak, a nevelőnek, a nem szakembereknek és maguknak az érdekeltek-nek is eligazítást nyújtsanak. A munkába lé-pők sorsának és jövőjének súlya — így nem-csak a hivatásos tanácsadókra, — hanem mindnyájunkra, ránk keresztényekre is nehe-zedik, akik a munkában való helytállást, a rendezett életet és hazánk felvirágoztatá-sát akarjuk elősegíteni.

A Hazafias Népfrent VI. kongresszusa olyan hosszútávú feladatot tűzött elénk, amely csak fokozatos elmélyülő együttmü-ködéssel valósítható meg: „Az emberek bol-dog és kiegyensúlyozott magánélete nem-csak megfelelő anyagi és erkölcsi elismerés-től... hanem az *erkölcsi normák*... a társa-

dalmi érintkezés *szocialista vállalásától* is függ. (Ezért) a népfront erkölcsi súlyával közreműködik a pályaválasztási propagandában... *feladatának tekinti a pályaválasztási ismeretek terjesztését* és arra törekszik, hogy ötvöződjék az idősebbek tapasztalata, a fiatalok lendülete és vállalkozó kedve. — Lehetőséget kell adni a szülőknek, a felnőtteknek arra, hogy *bekapcsolódjanak* a nevelés feladatainak a megoldásába, például a *pályaválasztás segítségével*. (A népfront művelődéspolitikai munkásságának feladatai, 1. 3.)

Amíg a döntéshez eljutunk...

A fenti célkitűzéseknek megfelelően előbb néhány gyakorlati *pályaválasztási szempontot ismertetünk*, azután a *keresztény mivoltunkból fakadó indítékokat* szeretnénk kiemelni, azokat, amelyek mindennapi munkánkat átjárják és azokat, amelyek társadalmunktól annyira igényelt „áldozatos hivatások” betöltéséhez szükségesek.

A *pályaválasztásra érett* személy az, aki egyéni adottságait, belső vágyait képes a választható életpálya realitásaival úgy összeegyeztetni, hogy ezzel a lépéssel örömet szerző és sikert ígérő munkája irányát egy életre meghatározza. A munkával szervesen összeforrt harmonikus egyéniség azonban csak évek során, számos feladat és nehézség megoldása árán tud ténylegesen kibontakozni. Igen lényeges ehhez a *pályadöntés jó előkészítése*, de éppoly jelentős a *mindennapi munkát hivatássá mélyítő biztatás, gondozás, valamint az egyéni, belső irányvétel, ami biztosítja az egészséges alkalmazkodást, fenntartja a rugalmasságot a későbbi, életkorból és körülményekből adódó nehézségek leküzdésére*. Az életpályát keresőnek *ismernie kell személyisége jellemvonásait*, pozitív és negatív adottságait, de ezen felül még fontosabb az *indítékainak kölcsönhatásaiból álló motivációs bázis tudatosítása*, ami egy-egy munkakör felé vonzza.

ALKALMI MUNKA. A sokféle tájékozódási lehetőség mellett is számolnunk kell azzal, hogy sokaknak ma sincs módjuk, vagy igényük a nekik való munka felkutatására. Bizonyos kényszerítő hatások is közrejátszhatnak abban, hogy „szükség van a pénzre”, „valamit már csinálni kell” felkiáltással az éppen adódó állást elfogadják. Az ilyen sürgető szükségből vállalt „fizetett munkaviszonyból” *foglalkozásból* is lehet később hivatás, ha az illető érettebbé válik és rátalál munkája szépségére és értékére. Sokat segíthet ebben a munkahelyi közösség légköre, ahol értékelik a pályakezdő igyekeztét, és a megkapott személyi megbecsülés fokozza munkakedvét és az adott pálya szeretetét. Művelődéspolitikánk különösképpen gondoskodik az

így elhelyezkedettek sorsáról és nagy összeget fordít arra, hogy akik korábban nem tanulhattak, munkájuk közben megkapják a lehetőséget a továbbképzésre, szakmaszerzésre, ami a meglévő munkakör hivatássá formálódásának egyik fontos tényezője.

A *szociológiai értelemben vett hivatás alakításának rendes módja* korai előkészítést és olyan szabad választási lehetőséget kíván, ahol az illető egyéni, erkölcsi indítékait is megvalósíthatja. Azt azonban állíthatjuk, hogy a hivatás minden, emberhez méltó munkakör talaján kibontakozhat. Minden felelősséggel vállalt, embertárs és a közösség javára szolgáló munkát lehet hivatásudattal végezni. Ehhez azonban az szükséges, hogy a dolgozó belső felszabadulást és örömet érezzen munkájában, megtalálja azt a helyet, amit lelkiismeretesen és jól tud betölteni, tehát nem méretezi túl képességeit, erőit és így munkája sikerét is remélheti.

A TERVSZERŰ HIVATÁSELŐKÉSZÍTÉST a családi környezetben már legalább egy év-tizeddel előbb kell megkezdeni az *érdeklődési kör* tágitásával és az ebből fakadó egyéni, *spontán irányulást* szemmel tartásával. A képességeknek megfelelő pályára a szülőnek nagyon tapintatosan kell irányítania gyermekét, — úgy, hogy személyes szabadságát a pályaválasztásban is tiszteletben tartsa. Tudatában kell lennie, hogy gyermeke jövőjének formálása előbbre való minden érdeknél — még a lakás, a kocsis és a telek szerzésénél is —, hogy kellő anyagi áldozatot is hozhasson az adottságok fejlesztésére (zene és nyelv tanulása, szakkörök látogatása, könyvek megszerzése, hazánk tájainak megismerése stb.). A hivatás alakulásához külső személyek is hozzájárulnak. Olyanok, akikhez a fejlődő gyermek bizalommal fordul, mert életüket és eszményeiket követésre méltónak tartja, és ezért szavaikat és tanácsaikat is komolyan veszi. Olykor jó könyv, neves írók, filmbeli hősök veszik át az irányítást, itt azonban fennáll a veszély, hogy ezek a könnyű élet illúzióját is felkeltik és háttérbe szorítják az elérhető valóságot.

Itt már *egyféle választ* is kapunk arra, hogy miért is hagyják ott olyan könnyen a pályakezdők választott munkakörüket. A válogatás nélkül megnézett filmekből, képsírlapokból megkivánják a divatos, mindig újabb öltözetet, a gyakori szórakozást, és legtöbb tizenéves már autót is akar. A *pénzszerezés* végre hajtja őket, hogy a „jölfizetett” munkát vállalják, amihez viszont hiányzik a megfelelő fizikai erejük vagy kitartásuk, odafigyelő pontosságuk. Mások a *divatpályák* felé áramlanak, (műszerész, tévé- és autószerelő, fotóriporter, fodrász, kozmetikus, stb.), ahová túljelentkezés miatt kevesen jutnak be. Egyes családokban még ma is csak a *diplomás pályát* értékelik. Ha az innen

származó pályaválasztók gyengébb képességeik, vagy létszámfelettség miatt nem jutnak be az egyetemre, más munkakörben elégedetlennek érzik magukat és egyik helyről a másikra vándorolnak. A megfigyelésekből az is kitűnik, hogy a pályaválasztók jelentős része nem hajlandó tudomásul venni a hivatásválasztás *objektív tényezőit*, azaz hazánk társadalmi és gazdasági igényeit. Nem érzik indokoltnak azt sem, — bár tudják, hogy taníttatásuk költségeit az állam fedezi —, hogy joga van a közérdek magasabb síkján

megtervezni, hogy milyen munkakörben mennyi embert tud megfelelően foglalkoztatni.

Statistikai mérések alapján elkészítették a budapesti fiatalok pályaválasztási motívációit. A pályaválasztóknak azokat a szempontokat kellett feltüntetni, amelyek számukra egyénileg vonzóak és feltételezeten el is érhetőek a választott pályán. Az összesített táblázatból csak az első négy *legvonzóbb indítékot* emeltük ki, utána a minket érdeklő *áldozatos pályamotívumok* gyakorisági sorrendjét közöljük, életkor és nemek szerint.

A HIVATÁS-MOTIVÁCIÓK GYAKORISÁGI ÁTLAGÁNAK ÖSSZEFOGLALÁSA

Motívációk megnevezése	ált. isk. fiú		ált. isk. lány		érett-ségítő fiú		érett-ségítő lány	
	gyak. sorrend	gyak. 0/0	gyak. sorrend	gyak. 0/0	gyak. sorrend	gyak. 0/0	gyak. sorrend	gyak. 0/0
Jó kereseti lehetőséget ad	1.	73,3	3.	50	3.	49,6	3.	35
Fizikailag könnyű	2.	53,9	2.	55	7.	40	10.	24,6
Tiszta munka	3.	52,1	1.	67,4	8.	39,5	9.	26,9
Társadalmilag becsült pálya	4.	51,9	5.	46,1	2	50,1	1.	23,9
A közösség érdekében ...	12.	34,8	17.	23,8	10	32,8	16.	20,8
Mások problémáival foglalkozik	43.	16,3	26.	20,4	21	18,7	8.	27,7
Sajátunkból adunk	46.	13,5	36.	15,7	31	15,9	17.	19,4

(Vö. Budapesti tanulók pályaválasztási indítékai. Munkaügyi Miniszt. 62. o.)

A *hivatásmotivációk egyéni feltárását* J. Nuttin nyomán ún. „*életszerű*” és „*kísérleti*” módszerekkel vizsgálják. Mindkettőnek két egyszerű formáját ajánljuk, amit a szülők, a nem szakképzett felnőttek és maguk az érdekeltek is elvégezhetnek.

1. *A belső indítékaink „életszerű” feltárása* egy fázisban történik, közöttük legalább egy-két hét szünettel:

1. *Adjunk írásbeli választ* magunknak ezekre a kérdésekre: Mire költené szívesen a zsebpénzt? Mit csinálna, ha nagyobb összeget nyerne lottón? Nézegesse a könyveket a könyvesboltban vagy könyvtári katalógusban! Melyiket és milyen sorrendben olvasná legszívesebben? Vegyen elő egy lexikont és írja egymás alá azokat a fogalmakat, amelyek érdeklik, amiről többet is szeretne tudni.

2. *Végezzünk spontán beszélgetést* szüleinkkel vagy jó barátainkkal pályaválasztásunkról. Kérjük őket, hogy csak hallgassák meg meglátásainkat, de most még ne bővítsék ismereteinket, ne is igazítsanak helyre

bennünket. Az ilyen kapott kérdésekre válaszoljunk magunknak írásban: Van-e már elképzelése arról, mi akar lenni? Mit szeretne az életben elérni? Nevezzen meg egy-két hivatáskört, miért látja vonzóknak? (Ne így: Orvos akarok lenni! Hanem: Ahol segíteni, gyógyítani lehet, csökkenteni a szenvedést, visszaadni az életet stb.) Ha nem sikerülne a kívánt pályára (pl. orvosnak) bejutni, hol tudná megvalósítani vágyait egyéb területen, esetleg alsóbb képzettségi szinten?

3. *Ezek után forduljunk olyanokhoz*, akik pályaismereteinket bővíthetik. Mérlegeljük a megkívánt hivatás megvalósíthatóságát, alanyi adottságaink és az objektív lehetőségek szerint. Összintén tisztázzuk lelkiismeretünkben: Mennyire játszik közre választásunkban az érdek, a túlzott érvényesülési vágy és hatalmi törekvés? Gyakran gondol-e ilyeneket: Azért is megmutatom, hogy több vagyok! X. Y. ismerősömet akarom-e felülmúlni vagy utánozni? Ezeket a javakat én is meg akarom szerezni? Idealisztikus elképzeléseimet mennyire igazítottam a valósághoz? Elismerem-e, hogy a társadalomnak a közjó érdekében joga van az életpályá

irányításához? Mennyire rugalmasan alkalmazkodom a külső feltételekhez?

4. Ezek után készítek konkrét tervet, amit pályám érdekében már holnapról kezdek megvalósítani. Például gyógyító pályákör esetén: Menjek egy-egy beteghez, nehéz természetű öreghez önként segíteni. Vállaljak kórházi ségédpolói idénymunkát. Közben figyeljem önmagam munkakedvét és tűrőképességét. Hogyan szoktam helytállni, ha valaki otthon beteg? — Jegyezzem fel egy hétre terveimet: Mit kell tennem pályámra nevelésem érdekében? Kitől kellene további tanácsot kérni? Mit olvassak? Mit kellene tovább tanulni?

5. Egy idő múlva ellenőrizzem magam, megvan-e még a kedvem, kitartásom terveim következtetés megvalósításához? Figyeljem akarati ingadozásaimat! Erősítem fel elhatározásaimat! — Ha motívumaim közben más pálya felé indítottak, okait őszintén tárjam fel magam előtt! — Mindia szem előtt kell tartanom, hogy bármiféle ráhatás ér, ha külfölte tanácsot és segítséget kapok is, de a választást mások lelkiismeretileg nem befolyásolhatják: A pályaválasztási döntést saját rendezett indítékaim alapján önmagamnak kell megtennem!

II. „Kísérletileg” könnyen elvégezhető munkamotivációs tesztet közöl a Magyar Pszichológiai Szemle 1975. V. száma (Dr. Csirszka János: Pszichológiai módszer a munkavégzés virtuális motivációjának megismerésére, 479—488). A módszer a jelenben ható és a jövőben kívánatos munkamotívum tudatosítására alkalmas. A lelki törekvések legáltalánosabb szükségleti köréből indul ki, amelyekhez eavénként két-két munkamotívum kapcsolódik. Ezeknek a négy-négy tagú kombinációjából, húsz lapon nyolcvan választást tehet a kísérleti személy. A választások sorrendje és gyakorisága számszerűen könnyen értékelhető. (Részletesebben lásd az i. m.-ben!) A szerző a lelki indítékok következő szükségleti körét állítja fel: Önmegvalósítás, presztizs, változatosság, elmélyülés, szociabilitás, adaptáció, munkaerőkölcs, anyagiak.

Miután különféle módszerekkel felismertük magunkban, mi az a hivatás, ami betölti életünket, és ha már tisztáztuk indítékaink értékét, akkor döntésünket előkészítettük. Ezzel a lépéssel azonban még közel sincs minden lezárva. A különféle értékű motívumok továbbra is hatnak egymásra, a hasonlók erősítik, a különbözők lerontják egymást. Ezért a pozitívnek értékelt motívumainkat állandóan védeni és mélyíteni kell. Mivel a pályakeresés időszaka gyakran egybeesik a pályaválasztással, a motívumok harcát a választott élettárs is befolyásolja és sokszor az erősebb fél elgondolása érvényesül. A hivatást nem te-

kinthetjük térben és időben determinálnak. Ha kezdetben vonzónek tetsző pályát ellenkező tapasztalatok, vagy belső alkalmatlanság miatt csak nagyon nehezen tudunk ellátni és ez fokozódó elégtelenséget és szorongást okoz bennünk, akkor fennáll a veszély, hogy ezek előbb utóbb kényszerpálya felé tereljenek, végül a személyiség torzulásához, súlyos neurozishoz is vezetnek. Ilyen helyzetben, bármilyen alaposan előkészített pályát is idejekorán el kell hagyni!

Az egészségesen fejlődő egyéniségben azonban a karakterjegyek összképe dinamikus: a begyűjtött élettapasztalatok még inkább fokozzák a rugalmas alkalmazkodó képességet, biztosítják a magasabb érték-motívumok mindenkor szemmel tartását és a lemondani tudás készségét. Bár az induláskor a hivatás indítékai sokszor még naivak és idealisztikusak, (a döntés pedig határidőhöz kötött) a dinamikus személyiség képes indítékait fejleszteni, mindig jobbra váltani, a meglévőket transzponálni. A választott hivatást az ilyen előnyösen módosított indítékok továbbra is fenntartják. A már elvállalt munka tevékenysége visszahat: öntudatosítja az egyéniséget, formálja a személyiség szerkezetét, még az arcvonásokat, a testi alkatot, a magatartási kiállást is meghatározza. Az egyedi struktúra így szervezős összeforr a munka funkciójával. Mindennek következménye, hogy a kiegyensúlyozott egyéniségekben, bárhogy is változtatják a testi és lelki adottságok a motivációk összjátékát, az indítékok eredeti bázisa mindig hatékonyan érvényesül. Csak ilyen előfeltételezésekkel vállalkozhat egy hivatásos tanácsadó — és maga a pályaválasztó — arra, hogy a hivatás motívumainak korai formáit a döntéshez elegendőnek tartsa, mert joggal remélheti, hogy a kezdetben sarkálló „minták” az életvitel további alakulásában is megmaradnak.

A keresztény ember hivatásmotívumai

A keresztények hivatástudatát lényegében nem vezetheti más, mint a többi felelős lelkiismeret emberét. Ezért lehetséges, az „ideológiai különbségek ellenére cselekvési egységet teremteni a közös emberi célok és érdekek talaján: És a tapasztalat is megerősíti, hogy a vallásos és nem vallásos emberek tudnak együtt élni, dolgozni, alkotni, bár világnézetük nem azonos...” (Hazafias Népfőnt vitaanyaga: Szocialista egység... 8.) — Ez a megalapozás jól összhangba hozható a 2. Vatikáni zsinat, Egyház a mai világban lelkipásztori konstitúció idevágó irányelveivel:

„A keresztények a lelkiismeretükhöz való hűség útján csatlakoznak az igazság felku-

tatására, az egyének és a közösségek életében felmerülő számos erkölcsi probléma megoldására: Az emberi lelkiismeret csodálatosan felismerteti azt a törvényt, amelyet Isten és az embertársak szeretetével teljesíthetünk (Vö. Mt 22,37. 40. — Gal 5,14), (GS 16.) A keresztény felelősség még ezt is hozzáteszi: „Isten, mindnyájunk gondviselő atyja azt akarja, hogy az emberek egyetlen családot alkossanak és testvérként kezeljék egymást... Így az Isten és az embertárs iránti szeretet a legelső és legfőbb parancsolat... Az Isten iránti szeretetet azonban nem lehet különválasztani az embertárs iránti szeretettől... a többi törvényt mind ez az egy foglalja össze: Szeresd embertársadat, mint önmagadat. A törvény tökéletes teljesítése a szeretet” (Róm 13,9—10 — 1Jn 4,20). (GS 24).

Az Isten és embertársi szeretet a keresztény ember hivatásvállalásának alapmotívuma, ezért munkája lelkiismereti mérlegelésében mindig ehhez kell visszatérnie. Innen ered az is, hogy a keresztény aktívan kiveszi részét a társadalmi feladatokból, és az evangéliumi lelkiületből fakadóan az áldozatos hivatásokból. Mert „a társadalmi élet nem csupán mellékes járulék, mivel az ember a másokkal való kölcsönös szolgálat útján fejleszti ki tehetségeit... és így felelhet meg hivatásának.” (GS 25)

Jól fogalmazza meg HAZAI SZINTEN ezeket az indítékokat Kristóf Attila, amikor a cigaánygyerekeket elvállaló tanítók lelkiületét jellemzi: „Valljuk meg őszintén, hogy az itt végzett erőfeszítésnek nincs is kellő tekintélye a többi nevelő szemében, mégha... megértő szánakozással vagy rácsodálkozással szemlélik is az ilyen pedagógusokat. Bátor kimondhatjuk, hogy ma még valamiféle jó értelemben vett megszállottság, plusz-elhivatottság nélkül nem is lehet dolgozni ezen a területen” (Magyar Nemzet 1976. okt. 22.).

Társadalmunk nemcsak a fent említett területen, hanem számos más munkakörben az emberi tudás, a társadalmi jólét és ellátottság magasabb fokán sem tudja nélkülözni, sem pedig teljes értékében megfizetni ezeket a plusz-elhivatottságokat. Ez azt is jelenti, hogy éppen ezek a többlet-hivatások biztosítják maradandóan az áldozatos, nehéz, olykor még ma is „lenézett” szolgálatok állandó utánpótlását, újabb vállalkozásait. Amikor a keresztény ember hivatását keresi, tudatosabban felfigyel az ilyen felhívásokra, amelyeknek indítéka a „szociabilitás”, amelyben a „személyes segítőkészség”, az „emberekkel való foglalkozás belső igénye” érvényesül. Az ilyen indítékokkal egyéni önmegvalósítását a magasabbrendű célok szolgálatába állítja és ez számára képes kiegyenlíteni „a jó kereseti lehetősé-

gekkel” megszerezhető anyagi javakat. A valósi motívumok arra is képessé teszik a keresztényt, hogy a már választott munkakörében nehézségek árán is kitartson, vállalva az anyagi áldozatot, mert meg van győződve arról, hogy ha az átlagnál többet áldoz embertársai szolgálatára, ezzel Isten ügyét is szolgálja. Hivatástudattal gyakorolja a társadalmunktól igényelt „fegyelmet, jó munkát”, és készséges mindarra, amivel a „szociális erkölcs normáit” szolgálhatja. A keresztény hivatás többletét az adja, hogy „a hívők biztosak abban, hogy az az egyéni és közösségi erőfeszítés, amit az emberek századok folyamán életkörülményeik megjavítására fordítottak, megegyezik Isten tervével... Jól tudják, hogy ezzel a testvéreiknek tett szolgálattal személyesen is hozzájárulnak az isteni Gondviselés tervének megvalósulásához a történelemben (vö. Pacem in terris)... Így a keresztény emberi tevékenység zsinórmértéke, hogy megfeleljen az emberiség igazi javának, és az ember mint egyed és mint a társadalom tagja szolgálhassa és betölthesse hivatását.” (GS 34)

A keresztény hivatás aktualitásának és életrevalóságának tehát az a döntő feltétele, hogy megtaláljuk azt a módot, amelyben „itt és most” legjobban tudjuk szolgálni Istenet. Ehhez pedig az szükséges, hogy saját társadalmunk égető problémáinak megoldására szóló felhívások és az egyház sürgető szava egybeessen a mi hivatást vállaló törekvéseinkkel.

A keresztény ember példaképe Jézus, ezért mindennapi életében és munkájában Jézus hivatását akarja követni. Mi emberek, a saját körülményeinket ritkán választjuk szabadon, sok akaratunktól független tényező is befolyásolja azokat. Jézus, az Isten Fia szuverén döntése alapján szabadon választott magának családot, fajtát, anyát, születési helyet, emberi környezetet és életfenntartási formát: a munkát. Jézus hivatásvállalása minden környezeti hatástól mentesen, szabad és személyes volt. És hogy éppen ezeket a feltételeket választotta, ezzel motiválni akarta a mi választásainkat, megjelölni azt az utat, ami szerinte az igazi érték. Isten Fia a köznapi életet, az egyszerűek életmódját választotta, azokét, akik kétkézű munkájukkal keresik kenyerüket. Jézus a korabeli munkásélet nehézségeit is vállalta: A fizikai fáradtságot, a munkadíj iránti alkudozást, a dolgoztatók követeléseit, sőt az akkori munkanélküliség bizonytalan napjait is. Egy szóval azt mondhatjuk: Jézus egész családjával és környezetével beilleszkedett kora és társadalmába életébe. Jézus mindent vállalt, csak az erkölcsi tökéletlenséget, a bűnt nem. Belső életét pedig ténylegesen az Atyához kapcsolta. Az Istennel-egyesültségéből áradt végtelen emberszeretete. Ezt

a kiáradó végtelen szeretetet azonban még az Isten Fia is áldozattal, önmaga lemondásával érthette el: „Senki se keresse csak a maga javát, hanem a másét is... Ugyanazt a lelkületet ápoljátok magatokban, amely Jézus Krisztusban volt... Kiűresítette önmagát és hasonló lett az emberekhez” (Fil 2,4.7.). Ez a Jézushoz illeszkedő, önmagunkról megfelelően beállítottság szükséges nekünk is ahhoz, hogy a legkisebb emberi cselekedetünknek is üdvözítő értéke legyen. Így az áldozatban és hivatásban növekedő szeretetünk nemcsak minden erényt és minden embert egybefoglal, hanem egyesít a végső Céllal: Istennel. „Szeretet az Isten, aki szeretetben él, Istenben él és Isten Öbenne” (1Jn 4,16).

Hivatásunk „itt és most”

Jézus magatartásából fakadó önzetlen és áldozatos lelkülettel a keresztényeknek mindenütt, a helyi egyházuk megadott környezetében figyelniük kell társadalmuk emberségese igényeire. Amikor hazánkban nemcsak a munkaképes embereknek, hanem a csökkent munkaerőknek, a gyermekeiket gondozó anyáknak, az öregeknek is biztosított az anyagi ellátottsága, akkor eljuttunk ahhoz a fejlődési szakaszhoz, hogy a létfeltételeken felüli segítséget, embersége-sebb életstílust, ápolást és gondozást, sőt a szeretet kiárasztását is „intézményesítenünk” kell. — „A mai társadalmunk igényeihez jobban igazodva” címmel a Magyar Nemzet (1976. okt. 16.) részletesen kifejti, hogy „ne csak vegetatív szinten lássuk el (a rászorultakat)... a szociális gondozás fő célkitűzése, hogy a rászorulóak a szükséges segítséget lakóhelyükön is megkaphassák... Mivel pedig az értelmi fogyatékosok és az idegbetegek száma növekedik... segítségükre is mindig több hivatásra lesz szükség.” — Végül ír a cikk olyanokról is, akik „csak” szeretethiányban szenvednek és egy jó beszélgetésre „éhesek”. A „szóterápiát” — ami nemcsak a gyógyításnak, hanem a lelki

gondozásnak is fontos tényezője — egy kis türelemmel és megértéssel mindenki nyújthatja. Ezekben az emberekre irányuló feladatkörökben szívesen látottak azok, akik vallásos meggyőződésük energiájából vállalják a többletet. Ha végignézzük az egyházi lapok apróhirdetéseit, láthatjuk, mennyire keresik közöttünk az ápolói, a gondozói segítséget, a magukra hagyott családtagok, valamint az intézmények ápoltpjai számára. Amikor a református és evangélikus egyházak számos otthon tartanak fenn sérült gyermekek és öregek gondozására, hivatásokat képeznek ki melléjük, szakdiplomát nyújtva, — akkor megérezzük, hogy az államunk megéri és felhasználni kívánja az evangéliumi szeretetből fakadó „pluszelhivatottságot”. Lelkiismeretes munkaerőket várnak az onkológiai és idegostályok, az utókezelők ápolóinak utánpótlására, a csecsemők, az állami gondozottak és idősök napközi és szociális otthonainak ellátására. Szólhatunk ezeken a területeken „késői hivatásokról” is. Aki már felnevelte gyermekeit, gondozta szüleit, nyugdíjas kora szabadidejében segítheti a rászorultakat úgy, amint jelenlegi lakóhelyi szociálpolitikánk megtervezi.

Mindez csak ízelítő abból a széleskörű hivatás-lehetőségből, amit az érzékeny lelkű keresztény észrevehet újságolvasás, tévé-nézés közben. Korszerű információs eszközeink ugyanis nem csupán „kikapcsolódást” és szórakozást jelentenek számunkra, hanem feladatot és hivatást is „sugároznak”, mert ami városzerte vagy országosan történik, az a keresztényekkel is „történik”. Aki „meghívottnak” érzi magukat a többlet-re, így széttekintve megtalálják a módot is az embertársi segítségre.

Ezen az úton is lehetséges, hogy korunkban keresztény életünkkel mindjobban megközelítsük Jézus kívánságát: „Úgy világítson a ti világosságtok az emberek előtt, hogy lássák jötteteiteket és magasztalják meny-nyei Atyátokat” (Mt 5,16).

Száll Margit

NÉPFRONT ÉS AZ EGYHÁZKÖZSÉG

Korunkban az egyház befolyása nem érvényesül már a régi módon, amikor a társadalmi élet egyik fő alakítója, öre, sőt olykor kialakult és túlhaladott gazdasági és ideológiai viszonyok konzerválója volt. A keresztény hittartalom lényege, az eredeti evangéliumi mag, a Krisztus-tanítások azonban ma is hatnak, kisugárzásuk még erőteljesebb, mert nem ütköznek az egyház haj-

dani, nagyon is földi hatalmának akadályai-ba. A hívó embert cselekvésre készítetik, belevonják a mindennapi élet tanúságtevő megvalósításába, amely pregnánsan kifejeződik a továbbfejlődő társadalom építésében, humanus és demokratikus arculatának formálásában, hozzájárul az összemberi vagy a sajátosan egyéni problémák megoldásához. „Isten szent népe Krisztus prófé-

tai tisztében is részesedik — állapítja meg a Zsinat —, amikor főleg *hit- és szeretetbéli életet* által terjeszti a róla szóló *éleven tanubizonyagot*". (Az Egyházzól, 12).

A pusztán formai kereszténység, a formális egyháztagság éppen azért lehet napjaink botránnya, mert nem nyújt valódi, értékelhető segítséget sem a világnak, sem a társadalomnak, sem embertársunknak. Akik magukat tudatosan kereszténynek vallják és hivatalosan is valamelyik egyházhoz kapcsolódnak, de életvitelükben gyakran egyáltalán nem különböznek a nem keresztényektől vagy az egyházhoz nem tartozóktól, azoknak döntéseikben, magatartásukban nem kap megfelelő, vezérlő szerepet vallásos meggyőződésük. Életüket — akárcsak sok más emberé — a mindennapi élet uralja, erősen pragmatista normái szövik át; nem töltik be a kereszténység „jelnek lenni” hivatását, megfelelnek a Zsinat figyelemztetéséről: „a világias részesei Krisztus a Pap, a Próféta, a Király tisztének, ezért *tevéleges* szerepük van az egyház életében és tevékenységében. Az egyházi közösségekben belül annyira *szükséges* az ő *részvételük*, hogy enélkül többnyire a *lelkipásztorok* apostolkodása sem lehet teljesen eredményes... Elsősorban a hit hirdetését műveik tegyék a maguk ügyévé: támogassák anyagi vagy éppen személyes segítségükkel. Mert a keresztények becsületbeli kötelessége, hogy visszaadják Istennek a tőle kapott javak egy részét”. (A világias apostolkodásáról, 10) S ha azt tapasztaljuk, hogy az istentiszteleteken való tömeges részvétel és a szertartások iránti érdeklődés néhol megcsappant — különösen a fővárosban és a nagyobb vidéki városokban, ipari központokban —, s jobbára a nagy ünnepekre korlátozódik, úgy tűnik, a szentségek is csak szép, de nem kevésbé üres hagyományt jelentenek a formális egyháztagek *jelentős* hányada számára. Csakis az a hit élő, tökéletesedő a templomokban, a szentségek által, a katekizisben, amelyek az életben is éleven, a családban, a munkahelyeken, a lakóközösségekben, mindenütt, ahol tanúságtételre mód kínálkozik, aktív és növekvő példázata. Ha nem tudjuk hitünket étellel megtölteni, elidegenítjük magunktól az embereket, akik szemében mindenekelőtt a hétköznapokban való megmerítkezés és megigazulás lehet bizonyosság, a Krisztus-hűség fedezete, a lelkiismeret-vezette élet meggyőző diagnózisa. A keresztény ember evangelizációs területe az etika gyakorlata, morális kvalitásainak gyarapítása, a társadalom és az emberek iránt érzett felelősség nyilvános tettekké formálása. Ha ugyanis nincs bennünk szeretet olyan fokban, hogy napunk minden percét átíttassa, magatartásunkat megszentelje, keveset ér a

kereszténységünk. Tanúságunk ott és akkor kezdődik, amikor belső indítékból, hitünk készletéből, a lélek erejéből táplálkozunk. Biztonságunkat, a világgal kialakított harmóniánkat, létünk drámáit és örömeit arra a szeretetre építjük, amely szoros összeköteteléssel rendelkezik. A szeretetnek ugyanis *szüksége* van állandó frissülésre, hogy napról napra több legyen, mind befogadóbb és mind nyitottabb módon tárulkozzon Istennek és az embertárral, mert az élet, az embertárs, a világ is ezáltal lesz felénk is nyitottabb, befogadóbb és partneribb. Nem lehet szeretet emberellenes, nem lehet Krisztus-hit mizantropikus: Krisztus az embertárron, a tevékenységen keresztül érintkezik velünk; a világ vállalásán át lehet igaz és mély szeretethez jutni. Tulajdonképpen ez a próbánk: úgy értjük meg Őt, úgy közeledhetünk egyre bensőségesebben Hozzá, ha megtanuljuk egymást jobban szeretni és becsülni, őszintén megérteni és önzetlenebbül segíteni. Meg kell kísérelnünk, bármennyire nehezünkre esik is, nem a magunk értelmezése, előregyártott képe, mentegetőzése és öngazolása szerint magyarázni a másik embert, hanem mindig a másiktól kiindulva, körülményeit, szenvedéseit és reményeit, boldogságát és boldogtalanságát értve, a felebaráttal némiképp azonosulva.

Felebarátok vagyunk-e?

A Hazafias Népfront tavaly lezajlott VI. kongresszusán sokszor megfogalmazták, hogy „az egyén csak a közösségekben kaphatja meg mindazon eszközöket, amelyek *szüksége*sek ahhoz, hogy *szükségeit* minden irányba kibontakoztathassa”. Olyan új tartalmú, az egyén képességeit is kibontakoztató, művelődő közösségekre van tehát *szükség*, „még hozzá nemcsak a munkahelyeken, hanem ahol csak mód kínálkozik arra, vagyis a lakóterületeken, a lakóközösségekben is”, amelyek életünk megjavításáért, a jobb emberi kapcsolatokért, írott és íratlan erkölcsi törvényeink, szokásaink megtartásáért szállnak síkra. A lakóterületeken, a lakóközösségekben olyan légkört tudnak meghonosítani, amely az értelmes élet igényeit hordozza, a közösségek egymásrautaltságát, egymás megbecsülésének és támogatásának *szükségét* fejezi ki, erkölcs, közösség, és kultúra egységét szolgálja.

Ennek a szolgálatnak legkisebb, de talán legtermékenyebb területe a *család*. A Zsinat nemhiába hangsúlyozta a szülők feladataként, hogy Isten és az emberek tiszteltével *családi együttest* teremtsenek meg, amely elősegíti a gyermekek minden irányú nevelését az egyéni és a közösségi élet számára (A keresztény nevelésről, 3). A jó példa

felér egy hitoktatással. Ha a szülők kereszténysége a gyermekeikhez és az emberekhez fűződő viszonyukban megszakítás nélkül — nem egy-egy jócselekedetben vagy kiszámított helyzetben, hanem egész életvitelükben folyamatosan — tükröződik, akkor ez nem más, mint tényezőként kíséri végig a gyermekek fejlődését, s felnőtté válásukhoz nélkülözhetetlen lelki-szellemi fogódzót nyújt. „Gyermekeik számára a szülők a hit első hirdetői és oktatói. *Szavukkal meg példájukkal keresztény és apostoli életre nevelik őket*” (A világiak apostolkodásáról, 11). A gyermekek a szülőktől sajátítják el a hit megélésének emberi és spirituális oldalát, megtanulják egyéniségüket összekapcsolni az otthon és a lakóhely szűkebb közösségével, majd innen kilépve, a szülőktől tanultakat alkalmazzák a tágabb közösségekben, a társadalom és a világ előtt. Ha a családban a szeretet uralkodik, a gyermekek látják a szülőknél egymáshoz és öhozzájuk való ragaszkodását, nap nap után ők maguk is résztvevői és kifejezői a szülők mások — a lakóház, a lakóterület közössége stb. — iránt tanúsított jóindulatának, segítőkészségének, társadalmi rendelkezésre állásának, annál előbb fogják megérteni, hogy a szeretet erényének közösségi vetületű gyakorlása kereszténységünk egyik lényeges fokmérője. Ha a család ezt a feladatát teljesíteni tudja, „akkor fogja betölteni küldetését, s tagjainak kölcsönös szerető ragaszkodása által és Isten előtt végzett közös imádságával mintegy az egyház otthoni szentélyének bizonyul” (A világiak apostolkodásáról, 11).

A keresztény családoknak hivatásuk teljesítésében nagy segítségükre lehetnek az *egyházközségek*, melyeknek 1933-ban hozott, de máig is érvényes Szabályzata kimondja: „Minden katolikus, tekintet nélkül korára és nemére, annak az egyházközségnek tagja, amely egyházközség területén ingatlana vagy állandó lakása van” (3. §. 1. ck.). Az egyházközség, élén a képviselőtestülettel, nemcsak a saját tulajdonát képező épületek, (templomok, kápolnák, keresztek, plébániaépületek stb.) fenntartásáról, helyreállításáról és esetleges újjépítéséről gondoskodhat, hanem — miként a Szabályzat is módot kínál erre — az egyházközség területén található egyéb közlétesítmények támogatásából is kiveheti részét. Nem egyszer megtörtént eddig is, hogy az egyházközség külön is hozzájárult a területén épülő vagy renoválásra szoruló óvoda vagy iskola költségeihez, illetve *társadalmi munkával közreműködött* az építési-tatarozási folyamatokban. Az egyházközség tagjai ezt olyan közös ügynek tekintették, amely összefűzi őket más vallású, más világnézetű embertársaikkal, akiknek gyermekei ugyan-

abba az óvodába vagy iskolába járnak, mint az övéik. Arra is akadt néhány példa, hogy az egyházközség *mint egyházközség* gyűjtést rendezett a kulturált életkörülmények (közmuvesítés, korszerű utak, pihenőhelyek létesítése stb.), valamint a helyi művelődési otthon építése vagy belső felújítása érdekében. Az egyházközségi képviselőtestület mint az Actio Catholica helyi szerve — olvashatjuk az említett Szabályzatban — segíti a hitélet, közmuvelődés és jótékony-ság előmozdítására irányuló törekvéseket és hathatósan, szükség esetén anyagilag is támogatja azokat (55. §. t. ck.). Az egyházközség és képviselőtestülete ne a különállását, netán különbségét fejezze ki tevékenységében, hanem lehetőleg a lakóterület többi közösségével való egységét hangsúlyozza mindazokban a célokban és cselekvésekben, amelyek közös emberi érdekeket, az együttélés erkölcsének fejlesztését, a műveltség színvonalának emelését, egyetemes eszmények hirdetését tűzték ki. „Mi a lakóterületi közmuvelődés kereteit akarjuk gazdagítani — biztat a népfront vitaanyaga — olyan élő, eleven közösségekkel és közösségekben, amelyek egyrészt *saját meggyőződésből* művelődnek, másrészt *munkát is vállalnak és példájukkal, a művelődni vágyók igényeinek képviseletével*, a lehetőségek társadalmi úton való szakadatlan támogatásával *mások művelődését is szolgálják.*”

Az *egyházközség* közössége maga is olyan élő, eleven közösség — fókuszában az istentisztelet helyével és az eukarisztiával —, amely vallásos meggyőződésétől indítva, de ugyanakkor állampolgári kötelességérből is azon fáradozik, hogy a lakóterületen a morális magatartást, a világnézeti tisztességet képviselje, felkeltse a művelődés és a kulturált életmód egész életre szóló igényét, mások szellemi és lelki gyarapodását szorgalmazza, s a maga belső örömet megossza környezetével. A vallásos hit is, mihelyt kiterjed, az emberi valóságghoz nyúl: azt vonzza, változtatja, érleli szeretet-megnyilvánulásaival, amiknek végső mérlegelésénél derül ki — valójában felebarátok vagyunk, vagy voltunk-e?

Az egyházközség papjai

A helyes keresztény magatartás egy lakóterület, egy lakóközösség szemében a hit és a szeretet modelljét mutatja be, ha a családok — a világi papsg jeleiként — „*életükkel és tanításukkal* tesznek tanbizonyosságot Krisztusról, az egyetlen Mesterről”. (A keresztény nevelésről, 8) Az egyházközség papjainak sok lehetősége van arra, hogy a keresztény családok szeretet-modelljét a lakóterületen, sajátos szerepük és funkciójuk révén, segítsék, erősítsék. Azok a papok,

akik „Krisztus tiszttségének részeseiként — saját szolgálati fokozatukban — *mindenkinek* hirdetik az isteni ígét” (Az Egyházzól, 28), a hittartalmát a maguk belső tartalmuknak érzik és állandóan mélyítik is azért, hogy lépést tartanak a mindennapi élettel, a lakóterületek közösségeinek tevékenységébe bekapcsolódni, képezik magukat a teológiában, sokoldalúan művelődnek, mert tisztában vannak azzal, hogy az evangélium szellemét, a szeretet és emberség üzenetét csak így tudják közelebb hozni a modern élethez, egy-egy lakóközösség rokon-szenvéhez.

Az egyházközség papjainak szép hivatása, hogy a híveket a keresztény magatartás vállalására neveljék életük minden területén, amin keresztül megtalálják embertársaikhoz vezető szeretet-útjukat, megértésben és szolgálatkészen tudnak élni a velük együtt alkotott lakóhelyi közösségekben. „Tanítói tiszttségük: Isten ígétét hirdetni az *összes keresztény híveknek*, hogy ezek a hitben, reményben és szeretetben meggyökerezve Krisztusban növekedjenek és a *keresztény közösség a szeretetnek azt a példáját* nyújtsa, amit az Úr ajánlott...” (A püspökök pástori tiszttségéről az Egyházban, 30). A papság a liturgikus szertartások, a katekézis, a bibliamagyarázatok, a szentbeszéd keretében közvetíteni tudja a püspöktől kapott megbízatást: a hitet úgy oktassa, hogy „az emberekben a hit — a tanítás által megvilágítva — *élő, tudatos és tevékeny* legyen” (uo. 14). Amikor a pap a házasulandó fiatalokkal akár a jegyesoktatáson, akár a felnőtt katekéziseken találkozik, tulajdonképpen nemcsak hitük személyes jellegű kérdéseiben igazítja el őket, hanem felhívja figyelmüket, hogy házasséltük az egyház közösségében folyik majd, de ugyanakkor a tágabb, általánosabb emberi-társadalmi közösségben is, melyeknek bizonyítaniuk kell: házasságuk *feladat és küldetés* egyszerre. Kibontakoztatni egymás személyiségét kettőjük szövetségében és egyúttal kiteljesíteni ezt a közösséget gyermekeikben, illetve továbbélni azokban az emberi csoportosulásokban, amelyekhez munkahely, lakóhely és egyházközség szertartoznak. Életük keresztényi és közösségi vonásainak erősödésével rá kell ébredniük arra, hogy az igazi szeretet *osztokodás*. Kisebb-nagyobb mértékben mindannak megosztása a családdal, környezetünkkel, társas világunkkal, amit tervezünk, remélünk, megélünk. Szükségképpen feltételezi a párbeszédet, a gondolatok *kicserélését*, az elszánt jóakaratot, hogy feltárjuk magunkat egymásnak, felebarátainknak, ugyanígy a türelmet, az alázatot is, hogy meghallgatjuk és elfogadjuk a másikat anélkül, hogy megítélnék őt, sőt együtt is működünk vele, ha

kereszténységünk nem kizáró ok az egyetértésben. Hiszen nem jöhet létre még lakóhelyi közösség sem, dialógus, állandó „kommunikáció” nélkül: közeledés, kölcsönös figyelem, megértő eszmecsere nélkül. Mert a megértés több, mint a megismerés. Ez sokkal tovább megy, mélyebb és fokozottabban követeli, hogy egymás rendelkezésére álljunk. Ezért bír multhatatlan fontossággal, hogy a papok „úgy hirdessék Krisztus üzenetét, hogy a *hívők minden világi tevékenységén átragyogjon az evangélium vilá-gossága*” (Az Egyházzól, 43).

Népfront és közérdek

A Hazafias Népfront lakóterületi bizottságai, munkaközösségei egy-egy egyházközség területét is érintik tevékenységükkel. A nemzeti egységnek olyan helyi szervei, amelyek az egyetemes érdekeket összefogva és dinamikus fejlesztve, képesek ennek az egységnek megvalósítását a mindennapok akcióiban kifejezni. Adott és jól működő fórumaikon a legkülönbözőbb felelős vélemény, alkotó gondolatot összegeznek, függetlenül az emberek világnézetétől, vallási meggyőződésétől, mivel az eltérő felfogások ellenére is a célok azonosságát, a többséget foglalkoztató és rájuk háruló feladatok végzését tartják magukra nézve helyileg kötelezőnek.

„A legnagyobbak a *művelődési gondok* — jelzi a népfront kongresszusi jelentése — az apró településeken, ahol — gyakran — a népfront-bizottságok jelentik az egyetlen mozgalmi erőt. Nekik kellene vállalkozniuk a gondok enyhítésére. A társadalmi erőket összefogva, biztosítani kellene, hogy a volt szövetkezeti iroda, esetleg a megszűnt iskola, művelődési intézmény helyén legyen legalább egyetlen, folyamatosan használható, vonzóan berendezett, fűtött helyiség, ami a társadalmi élet központjaként, de egyben — újsággal, könyvvel, vetítési lehetőséggel — a művelődés centrumaként is színtere és szervezője legyen a közösségi életnek.” A keresztény családok közreműködésükkel hozzájárulhatnak, hogy a közművelődés úgynevezett „*fehér foltjai*” csökkenjenek, segíthetik a népfront munkáját azzal is, hogy igyekeznek feltárni — a település más családjaival együtt — a szellemi és lelki igényeket, a morális problémákat és részt vesznek a kulturális feltételek javításában, illetve megteremtésében a helyi közösségekkel egyetemben.

A művelődésben, a szellemi gazdagodásban a keresztény ember éppúgy érdekelt, mint a nem-hívő; otthona és környezete szépítésében, a lakóterület kulturáltabb szolgáltatásokkal való ellátásában, az életforma és az erkölcsi szemlélet alakulásában éppoly

tevékeny résztvevő, mint a nem keresztények. A lakóterületen tehát létrejöhetnek — mint a népfront vitaanyaga javasolja — „a valóban önmagukat művelő emberek közösségei, akiket az érdekeken túl a közös kulturális érdeklődés, a szabad idő közös eltöltése kapcsol össze”. Egy-egy terület egyházközsége olyan bázis lehet, melynek segítségével „a művelődő közösségek tevékenységének kiterjesztésére megvannak a reális lehetőségek”. Tagjai közösségalkotó magot képeznek mindenütt. Tulajdonképpen rájuk is vonatkozatható a népfront ajánlása: „Ezeket a személyeket nyerjük meg művelődéspolitikai célkitűzéseinknek, segítsék őket ötletekkel, kezdeményezéseik felkarolásával, erkölcsi támogatással, hogy közösségük munkáját tartalomban gazdagítsák, hatókörét folyamatosan olyan emberekre is kiszélesítsék, akik eddig valamilyen okból távol voltak a művelődés ügyétől.” Értessék meg saját közösségükkel, de azokkal a közösségekkel is, amelyekbe egyébként életük, tevékenységük más módon belefolyik, azt a felismerést, hogy

„önmagunk művelődésénél, hasznos szórakozásunknál csak egy nagyobb öröm van, ha egyre több emberben keltjük fel a művelődési igényt, s közös erővel biztosítjuk számukra az igények kielégítéséhez szükséges lehetőségeket.”

A II. püspöki szinodus határozata a keresztény ember önképzését, rendszeres tájékozódását a világ és az egyház dolgairól, az ítéletalkotás képességének fejlesztését, a teológiai és általános műveltségi szintjének emelésére tett erőfeszítéseit azért tartja kiváltképp szükségesnek, hogy „a papoknak legyen rá gondjuk, hogy bizalommal bízva a világiakra hivatalkod is az egyház szolgálatában, teret biztosítva szabad tevékenységüknek, sőt adódó alkalmakkor biztassák őket, hogy ilyen munkára önként vállalkozzanak”. (A szolgálati papság, II. 3.) Így lesz minden egyes hívőnek módja tanúskodni az Úr Jézus föltámadásáról és az élő Isten jelének lenni a világ előtt (vö. Egyháztól, 38).

Hegyi Béla

GONDOLATOK AZ OLVASÁSRÓL

Hazánk „folyamatos művelődése feltételeinek javításához a népfront járuljon hozzá a két országos kiterjedésű közművelődési mozgalom — az OLVASÓ NÉPÉRT és a Honismereti mozgalom — szervezésével... Az olvasás, a jó könyvek segítségével való tájékozódás igényét már az általános iskolás korban fel kell ébreszteni... de az érdeklődés a felnőtt ifjúság körében is növekedik... Nagy gondot kell fordítani a felnőttek öntevékeny művelődésére, olvasási kultúrájuk növelésére... Vizsgáljuk meg, melyek az eddig kialakult legjobb módszerek... az igényes olvasóvá nevelésben, milyen gyakorlati lehet ezt a munkát tovább gazdagítani és a legjobb tapasztalatokat, elképzeléseket tegyék közzé. (A népfront művelődéspolitikai munkásságának feladatai, 2. és 5.)

Ebből a felhívásból mi is kivesszük a részünket, amikor az olvasás művészetében járatos irodalmár-nevelő tartalmas írását közzé tesszük.

szerkesztő

Bármennyire is különbözzenek életkorban és munkakörben olvasóink, összeköti őket a könyvek iránti érdeklődés. Hogyan lehet ebben segítségükre az olvasás, az irodalommal való foglalkozás? Ezzel kapcsolatban próbálunk néhány gondolatot megfogalmazni.

MIÉRT OLVASSUNK? Erre a kérdésre iv-

lágirodalmi mértékkel is nagyszerű feleletet kapunk *Sik Sándor* két tanulmányában: *Egyetemesség és forma* (A katolikus irodalom problémájához), *Szent Jeromos barlangja* (Az irodalom lelkiéleti jelentőségéről). Az elsöben kifejezetten esztétikai megállapításokon kívül a katolikum egyik leglényesebb vonásáról, az egyetemességről találunk kiváló teológiai művekkel egyenrangú fejtegetést. A másik rámutat arra, hogy megfelelő lelki magatartás esetén az irodalom nemesít bennünket, gazdagítja világgépünket, hozzásegít a vallási élmény megértéséhez.¹

Az író ihlettségében nemcsak az érzékelhető világ szépségeit tárja elénk, hanem kapcsolatba kerül a láthatók mögötti Titokkal. Így „az alkotás ihlete az áhitat egy formája”. Akit ez a megállapítás meglep, olvassa el a francia papnak és esztétának, *Henri Brémond*-nak könyvét: *Az ima és a költészet* (Prière et poésie), ez gazdag bizonyító anyagot nyújt.²

Az ember világát az erkölcs formálja, ezért nincs nagy író erkölcsi elvek nélkül. *Illyés Gyula* leírja, hogy milyen nagy hatással volt rá már 14 éves korában *Arany Toldija*. „Cáfolhatatlan szavahihetőség azt tudatta velem, hogy érdemes jónak, egyenesnek, bátornak és becsületesnek lennem. Megleltem a világ törvényét, gondoltam, de úgy, hogy ez szinte énekel bennem. Pusztán

az, hogy ő, Arany, jól kezelte a lantot, azt palántálta belém, jó dolog embernek lenni." Így megalapozottnak látjuk egy másik nyilatkozatát: „Mindinkább hiszem (s tapasztalom is), hogy nagy írónak nagy jellemnek kell lennie... Kortársaim közül azokat becsülöm a szó etimológiai erejével, akiknek sorából nemcsak a művészet, de a jellem aranyfedezetének csengését hallom.”³

Először lelkipásztori szempontok figyelembe vételével jelent meg 1963-ban egy német összeállítás: Hol van az üdvösség? (Wo ist das Heil), amely 22 modern regényt elemez. A híres osztrák lelkipásztornak Michael Pfioglernek gondolata áll a mű elején: Az igazi művészi szó nem időtöltésre való, hanem sokkal inkább és égetőbben szolgálja önismeretünket, lelkiismeretünk megvizsgálását, mint egy olyan ájtatos elmélkedés megismétlése, amelynek igazát senki sem vonja kétségbe, de amely senkit sem indít meg.

Nem állíthatjuk-e, hogy vannak ilyen „lelket mozgató” mai magyar írások?

Rónay György 1968-ban három előadást tartott a vatikáni rádióban, „Keresztény szellem és életérzés a mai magyar irodalomban”, igazolva azt, hogy ma is „istenkereső nemzedék” vagyunk (Megjelent a „Szentek, írók, irányok” c. kötetben). Részletesebben szól Illyés Gyula verseiről, Veres Péter gondolatairól, Németh László egyik drámájáról (Nagy család) és Ottlik Géza „Iskola a határon” c. regényéről. — Bizonyára többen tapasztalták egyes írásoknak a társadalmi felelősségudatot felrázó hatását. Csak példaként említünk két regényt (Németh László: Irgalom; Sánta Ferenc: Az ötödik pecsét), azután utalunk szociográfiai írásokra és riportgyűjteményekre.

Ami Isten mindenkinek el akart mondani magáról, a természetfölötti világról, azt emberi szavakkal és irodalmi formában újítja a *nyilatkoztatás*. Számunkra a szavak (illetve a mögöttük álló fogalmak) a természetfölötti megismerésnek is eszközei, a köztünk megjelent Istennek neve: Verbum, Ige. XII. Pius pápa mondta a híres francia költőnek, Claudelnek üdvözlésekor: „Az igazi költészet az Ige visszhangja.”

A költő így a Teremtő munkatársa lesz: „Te mondd, ahogy Isten / adta mondanod.” (Arany: Mindvégig) „ / Isten / Gyermekmosollyal figyel belőled / A szót, amit beléd kiáltott.” (Sik: Túl a borókán)

A Szentírás egyes könyvei a korabeli irodalom műfajaihoz hasonló formában jelennek meg előttünk, ezért megértésükhöz megfelelő irodalmi ismeretekkel is kell rendelkezniük. Hogy mindjárt az első könyvvel kezdjük: Mennyire jól meg lehet magyarázni a teremtéstörténetet már az általános iskolás irodalmi ismeretekkel rendelkező fiatal-

oknak, ha rámutatunk arra, hogy sajátos elbeszélő költeménnyel van dolgunk, és nem az egyes költői eszközök, hanem az eszmei mondanivaló fontos számunkra. Azután összehasonlíthatjuk az asszír-babiloniai hasonló tárgyú költeményekkel és meggyőző erővel emelkedik ki a Biblia gondolatvilágának magasabbrendűsége.

MIT OLVASSUNK? Valószínű, hogy elég sokan magukévá teszik Schütz Antalnak nyilatkozatát olvasmányairól: „Míg az embernek van ideje és teljes fogékonysága olvasni, addig nincs eligazodása a könyvek sokadalmában, és többé-kevésbé a véletlenre van bízva; amikor már tudna válogatni és volna módja az izlésének és értékelésének megfelelő könyvekhez, akkor már alig van ideje.”⁴ Ezért éppen az irodalmi olvasásra fordítható idő rövidsége teszi ezt a kérdést mindenki számára fontossá.

Olvasmányaink megválogatásában szívesen fogadnánk a nagy írók útmutatását. Többször is összegyűjtötték a válaszokat, hogy milyen írásművek gyakorolták rájuk a legnagyobb hatást.⁵ A legtöbbször igen érdekes megnyilatkozások azonban elsősorban önéletrajzi anyagot tárnak elénk. Ez lehet egyes könyvekre vonatkozóan jó eligazítás, de hosszabb időre szóló terv készítéséhez nem elégséges segítség.⁶

Gondos Ernő az 1975-ben megjelent „Olvasói ízléstípusok” c. könyvében egy statisztikai felmérést ismertet főleg a regények kedveltségéről, és ennek alapján egymástól eléggé eltérő 14 ilyen olvasói ízléstípust különböztet meg. Ha vitatható is az anyag egyoldalúságáért, a következtetést elgondolatlanok tartjuk: nem lehet egységes jegyzékkel kielégíteni egymástól annyira különböző embereket.

Az iskola feladata, hogy megismertessen a remekművekkel — ezt szokták mondani. Csodálkozhatunk-e azon, hogy ez aránylag csak kevés esetben történik meg egész életre szóló hatással? Először is a legtöbb nagy irodalmi alkotásnak megértése és élvezése olyan érett gondolkodást és élettapasztalatot követel meg, amivel egy fiatal még nem rendelkezhet. Azután pedig megfelelő bemutatásuk a műértés olyan fokát igényli, ami nincs meg minden nevelőben. Hasonlatképpen mondhatjuk: Egy Beethoven szonátát nem tud annyi ember művészen előadni, hogy minden iskolára jusson egy belőlük. Ehhez persze hozzá kell tennünk, hogy a hanglemezek és a rádió korában a legkisebb faluba is eljuthat egy-egy mesteri tolmácsolás. Ehhez hasonlóan örömdetesen megnövekedett azoknak az irodalmi elemzéseknek száma, amelyek segítségével ma már az irodalomtanár mintát kap a művek szépségének megragadására. Az életkorból eredő

hiányosságot azonban csak úgy lehet pótolni, ha felnőtt korban újra elővesszük a „kötelező és ajánlott olvasmányokat”.

Az ízlesek különbözőségéről való megállapításhoz csatlakozva itt idézhetjük *Benedek Marcellt*, akinek kiváló műve, „Az olvasás művészete” igen jó felelet arra a kérdésre: Hogyan olvassunk? Benedek Marcell szerint a világirodalomnak száz és száz alkotása van, amely lépcsőül szolgálhat, hogy a legmagasabb csúcokra elérjünk, de hozzáteszi, hogy ezeket a lépcsőket egyéniségünknek megfelelően kell megválogatnunk. „Dante Isteni színjátéka csakugyan isteni alkotás, de kevésbé szégyellje magát az, aki nem olvasta, mint aki titkos ásitások közt kinlódtá végig. Egyáltalán ne szégyenkezzék pedig az, aki belekezdett és félretette azzal az érzéssel: idáig én még nem jutottam el, de remélem, hogy eljutok valaha. Az ilyen ember valószínűleg el is jut majd odáig, hogy gyönyörűséget okoz neki az a fáradság és elmélyedés, amit az Isteni színjáték a legműveltebb olvasótól is megkíván.”

MI AZ IRODALOM? Ez a kérdés természetesen kapcsolódik az előbbihez. Valószínű, hogy feleletként mindenkinek az iskolai gyakorlatra támaszkodó meghatározás jut eszébe: Irodalom a művészi ábrázolás igényével alkotott művek összessége: tehát a szépirodalom. De gondolnunk kell tágabbi értelemben is: „Valamely közösség, korszak nyelvi formát öltött termékeinek összessége.” Az első magyarnyelvű irodalomtörténet: Pápay Sámuelnek „A magyar irodalmi művészet” címmel 1808-ban megjelent művében a következőket találjuk: „A literatúrának legközelebb való célja az oktatás”... bár néha ezen a szón „csak a szép előadás tudománya értődik.” Amikor az irodalom köréről beszél, a teológiát is az irodalom szerves részének, fejlődése fontos elemének tartja: „Úgy vesszük észre, hogy a nemzetek a maguk literatúrája csinosodását elsősorban is a vallásnál fogva kezdik, ami tudniillik leginkább a szíveken fekszik... Nagy járatlanságát mutatná tehát az, aki ezt a teológiai ismereteket kevésbé kiterjedettné állítaná.” (Meg kell jegyezni, hogy Pápay Sámuel református születésű, majd katolikus lett ügyvéd volt.)

Ez a megállapítás ad történeti távlatot Sík Sándor gondolatainak: „A katolicizmus életforma, éspedig totális életforma, amely az egész valóságot átölelni, alakítani, betölteni, átlelkésíteni igyekszik. Világfelfogás, amelyben benne van minden, ami embernek hozzáférhető; világerzés, amelyben elfér minden, ami ember szívébe felhatott, és világalakító lendület, amely mindent — külső és belső valóságot — a Krisztus képére akar átformálni... A katolikus lélek (amenny-

nyben igazán az) ösztönszerűen tiltakozik a valóságnak mindenfajta megcsonkítása ellen. Az ő világnézete a mindenségnek — érzelkeltetőnek és érzékellettinek, emberinek és isteninek — értelmezése.” — Tételszerűen megfogalmazva tehát: az irodalom a teljes valóság ábrázolása.

Az ebből levonható következtetések közül most csak kettőt érintünk: az egyik az *erkölcsi rossznak* ábrázolása, a másik a *vallási tárgyú* irodalom fontossága. — Az erkölcsi rossz ábrázolásának kérdésében szintén Sík Sándor eligazítását követhetjük. Ő egyrészt hangsúlyozta, hogy az íróknak be kell mutatnia az egész világot. „Aki azt mondja, hogy nincs a világon szenny és nyomorúság, az hazudik. De az is hazudik, aki azt mondja, hogy csak szenny és nyomorúság van, vagy hogy ez a végső szó és végső valóság. Aki azt mondja, hogy nincs rossz, az hazudik; de az is hazudik, aki azt mondja, hogy a rossz nem rossz, hanem jó.” Az olvasó felé viszont ez a figyelmeztetés szól: „Öntudatos keresztény ember nem hagyja abba a maga nevelését addig, míg el nem jut a Krisztusban való nagykorúságnak, az Ő Isten-kiszabta méretei szerint neki elérhető fokára; ha ez megtörtént, akkor kellően fel van szerelve, hogy a könnyvel, illetőleg az íróval való küzdelemből emberségének és kereszténységének gyarapodásával kerüljön ki.”

A *hittudomány* kezdettől fogva szem előtt tartotta a művészi formában való megnyilatkozásnak fontosságát. Ennek igazolására hivatkozhatunk a legrégebbi egyházatyáktól kezdve az egyházi írók hosszú sorára, kiemelve a legnagyobbat: Szent Agostont. Nekünk magyaroknak legkiválóbb példának Pázmány Péter. Őt azonban ma „ébreszteni” kell, amint Rónay Györgynek 1958-ban megjelent értékes antológiája már címében is jelzi.⁷ Nem áll egyedül a XVII—XVIII. század irodalmában. Elismerésünk azonban — úgy látszik — csak a kor képzőművészetének szól, a vele egyenrangú színvonalat képviselő prózáról — az egy Zrínyi Miklóst kivéve — nem esik említés. Pedig a pálos Csúzy Zsigmond, a ferences Telek József, a jezsuita Molnár János, a bencés Vajda Sámuel szintén megérdemelnék az „ébresztést”.⁸

De nemcsak a szoros értelemben vett teológiának, hanem a *lelkélet* irodalmának is megvannak a maga klasszikusai, akikről oly kevés szó esik mostanában. A Szent István Társulat „Keresztény remekírók” sorozatából csak 16 kötet jelent meg 1944-ben, a Vigiliának az 50-es években megindult hasonló című sorozata sem folytatódott. Persze nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a figyelmeztetést, amelyet Prohászka Ottokár fogalmaz meg az „Élő vizek forrása” előszavában: „Ez a könyv lelki olvasmány. Él ugyan az irodalom eszközeivel, de nem

irodalom a célja, hanem a lélek... Aki lelki olvasmányt vesz a kezébe, annak nem lehet célja sem művészi élvezet, sem valóságok tudomásulvétele... A lelki olvasmány célja nem az érzelem, nem a megismerés, hanem a tett." Az is igaz azonban, hogy azok a lelki könyvek lettek maradandóvá, amelyek irodalmilag is értékeseknek bizonyultak. El lehet gondolni azon is, hogy a közelmúltnak nem egy igazán népszerű lelki íróját mai ízlésünkkel alig találjuk élvezhetőnek.

Kölcsey Ferenc ma is haszonnal olvasható Parainesiséből vett gondolattal zárjuk össze-állításunkat: „Az ki életében sokat érzett és gondolkodott s érzeményeit és gondolatait nyom nélkül elröppenni nem hagyta: oly kincset gyűjthetett magának, mely az élet minden szakában, a szerencse minden változásai közt gazdag táplálékot nyújt a lelkének. Sok szépet írának a bölcssek, s gyakran a nem éppen bölcssek is: gazdag forrást nyitának fel, honnan jó sorsban intést, bajban vigasztalást, mindkettőben magasbra emelkedést, szív és észnemesülést meríthetünk: de azok is csak úgy hatnak reánk, ha érzés és gondolkodás által sajátunkká tevők, ha saját magunkban kiforva lényünk-höz kapcsolódtak.”

Jegyzetek: 1. Mindkettő olvasható *Sík Sándor* „Kettős végtelen” címmel 1969-ben megjelent válogatott munkáinak első kötetében. Első tanulmánya eredetileg a *Vigília* 1935. évi 2. számában jelent meg. Akkor sok vita folyt Európá-szerte — így hazánkban is — a katolikus irodalom problémájáról; a második a *Vigília* 1951. évi 12. számában. — Aki elolvassa ezt a két tanulmányt — s bár minél többet tennék meg! —, az látni fogja, hogy az idézeteken kívül is mennyit merítettünk

belőlük. — 2. *Henri Brémond* műveit *Szalay Jeromos* ismertette legalaposabban Magyarországon az 1942—43. évi *Regnum*, Egyháztörténeti Évkönyvben. — 3. *Illyés Gyula* első nyilatkozatát *Batári* alább (5. jegyz.) idézett művének 69. lapján, a másodikat *Kőhalmi Béla* 1937-es könyvének 163. lapján találjuk. — 4. *Kőhalmi Béla*: Az új könyvek könyve. 1937. 292. o. — 5. Íróinknak az olvasmányokról való nyilatkozatait gyűjtik össze: *Gyulai Farkas*: Legkedvesebb könyveim. Bp., 1902; *Kőhalmi Béla*: Könyvek könyve. Bp., 1918.; *Kőhalmi Béla*: Új könyvek könyve. Bp., 1937.; *Batári Gyula*: Írók könyvek közt. Bp., 1974. — 6. Tervszerűen összeállított könyvjegyzéket találunk elsősorban *Benedek Marcell*: Az olvasás művészete c. könyvében. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 1955-ben megjelent „Mit olvassunk a világirodalom klasszikusaitól” c. kiadványában az egyes írókról szóló általános bevezetés után részletesen ismerteti főbb műveiket. — Az ifjúságnak szóló összeállítások közül csak a legutoljára megjelentet említjük, amelyet Dezséry László adott ki 14—18 évesek számára 1958-ban „Olvasni jó” címen. — 7. *Pázmány Péter* írásművészetének értékelésére idézni lehet *Kosztolányi Dezsőt*: „Pázmány közelebb áll hozzám, mint bármelyik más prózaírónk. Szinte naponta olvasom.” — Az Irodalomtörténet 1971. évfolyamában *Kolozsvári Grandpierre Emil* emlékezett meg Pázmány születésének 400. évfordulójáról. Ő is magáévá teszi *Sík Sándor* nézetét, hogy a magyar nyelv fejlesztésének egyik legnagyobb mozgalmában, a nyelvújításban, Pázmányhoz kellett volna fordulni, és sajnálatos, hogy nem így történt. — 8. Az említettek közül csak *Vajda Sámuelről* jelent meg újabb írás *Szabó Flóristól* a *Vigília* 1954. évi 3. számában. J. M.

A KERESZTÉNY ERKÖLCSI NORMA ÉS A STATISZTIKAI ÁTLAG

A pasztoráció és a keresztény nevelés egyik fő feladata az értékorientációk — az igazi értéktörékvések — fejlesztése, a keresztény erkölcsi normák továbbadása.

A műlthoz viszonyítva olyan társadalomban kell ezt végrehajtanunk világszerte, ahol a keresztény erkölcsi eszmény korántsem uralkodik. Ezért a társadalom általános normái és a keresztény erkölcs közötti *különbség és érintkezési pontok* tudatosításának munkáját komolyan kell vennünk.

A mai helyzetkép

Olyan világot találunk magunk körül, ahol a keresztény módon gondolkodó emberek kognitív kisebbséget alkotnak. Bizonyosságot szerezhettem erről esperesi kerületünkben,

főleg ipari részekben, ahol a legnépesebb településeken is a gyerekeknek csak kis hányada részesül hitoktatásban. A többség számára a keresztény erkölcsi eszmények később is többé-kevésbé ismeretlenek maradnak.

Ma tehát nem az a probléma, ami az ún. keresztény korokban gyakori volt, hogy ti. az emberek nagy része nem él a keresztény erkölcs normái szerint. Tévesen ítéli meg a helyzetet az, aki „erkölcstelen világról” panaszkodik. Sokkal inkább azzal állunk szemben, hogy az emberek többsége számára nem cél a keresztény erkölcs követése; nem tekintik normának a maguk számára a keresztény etika útmutatásait. Viszont azt el kell fogadni, hogy *ma is vannak erkölcsi normái társadalmunknak*. Újabb néhány

figyelemreméltó statisztikát olvashattunk arról, milyen életideálok, világnézeti orientációk érvényesülnek társadalmunkban.

Szebenyi Péterné reprezentatív felmérése alapján azt állítja, hogy a magyar gimnazisták 8,5%-át vezeti keresztény életideál.¹ A többség az általános humanista (55%) és a „becsületes átlagdolgozó” (22%) eszményét tette magáévá. A Csanád Béla vezetésével készített magyar vallási statisztikából kitűnik, hogy az összes házasságoknak 37,3%-át kötötték 1971-ben a római katolikus egyház szertartásai szerint.² Jóllehet a keresztelezés és a temetés indexszámai magasabbak, ezek semmi biztos felvilágosítást nem adnak a keresztény erkölcsi normák tudatos vállalásáról. Aki viszont megkeresztelt katolikus léteére nem köt egyházi házasságot, arról feltételezhetjük, hogy életét nem a katolikus egyház által hirdetett keresztény erkölcs szabályai szerint kívánja berendezni. Ezt vélelmezni különben az egyházi jog is, amikor katolikus ember tisztán polgári házasságát érvénytelennek tekinti.

Egy kis módosítást jelenthet itt azoknak a már nem első házasságban élőknek a száma, akik szeretnének ugyan egyházi házasságot kötni, de nem tehetik. Ezek aránya azonban statisztikailag nem jelentős. Azt pedig, hogy még az egyházi házasság sem jelent mindig őszinte keresztény meggyőződést, minden gyakorló lelképásztör tanúsíthatja.

Ugyancsak érdekes Murányi Mihály és Dömök Zsuzsa vizsgálata a budapesti fiatalok világnézeti orientációjával kapcsolatban. Ennek végeredményeként az erkölcs területén arra a megállapításra jutnak, hogy: „a hagyományos vallási szemlélet és értékvilág devalvációja sokkal intenzívebben érvényesül, mint a tudományos ateizmus épülése”... bár „az emberi együttélés és egyéni problémák területén... már a vallás sem érezteti szabályozó hatását.”³

Mindenesetre ez a következtetés összhangban van Szebenyi Péterné statisztikájával, aki szerint a gimnazisták többsége a kereszténység erkölcsi irányelveit nem fogadja el egyértelműen, s mégis vannak — sokszor nem is felületesen — erkölcsi eszményei.

Szemponatok a statisztikai kép helyes értékeléséhez

A fenti statisztikára is érvényesek Dinechin általános statisztika-értelmezési szabályai.⁴

a) *Az átlagszámokat a megoszlás figyelembevételével ki kell egészítenünk*

A jelenségeket a statisztikai átlagok nem írják le kimerítően. Például lehet azt mondani, hogy egy országban az átlagos család 2,2 gyereket nevel; ilyen család azonban a valóságban egyetlenegy sincs: többet ér tud-

nunk, hogy hány gyermektelen, egy-, két- és többgyermekes család van...

Gyakran az extrém kisebbségek, melyeket peremközösségeknek is nevezünk, nagyon jellemzőek lehetnek a nagy egészre is. Ugyanakkor az átlagban, a statisztikai szemléletben szinte eltűnnek. Etikai síkon például a negatív „devianciák” (túlkapások, garázdaságok, bűnözési módok) gyakran épp az egész népeesség rejtett bajainak tünetei. A „kiválóságnak” — a mintaképnek — is különleges jelentősége van. A filozófusok és a keresztények a pozitív értelemben kiváló embereket mindig is mintaképnek tartották a többség számára. Az evangélium is többre becsüli a nagy szenteket, sőt a bűnbánó nagy bűnösöket is, mint azt, aki „se hideg, se meleg”.

b) *El kell választanunk az emberek magatartását véleményüktől*

Ritkán élünk teljesen a véleményünknek megfelelően. Így az emberek véleményéről, érzelmeiről készült felmérés (pl. egy magatartás-vizsgálat) még nem ad biztos felvilágosítást a viselkedésről és megfordítva. Az előbb említett statisztikák közül, például a Vigiliák a magatartásokról, a másik kettő a vélekedésről szólt.

Eppen az erkölcsök „liberalizálódása” haladt inkább előbbre a véleményekben, mint a gyakorlatban.⁵ Itt azonban meg kell jegyezni, hogy a katolikus terminológiához szokott füleknek liberálisként hangzó felfogás is szigorú erkölcsi követelményeket támaszthat követőivel szemben.

c) *Szembesítenünk kell a különböző értelmezéseket*

Gyakran találunk egymáshoz közel álló kérdésekről statisztikákat: érdemes összevetnünk őket. Olykor más-más területről, a népeesség más-más csoportjáról kapunk statisztikai adatokat. Ezeket is jó összehasonlítani. Például Szebenyiné és Murányi Mihály felmérése egyaránt fiatalabb és iskolázottabb rétegre szorítkozik, továbbá elsősorban a fővárost és néhány vidéki városunkat tartja szem előtt. Arról nem adnak felvilágosítást, hogy hogyan vélekednek ugyanezekről a kérdésekről az elzárt falvakban élő, kevésbé iskolázott és idős emberek. Ezt a megszorítást azonban már címükben is hangsúlyozzák.

Sokszor ugyanarról a tárgyról különböző időpontokból állnak rendelkezésre statisztikák. Ezek különösen fontosak a megértés szempontjából, hisz éppen a tendenciákat — a törekvési irányokat — világítják meg. Mindezeknek a kritikai szempontoknak az érvényesítése után is arra mutatnak statisztikai adataink, hogy:

a társadalmunkban általános viselkedési normák legalábbis nem keresztény módon vannak fogalmazva és motiválva; így a ke-

resztény oktatás révén a gyermek kisebb-
ségbe kerül. Ez azonban nem feltétlenül
hátrányos;

a társadalomnak vannak általános visel-
kedési normái; ezek azonban nem esnek
egybe szükségképpen az emberek átlagos
magatartásával.

*A keresztyén erkölcsi normák viszonya a sta-
tisztikailag normális viselkedéshez*

Mint láttuk, a statisztikailag normális (át-
lagos) viselkedés nem azonos az erkölcsileg
normatív viselkedéssel. Ezt a különbséget te-
hát jó a gyerekekben is tudatosítani. Nem
érv, hogy „mindenki”, vagy „minden ren-
des ember”, vagy „az egész falu” stb. így
csinálja... Jobban kell tudatosítani az evan-
géliumi erkölcsi motívumokat. Ugyanakkor
az *átlagos viselkedésnek nagyon mély ter-
mészeti-társadalmi okai vannak.* Az általá-
nos társadalmi viselkedési normák éppen
ennek a szükséges magatartásnak gyakran
a legértékesebb megfogalmazásai. Tehát
nekünk nem valami „elit-öntudatot” kell ki-
alakítanunk. *Először mindenkinek embernek
kell lenni, hogy keresztyén lehessen, amint*

ezt a „*gratia supponit naturam*” ősi elve és
a természetjog helyesen értelmezett keresz-
tény fogalma tanítja. — Ha például egy
„hittanos” gyermek úttörő becsületszavára
hivatkozik, nehogy lejárassuk előtte... Ne
csak szenteket állítsunk példának. A keresz-
tény viselkedést ismertetve utaljunk rá, hogy
mások is — más okból — ugyanezt tartják
helyesnek.

Az erkölcsi nevelés terén tehát gyakor-
lati célkitűzésünk az lehetne, hogy a velünk
kapcsolatba kerülő fiatalok társadalmunk
humanista értékrendjét általánosságban el-
fogadják és ennek követésében a *többiek-
kel együtt harmonikus közösséget* vállaló
és ugyanakkor a maguk keresztyén erkölcsi
felfogásának speciális tartalmával is vilá-
gosan tisztában levő emberré alakulja-
nak.

Jegyzetek: 1. Szebenyi Péterné: Gimnazis-
ták életideálja. Bp. Akadémiai Kiadó, 1975.
22. o. — 2. Vigilia 1976. 299. o. — 3. Vilá-
gosság 1976. 600. o. — 4. A coté de la
moyenne: Cahiers de l'actualité religieuse et
sociale 1976. 451—454. o. — 5. uo. 452. o.

Erdő Péter

KÖZÖS LÉTEZÉS

Én-kötődés. Az emberi lét közösségi szer-
kezetének és a közösségiség krisztológiai
(teológiai) szerkezetének felfedezése (vö.
Lk. 10,37) lehetővé teszi, hogy — az indivi-
dualista egzisztencializmus túlhaladásaként
— az ember közösségi egzisztenciájáról és
megvalósulásának feltételeiről beszélhes-
sünk „teológiai alapon”.

Keressük előbb talán azt, amit ki kell zár-
nunk. Mik gátolhatják az emberi létezés
közösségi kiteljesedését? — A felelet nyil-
vánvaló: a magunkba-zárulás minden formá-
ja — tehát éppen a *csak-egyedi-egzisztencia*,
a csak-egyedi szabadság keresése. Félre-
értés ne essék. Senkise tagadhatja az
„ént” mint a lelki folyamatok vonatkozási
pontját (pszichológiaiag). Erkölcsileg azon-
ban „én-kötődés” mindaz, ami az önzést
szolgálja, az énnel a többiek ellenére való
érvényesülését célozza. Kitűnő példája en-
nek az öncélúvá váló „szex”, amely a nemi-
séget nem személyes értékek szolgálatában,
hanem önmagáért keresi. Megvalósulhat ha-
sonló az élet minden síkján. A csak keres-
tetével törődő munkásban, a csak „maszek”
haszonért törtető szakemberben, a háztar-
tás gondjaiba teljesen beleszőtő háziasz-
zonyban. Természetesen senkiről sem állít-
ható, hogy kizárólag önzés élne benne. A
munka már önmagában is megnyílást, ér-
tékelvősítést jelent. Sokaknál a család az,

ami a „közösségi” jelenlétét biztosítja. Egé-
szében véve mégis bezárulásnak, a közös-
ségi egzisztencia meg nem valósításának
kell látnunk mindazok életét, akik nem jut-
nak el a *közösség tudatos szolgálatáig.* Az
önmagukhoz való kötődés *társadalmiatlan-
ságot* jelent, ez pedig „Isten nélküli” léte-
zést — nem a tudatos reflexió, hanem a
cselekvés síkján.

Itt kell szólnunk a *tulajdon* teológiai érté-
keléséről. *Teológiai*lag és nem szociológiai-
lag, hiszen amint láttuk, a „közös emberi”
közvetíti számunkra Isten képmását. Eck-
hart mester volt az, aki a tulajdonról —mint
az önzés szimbólumáról — először szolt az
istenképpel való összefüggésében. Vélemé-
nye szerint a Fil 2,6,7 annak kifejezése, hogy
Istenben nincs tulajdon-kötődés, nincs meg
— nem lehet meg — benne az az önmagá-
hoz való tapadás, amit emberileg a valami-
hez való görcsös ragaszkodás, a „birtoklás”
képével írunk le. Mintha ez a motívum élne
tovább *Dorothee Sölle*-ben, amikor így for-
dítja az iméti helyet: Isten nem tekintette
istenségét magántulajdonnak.¹ Ennek az ér-
dekes gondolatnak háttere az, amit a min-
denkori teológia hangoztatott: Isten önma-
gát szétaraszto végtelen szeretet, az ingen-
szeretet bősége, *határtalan szabadság*; „Bő-
ségesen adakozik a szegényeknek, nagylel-
kűsége örökre megmarad” (2 Kor. 9,9). En-

nek a másik oldala az önzésnek (még a lehetőségének is) tökéletes kizárása, amint azt (a Filippi-levél sora szerint is) Krisztustól, keresztjéből megtudtuk.

A Krisztusban létrejött egység tükrében Isten önzetlensége követendő példa, alapkövetelmény az ember számára is: „Isten a jökevény adakozókat szereti” (2 Kor 9,7). Ezért is mondhatjuk azt, hogy a *magántulajdonon alapuló társadalom* nem csupán szociológailag, hanem az *evangélium szellemében sem fogadható el*.

Itt szeretnénk érinteni a *társadalmi berendezkedés* sokat vitatott kérdését. Nem tűnik teljesnek az az állásfoglalás, amely szerint a kereszténység nem társadalmi kérdés, hanem *lelki*, tehát — ha meg is valósulhat minden társadalomban — túl is van minden konkrét társadalmon. Nem tűnik megoldásnak. A kereszténység *gyökerében* a testvériség vallása, tehát csak nagy kompromisszumokkal marad keresztény mindaddig, amíg az ember lealázására épül a társadalom.

Hogy ilyen tulajdon-struktúrájú társadalomban mennyire eltorzul még a teológia is, arra bizonyág például az a középkori gondolkodás, amely Istent „legfőbb birtoknak” tekintette.

Hasenhuhtl szerint e kor Istene valamiféle mennyei bankár inkább, mint mindenét szétosztó édesapa.² Az eldologiasodott, elidegenedett istenkép az „én-felfüvődésben” élő ember „fonákja”, ahogy azt a feuerbachi-marxi valláskritika állította. A mai ateizmus ilyen értelemben ennek a *birtok-Istennek* a halála.

Elég telennek tűnik az a felfogás is, amely úgy találja, hogy az egyháznak azért kell a *szocializmus mellé* állnia, mert most épp ez a „császár”, akinek meg kell adni a „neki kijárót”. A szocializmust nem azért kell vállalnunk, mert a kereszténynek teljesen mindegy, hogy milyen társadalomban él, hanem azért, mert épp ez a társadalom igyekszik haladni a felé az eszmény felé, amelyet az *evangélium embereszménye* is feltételez, amikor a közös emberi értékek megvalósítására ösztönöz, amikor arra szólít, hogy az önzés minden formáját, így a tulajdonhoz való kötődést és az ezzel járó elembertelesenést is elveszük (vö: szegénység!). Ilyen értelemben beszélhetnénk talán szocialista morálisról is. Az ugyan valóban nem a keresztény erkölcsstudomány feladata, hogy a társadalmi fejlődés konkrét lépéseit megállapítsa, de — sajátos, transzcendens céljain túl — az igen, hogy azokat figyelemmel kísérje és sajátos *motivációval* segítse, hogy a bensőkben bűvő elidegenedést állandóan leleplezze.

A *közösségi egzisztencia*. Az antropológiailag — és közvetve teológiailag is —

értett „*via negativa*” után a pozitív utat is be kell járnunk: hogyan valósul meg a keresztény hitünk szerint igazi — tehát *közösségi — létezésünk?* Először is álljunk az *egzisztencia* szónál, amelyet az egzisztencializmus nagy alakja, *Heidegger* úgy értékel, mint annak kifejezését, hogy az embernek szüntelenül ki kell lépnie önmagából, mert szüntelen úton van identitása, megvalósulása felé — *homo viator* (*Gabriel Marcel*). Ez a „kilépés” azonban nem jelentheti egyszerűen az egyedi én érvényesítését, hanem csakis a *közös emberi felé való „kimenetet”*. Ez az a szempont, amely az egzisztencializmuson, sőt a kinyílást talán szűk körben értelmező perszonalizmuson is túlemel bennünket. Érdekes lenne itt a lényeggel szembeálló létezésnek nem arisztotelészi, hanem *platonikus eredetű* tartalmat adnunk, azaz „*energeja*”-nak, erőkiadásnak is látnunk. Ha tehát az ember létezésével — cselekvésével és kitarulásával — nő bele a közös emberi lényegbe, akkor *létezése alapvetően közösségi*.

Az én-kötődésről mondtak alapján a „*közös létezésre*” való törekvésben alapvetően látszik a *tulajdonhoz láncoló tudati beidegződések elleni harc*. Társadalmunk jó három évtizedes tapasztalatot szolgáltat ahhoz, hogy a társadalmi struktúrák változásával nem jár együtt automatikusan ezeknek a kötődéseknek az elmaradása. Az *osztály-társadalmakban töltött évezredek* túlságosan sok nyomot hagytak az emberi pszichén ahhoz, hogy ne kellene nap nap mellett, önmagunkkal is megküzdeve megharcolnunk önzésünkkel, erőszakosságunkkal, az elidegenedés veszélyével. Így értjük meg annak a törekvésnek a fontosságát, melyet Eckhart „*Enteignung*”-nak nevez, s amit a birtoklásra-törekvéstől, önzésünktől, sőt *éniségünktől való megszabadulásnak* fordíthatnánk.

Néhány konkrét probléma világítja meg a birtokvágy felülmúlásának lehetőségét. A tulajdon-kötődés leküzdése természetesen nem azt jelenti, hogy nem törekedhetünk családunk és magunk jólétének emelésére, de feltétlenül megköveteli tőlünk, hogy a birtok — autó, telek, netán hétvégi-ház formájában — ne váljon számunkra *szentté*, minden másnál fontosabbá, és főleg ne mások kárán próbáljuk megszerezni. Komoly napi gondunk: a nagyobb kereset miatti munkaerővándorlás figyelmeztet: nem nyugodhatunk bele abba, hogy az anyagiak gyarapodásával ne járjon együtt az erkölcsiek továbbnövekedése. A társadalmi fejlettségnek azon a fokán, amelyen állunk, *nagyobb anyagi javak* állnak az egyes emberek rendelkezésére. Megnövekszik tehát a *felelősség*: hogyan bánunk vele. Közös értéknek tekintjük — vagy szabad prédának?

Együtt halad-e szellemi-emberi fejlődésünk az anyagiak gyarapodásával? Az új, szocialista ember erkölcsi erejének próbaköve éppen az, mennyire tud ellenállni az öncélúvá váló „anyagi” kísértésnek, tudja-e a közös emberi fejlesztésére fordítani a felhalmozódó értékeket.

Az én-kötődésből való kiszabadulásnak természetesen nem csupán anyagi kérdésekben kell megvalósulnia. Annak a kinyílásnak a széles skálája, amelyet a „közös létezés” megkövetel, benne van a keresztény erkölcsi hagyomány alapfogalmában: a főparancsban. A szeretet gondoskodik arról, hogy a testvérisége ne maradjon számunkra létünkbe írt lehetőség. Nem csak érzelmeket jelent, hanem azt a készséget, hogy az élet bármilyen adódó helyzetében képesek legyünk a segítségre, a többiek észrevételére, — minden érdek, kézzelfogható ellenérték nélkül is. Az ingyen-szeretet lesz az igazi felelet Istennek Krisztusban feltárt ajándékozás-készségeire, ez lesz az igazi Istenben-lét, még talán úgy is, hogy aki gyakorolja, nem is él ennek tudatában. Az embertársakkal kötött szolidaritás — akár a közvetlen környezet apró gondjaiban (öregokről való gondoskodás, népfrontmunka, utastársam segítése), akár a nagy összefüggésekben (pl. a „harmadik világgal” való együtt-érzés) fejeződik ki — Krisztuson keresztül Istennel való szövetségkötéssé válik, a teremtet és a teremtetlen, a relatív és az abszolút egységéből részesít.

Az evangéliumi emberség számos összetevője: a megbocsátó lelkület, az erőszaknélkülisége, a türelem, az irgalmasság — amelyek önmagukért beszélnek —, a béke —

nem mint állapot, hanem mint nyugtalanító, együttesen megvalósítandó cél (vö. Jn 16,33) —, a tisztaszívűség — az érdeknélküliség, a kitérülésre való készség —, a házasság — mint a szexualitás humanizálása, a társra-nyitottság ősfarmája s így minden más társas viszony mintája —, de ugyanúgy az „Isten országáért” vállalt szüzzesség is — sok-sok egyéb mellett — a közös emberi létezés egy-egy vonása. Már ez a néhány jellemző is igazolja, hogy az evangélium által követelt erkölcs csak a közösség strukturáján belül kap értelmet, az együttes létezés megvalósítására hív.

Még egy esetleges félreértést szeretnénk tisztázni. Amikor a „törvényt összefoglaló” szeretet elsőségét valljuk, semmiképpen sem szeretnénk a hit jelentőségét csökkenteni. A szolidaritás eleve hitet feltételez, az emberben való hitet mindenképpen. A helyesen értett istenhit semmiképp sem mondhat elment ennek az általánosabb hitnek. A hitben már eleve benne van a potenciális kinyílás az Isten országába, azaz a tökéletes közösség felé, tehát a hiteles hitnek és reménynek szeretetben kell gyümölcsöznie. De a hit fokmérője, próbiája az emberszeretet³, ezért lehet az emberség bennfoglaltan „Istenben való lét”, még a „kifejezett hit” megtalálása nélkül is.

Jegyzetek: 1. Dorothee Sölle: Atheistisch an Gott glauben, Walter-Verlag Olten, 1968. 25. o. — 2. Idézi Diethmar Mieth: Christus — das Soziale im Menschen, Düsseldorf, 1972. 52. o. — 3. Vö. 1Jn 1,6 stb.

Cselényi István

A KÖZTULAJDON MEGBECSULÉSE

Az üzletben és egyébütt minket érő apró meqkárosítások túsúrásain eleget bosszankodtunk vagy viccelődtünk. A tulajdon elleni bűncselekmények elégszer felháborítottak már. Itt az ideje, hogy érveket és érket sorakoztassunk a köz- és személyi tulajdon védelmére. Ne restelljük keresztény küldetésünket e téren is kamatoztatni mindnyájunk javára.

Ismeretes az igazságosság erényének négy fajtája. A kölcsönös igazságosság illusztrálására szokás az adás-vevés példáját felhozni: a vételárnak egyeznie kell az áru értékével. Aki kevesebbet fizet vagy aki az áru nagyságát vagy minőségét csökkenti: abban hiányzik a kölcsönös igazságosság erénye. Ebből sokan arra következtetnek, hogy az anyagiakkal bálni tudás erénye a kölcsönös igazságosság, s az igazságosság többi fajtáját mellőzve nem sértik a lelkiis-

meretbe írt törvényt: ne lopj. Valójában a tízparancsolat 7. pontját korunkban a kölcsönös igazságosságon túl csak a törvényes, osztó és szociális igazságossággal együtt valósíthatjuk meg.

Sokan hajlandók lebecsülni vagy teljesen profán területre utalni a kérdést. Valójában emberi életünk alapjait érintő dologról van szó. Ide is vonatkoztatható a régi mondás: „Primum vivere, dein philosophare”. A megélhetés anyagi feltételein túl a társadalom rendezettségé, egy ország szervezett fejlődése akadozik, sőt elvész, ha tagjaiban, polgáraiban megfogyatkozik az igazságosság alapvető erénye. A költő (Berszenyi) tanítása szerint: „Minden ország támasza, talpköve a tiszta erkölcs...” Az idézetet, alighanem helytelenül, csak a VI. (IX.) parancs megtartása-megnemtartására szokás idézni. Inkább az erkölcs egészére áll, hogy azt

„tisztán”, vagyis becsülettel kell megtartani — enélkül nincs ország. A négy sarkalatos erény közül leginkább, sőt a maga egészében társadalmi erény az igazságosság. Ha ez „vész”, úgy csak pusztulás várhat a közösségre. Udvardy püspök úr Mohácsról írt tanulmánya számos korabeli tanut sorakoztat fel. Ezek közül Francesco Massero veneciei követési titkár e szavakkal kezdi az ország fenyegető állapotának leírását: „Mindenképpen a maga kényelmére gondol, lopják a közvagyonot...” Pár sorral alább Burgio pápai követ megfigyelése szerint: „A kincstárnak nincsen semmije, a magánosok sem adni, sem kölcsönözni nem akarnak...” (TEOLÓGIA 1976/3. 134. o.)

AZ EVANGÉLIUMBÓL KIINDULVA láthatjuk, hogy milyen gyakran s mennyire elítélően nyilatkozik az Úr a gazdagságról. A lehetetlenre utaló közmondást alkalmazza a gazdagra: „Könnyebb a tevének átmenni a tű főknél, mint a gazdagnak bejutni az Isten országába” (Mk 10, 25). A pénzt jelképező Mammon szolgálatát nem lehet megtartani annak, aki Isten szolgálatába szegődik: „Senki se szolgálhat két úrnak... Nem szolgálhattok az Istennek is, a Mammonnak is” (Mt 6,24). — Nem szónoki túlzásról van itt szó. A kinyilatkoztatás nem hagy kétségben afelől, hogy az anyagiakkal kapcsolatos igazságosság megtartása alapvető az üdvösség tekintetében. Szent Pál a kapzsiságot bálványimádásnak nevezi: „Fojtsátok el tagjaitokban, ami földies... a kapzsiságot, ami nem más, mint bálványimádás” (Kol 3,5), és kizárja őket Krisztus örökségéből: „Legyetek meggyőződve, hogy semmiféle... kapzsinak, más szóval bálványimádónak nincs öröksége Krisztus és az Isten országában” (Ef 5,5). Jakab apostol a jogos bér visszatartását éabekialtó bűnnek mondja: „... a bér, amelyet a földeteket learató munkásoktól levontatok, felkiált... a Seregek Urának a fülébe” (Jk 5,4). A kérdés alapvető jellege abban mutatkozik meg, hogy mindenféle rossz kiindulópontja: „Minden baj gyökere a pénz utáni sóvárgás” (1Tim 6,9). Az anyagiakkal rendelkező adakozásával viszont előkészítheti üdvösségét: „Gyertek, Atyám áldottai... Éhes voltam, és adtatok ennem...” (Mt 25,33 skk).

Lelki életre törekvő, üdvösségével törődő ember fölvértezi magát az anyagiakhoz tapadó kísértésekkel szemben. Ez a védekező magatartás a Lélek hatása, elhárító, őrző hatása. Olyan szükséges valami, mint a baleset-elhárítás az iparban és technikában. A technika áldásait, az anyagot alakító emberi tudás és emberi munka hozza. A pénzt, a vagyon, az anyagiakat is egy bizonyos fajta „tudás”, „munka” teszi áldássá. Ez a „tudás” az ember szociális tájékozódásában, ez a

„munka” az akarat fegyelmező és jóra irányító tevékenységében áll. Mindkettőt áthevítheti és kiteljesítheti a hit, a kegyelmi élet.

HOGYAN KÉSZÍTJUK ELŐ MAGUNKAT ÉS GYERMEKEINKET az igazságosság helyes értékelésére? A tulajdonszerzés legáltalánosabb formája a munka. Már a gyermek is megérzi a különbséget az „ajándék” és a „jutalom” között. A gyermek jutalmazása, akár a helyes viselkedéssel érdemelte ki, akár „nyert” a játékban, már feléje irányuló igazságosságot fejez ki. Egy vers vagy ének „felmondása” mögött szellemi munka rejlik, a házimunkában való segítségben is munkával „érdemelte ki” a jutalmat. Önkéntelenül is idézőjelbe tesszük a gyermek esetén a „kiérdemel” szót. A gyermek teljesítménye még nincs arányban a kapott jutalommal. A szülőt, nevelőt legtöbbször a biztatás vagy örömszerzés szándéka vezeti az ilyen jutalmazásoknál. Ezt a szándékot, ezt a többlet-jóságot lehet, sőt helyes érzékelteni. A gyermek, ha csak nincs elkényeztetve, igazán hálás lesz érte. Egyszerre tud örülni a megérdemelt jutalomnak és a ráadás ajándéknak. Nekünk pedig érdemes elgondolkodni azon, hogy a felnőttek világában is egy kicsit hasonló a helyzet. Minden munkabérről vagy jutatásról nemcsak jogos tulajdonunk átvétele, benne van abban a társadalom biztató megbecsülése is. Kétségtelen, hogy a megbecsülés ilyen anyagi kifejezése egyik-másik munkakör dolgozóira iránt jobban, mások felé kevésbé mutatkozik. Az elégedetlenek azonban gondolják meg, hogy munkájuknak is mennyi feltételét adia a társadalom: hány dolgozó együttes tevékenysége tesz lehetővé bármilyen munkát! — Keresztelő szent János prédikációjából csak néhány mondatot adott tovább az evanélium. Ezek egyike a katonáknak szólt: „Elégedjétek meg zsoldotokkal!” (Lk 3,14) — Minden munka ellenértékére és minden dolgozóra kiterjeszthetjük ezt a figyelmeztetést: „Elégedjétek meg munkabéretetekkel!”

Szent Pál következő kijelentését: „Aki nem dolgozik, ne is egyék” (2Tesz 3,10) ismét vonatkoztathatjuk az anyagi értékek megbecsülésére. A technika világában élünk: minden anyagi érték, amivel kapcsolatba kerülünk, az emberi munka értékét is hordozza. „Aki nem dolgozik, ne is egyék”, vagyis: aki nem fektetett be munkaértéket bármi anyagi, technikai dologba, annak áldásában sem részesülhet. Gazdasági életünk persze sokkal bonyolultabb, semhogy éles határokat vonhatnánk e téren. Annyt viszont határozottan megkívánhatunk, hogy köztulajdon jellegű dolgok rendeltetészerű és takarékos használatával fejezze ki minden állampolgár és tárgyakon, eszközökben „fekvő” munka-érték iránti megbecsülését.

Észre kell vennünk, hogy keresztény szemléletünk milyen távlatokat tud nyitni, s milyen jelentős segítséget tud nyújtani e téren. Az út, amelyen járunk, a villamos, amelynek fogózkodójába kapaszkodunk, az égők, vagy világító testek, amelyek éjszakai (késő esti) közlekedésünket megkönnyítik, — mind köztulajdon. Használatukban, igénybevételekben a tervezők, készítőik, gondozók, vagy gyakorlati összefoglalásban az illetékes hatóságok és szervek szándékát kell követnünk. Mennyit hallunk ma például természetvédelemről. A természet tervezője, kivitelezője, gondviselője elsősorban a teremtő Isten. De az Ő lélet-adó, emberi erőt és találékony-ságot ajándékozó szeretete, gondviselése van a technika tárgyai mögött is. Ahogy az egyén munkája nem szakítható el a munkatársak vagy elődök tevékenységétől, úgy semmi emberi munka sem függetleníthető a Teremtőtől. Így a köztulajdon, mint minden anyagi a világon, *Isten tulajdona* elsősorban. Ő pedig nem kényünkre-kedvünkre, nem is kevesek önző céljaira, hanem mindnyájunk együttes javára adja a természet javait akár a maguk eredeti formájában, akár az emberi munka révén célszerűbbé alakított formában. A technika tárgyaitól megvont tisztelet csakúgy égre kiált, Isten bosszúját hívja ki, mint az aratók visszatartott bére Jakab apostol már idézett tanítása szerint!

ERKÖLCSI-VALLÁSI ÉRTEKEKET nem volna helyes evilági és anyagi célkitűzések kizárólagos szolgálatába állítani. Az anyagi javakkal kapcsolatos helyes magatartásunk számára az evangélium örök érvényű jutalmat ígér. Nem lehet főcél, hogy akár magunk, akár a közösség kizárólag anyagiakban gyarapodjék. Kétségtelen viszont, hogy egy magasabb etikai szint kedvezően hat az anyagi jólétre és viszont. Nézzük először az *etikai többletet*, vessünk azután tekintetet erre a szerencsés „visszahatásra” is.

Az erények között a keresztény erkölcs a szeretetet helyezi első helyre, mivel az utolsó ítélet mértéke a szeretet lesz, az anyagi adakozás és szolgálat módján is kifejezve: „Éheztem, és ennem adtatok, szomjaztam... beteg voltam... és szolgáltatok nekem” (Mt 25.33 skk). A koldusnak részvételt nyújtott fillér áll talán a sor egyik végén, a másik végén pedig Jézus szavai: „Nagyobb szeretete senkinek sincs, mint aki életét adja barátaiért” (Jn 15.13). Nemcsak a tűzoltó, — akit közvetlen példának szokás említeni — lehet hivatásbeli munkájának és így közvetve felebarátjának áldozata. Mások önzetlen szolgálatában erejét fölemesztő orvos, tanár, földműves és kohómunkás, mind az, aki „életét adja barátaiért”.

A szeretet bármily fokú gyakorlása az igazságszágra épül. Nem adakozhat senki a

máséból. Nem mutathatja magát senki nagylelkűnek mások megkárosítása árán. Az emberi élet bonyolultsága hozza magával, hogy távoli áttételekben is érvényesül ez a szabály. Így például a félrevezetéssel szerzett orvosi kiírással nyert szabadidőben végzett „szeretet-szolgálat” értékéből (ha egyáltalán beszélhetünk értékről) le kell vonni az SZTK dolgozóinak, a munkatársak többletmunkájának, a munkából való kimaradásból származó lemaradásnak és túlterhelésnek igen nehezen meghatározható, de mégis reális anyagi érték-összegét. — Az igazságosságon alapuló szeretet anyagi feltételeinek nagy részét is — mint láttuk — a társadalom szolgáltatója. Csak amiért valóban megdolgoztunk, ami a társadalom ítélete szerint jár nekünk, s amiből minden tartozásunkat leróttuk, abból gyakorolhatjuk igazságosan a szeretetet. A *munka-érték* kifejezése nem egészen precíz. Először is nem mutat rá az egyéb forrásokból eredő anyagi értékekre. Bármely használati tárgy a legkülönbözőbb hivatásban-munkakörben dolgozó *emberek munkáját* hordozza. Egy golyóstollnak például fémcsatlakozásai vannak. Visszafelé követve a fémrészek útját a kereskedőn, csomagolón, mérőn, összeállítón át a kivágó és lyukasztógépek kezelőit, nem számítva a gépek tervezőit és elkészítőit, eljutunk a fém ércet bányászó dolgozóikig. A felsorolás közel sem teljes. Mindezek erejének és munkabérének egy parányi hányada használódik el akkor, amikor a golyóstollal írni kezdünk.

Van még a munkának egy másik érték-szintje is: a *szolgálatérték*, amit a dolgozó hivatástudatból, sőt szeretetből „épít bele” a keze alatt formálódó anyagba. Ahol ez elmarad, ott a dolgozó és munkája között az elidegenedés és az eltömegesedés veszélye üti fel a fejét. Ilyenkor károsodik az illető dolgozó emberségében, de a munkafolyamati összeköttetésen kezdve sokan mások is károsodnak az emberi társas kapcsolatok természete szerint. Ezért társadalmi szintű és nem is újkeletű probléma az *eltömegesedés* kérdése. Az ellene indított küzdelem eredményessége nagyrészt attól a társadalmi megbecsüléstől függ, amivel a munkának ezt a szolgálat-értékét figyelembe veszik és tisztelettel illetik. Sajnos, hogy a „társadalmi megbecsülés” is sokakban csak az anyagi juttatás, anyagi jutalmazás képzetét ébreszti fel. Viszont egy gyári munkás bemutatása a tévében, amikor veritékesen formálja az anyagot, országos körben személyi megbecsülésre hívja fel a figyelmet. Amikor a munkában megfáradt idősebbnek helyet adunk a villamoson, azt akarjuk kifejezni, hogy mindnyájan nemcsak fizetésben méricskélünk és gondolkodunk.

A *borraivaló* például ma annyira elharpodott, hogy társadalmi felvilágosítással

küzdünk ellene. Veszedelmes oldala az, hogy benne összekeveredik a munka anyagi és szolgálati értékének szemlélete, sőt jogtalanul jutalmazza a hatáskörét átlépő, tudását, szolgálatát önkényesen egyesek javára fordító ügyeskedőt. Ahol igazi értéknek tartják a szolgálat szellemét, ahol neveléssel, de inkább öneveléssel ezen a magasabb etikai szinten tudnak dolgozni embertársaikért, ott megvan a remény, hogy ugyanazt a magatartást észreveszik és értékelik másokban is, a másik dolgozóban, sőt magában a megmunkált tárgyban is. Ha az ismeretlen, távoli, talán már nem is élő dolgozók iránt felhívott tisztelettel vezetik egy fiatal kezét, amikor egy használati tárgyhöz nyúl, akkor azt talán jobban becsüli, jobban vigyáz rá, mintha csak az árát hangoztatják előtte. Van bizonyos megtévesztő abban, hogy egy-íöl kereső fiatal *károkozás* esetén könnyvéden „meatérítheti” az okozott kárt. Közlekedési kihágáshoz kapcsolódó károsodás esetén gyakran megtörténik, hogy a vétkes „kétszeres büntetésnek” véli a károkozás megtérítését és a kihágásért járó bírságot. Valójában minden károkozás az anyagi tartozás mellett egy etikai tartozást is kelt: a károkozónak a társadalom egészében felhalmozódó szolgálati érték megsértéséért is elégtételt kell adnia, ezt foglalja magában a „megbírságolás”.

Meg kellene keresnünk és föl kellene tárunk azokat az okokat, amelyek általában és különösen a fiatalokban az iazságtalan haszonszerzés kísértését ébresztik. Szembe-síteni lehetne, ezeket az emberiség alapvető igényével, hogy ez utóbbi mindig jobban előtérbe kerüljön.

A *türelmetlenség* az egyik ilyen ok. A mai ember általános túlterheltsége egyfelől, a többé-kevésbé reális lehetőségek vonzása a gyors előrehaladáshoz másfelől okozzák, hogy a legtöbben nem képesek „várakozni”. A szó szoros értelmében sem: ha a villamos nem jön azonnal, cigarettára gyújt, vagy másokat megsért idegességében. A fiatal gyakran sietteti házasságát, lehet, hogy el-sietti, és mindent szeretne küzdelem nélkül elővételezni. Ilyenféle hamar-előrejutás, gyors „feltörés” igénye érvényesül a kereseti lehetőségekben is. Az ilyen ember önkénye szerint válogatja munkahelyét, irigyli munkatár-sát, ha az évtizedes gyakorlata alapján pár száz forinttal többet keres. Siető önzéssel át okarja ugrani a tapasztalatszerzés évtizedeit. Ebből a síetségből alkalomadtán helyezkedés, ügyeskedés, törtetés, mások leszorítása, sőt valamiféle csalás is kerekedhet. Milyen vágyak hajtják ilyesmibe a ma emberét? A *szemek kívánsága*: új ruha, motor, autó, stb. A *hiúság*, még inkább a *társak ítélete*, hec-celődése, ugratása számít. Hogy velük „futtat-lasson” — az italozás is ide tartozik —,

előbb családtagoktól, rokonoktól, később másoktól is kölcsönt kér, esetleg „kölcsön” vesz.

Ahol az egészséges etikai érzék még visszariad az igazságtalanságtól, ott sem találunk mentességet az anyagiasságtól. A mértéktelen verseny családok vagy munkatársak között, esetleg a házastárs *túlzó igényessége*, könnyen az anyagiasságra állítja be a családot, a fiatalok életét. A korai betegségek, idegkimerültségek, nem ritka szív-infarktuskok a törtetést egyéni vagy családi tragédiákká növelhetik. Ebből a közösségre is károk származnak: a társadalom aránytalan megterhelését, esetleg egy jó munkaerőtől való megfosztását is jelentik. A *testi-szellemi erővel okosan gazdálkodni*: Isten előtt és a társadalom előtt egyaránt kötelesség és felelősség.

Az *anyagiak iránti felelősségre nevelés* természetesen kisgyermek korban kezdődik. Egy tényértörés jó alkalom arra, hogy megérez-tessük: valami nagy kár, a gyermek ereiéből jóvá nem tehető pusztulás történt. Egy „legalább ezt tedd meg” utasítással fölold-hatjuk a feszültséget és a felelősségnek vala-mi jótékony magocskáját máris elhintettük benne.

Nem szabad azt sem gondolnunk, hogy a *bánni tudás a pénzzel* magától keletkezik. A fiatalok e téren több vonatkozásban is irányításunkra szorulnak. A tízóráira adott pénz mennyiségét és útját jó időnként ellenőrizni. Már az óvodás vagy a kisdíák is „okoskod-hat” ezzel kapcsolatban. Egyiknél-másiknál megható nagylelkűség is vezetí ezt a speku-lálást: „vagyonát” megosztja szegényebb társával, templomi perselybe teszi — avagy kicsalják tőle. Akad gyerek, akit arról kell meggyőzni, hogy neki magának is szüksége van a tízóráipénzen vett édességre, uzsonna-falatra. Máskor a gyermek távoli céljaira „kuporgatja” filléreit. E célok lehetnek józa-nok és hasznosak, csak a mód nem meg-felelő, — de lehetnek nagyon is önzők: hiú-ság, feltünni vágyás, irigység, túlzó, a szülői ellenőrzés alóli szabadulás „gyönyörét” is magában foglaló szórakozás igényéből faka-dók. Így például: különleges divattárgyak megszerzése, gyakori mozibajárás, esetleg cigarettá, ital kipróbálása. A serdülő gyer-mek zsebpénze semmiesetre se adjon lehetőséget esztelen költsékezésre. Az összeg növe-kedhet idővel, de a fiatal ítézőképességének és felelősségtudatának is növekednie kell. A kérdés, csakúgy mint az erkölcs egyéb területei, nem szakítható ki a nevelés egé-szének összefüggéséből és a környezetből. Amelyik családban a gyermek bizalommal tud lenni szüleihez, és van alkalma beszélni velük, ott nem esik nehezére a kérdés és be-számolás, hogy mire is költötte a kért össze-get. Ahol ez a bizalmas kapcsolat hiányos,

a szülő viszont nagyvonalúan kezeli a pénz-kérdést, ott súlyos következményekkel kell számolni. Hányszor olvasunk köztisztületben álló szülők gyermekéről, hogy garázda magatartást tanúsított, vagy idegen holmihoz, vállalati pénzhez nyúlt. A legtöbb esetben az elkényeztetés, pontosabban a pénz révén való elkényeztetés áll a háttérben. Megszökták a könnyű szerzést, és ha nincs, más úton kaparintják meg. Józan családokban a fiatalok nem kapják „nyakló nélkül” a pénzt, még tehetősebb szüleiktől sem. Az ilyen szülők inkább ifjúsági takarékbetéttel vagy hasonló ésszerű gyűjtéssel segítik gyermekeik jövőjét. Nyilvánvaló, hogy egyik legfontosabb szülői feladat arra az *akaraterőre, jellemre segíteni a gyermeket*, amivel elérheti a lelki függetlenséget a pénzzel, a gazdasági javak túlzó megkívánásával szemben. És ez nem megy másként, minthogy magasabb értékek és örömeik nyissunk meg számára.

Ide kívánczik a kölcsön kérdésének, a megbízhatóságának és rendszeres elszámolásának a kialakítása is. „Kölcsönt ne végy, ne adj...” cseng fülünkben Polónius intelme (Shakespeare: Hamlet). Kivételek lehetnek, de legtöbbször a számvetés hiányossága a kölcsönkérés oka, a kölcsönadó viszont csak megerősíti barátját ebben a könnyelműségben. A kölcsönkérés sokszor a fokozott irigység és mohó önzés fogása mások rovására. Hány barátság ment már tönkre egy-két kölcsön miatt! Ezért a kisgyermeknél esetleg mutatkozó megbízhatatlanságot (pl. vásárlás utáni elszámolásban) kellő magyarázat kíséretében büntessük. Végül azt is tudatosítani kell a fiatalokban, hogy a rendelkezésükre álló pénz, még amiért ők maguk is megdolgoztak, egyben a nemzeti vagyont is jelenti. A fizetés átadásában benne van az a bizalom is, hogy nem él vissza oktanul pazarolva a nemzeti vagyont rábizott részével.

Ez a rövid, vázlatos megfontolás az anyagiak használatáról — nevelési szempontokat

is figyelembe véve —, aránylag keveset hivatkozik az *evangéliumra*, alig-alig tűnik ki a kérdés mélyebb összefüggése az üdvösséggel. Itt elsősorban a gyakorlati élet keresztény kötelezettségét említettük, ami szorosban kapcsolódik társadalmunk célkitűzéseivel is. Az igazságosság szempontjai az anyagiak kezelésében azonban napjaink teológiai irányzataival is szoros kapcsolatba hozhatók. Nemcsak a keresztény erkölcs tan egyik fejezetét alkotják, hanem a keresztény ember egyre jobban felismert felelősségét is kifejezik a világ fejlődéséért, a humánus planetáris kibontakozásáért és a szolidaritás egyetemessé tételéért, amint erre Szennay András tíz évvel ezelőtt megjelent könyvében is rámutat: „Mivel a keresztény ember mindkét lábával a földön jár, neki is rá kell jönnie ma arra, hogy az őt környező dolgoknak és jelenségeknek a vallásos vonatkozásait megelőzően, saját egzisztenciájuk és értékük is van. Következésképpen szeretnie kell a földi élet adottságait, éspedig önmagukban is, s nem csupán azért, mert tovább mutatnak az „egyetlen szükségességhez...” (Teológia és élet 34. o.)

Többet és teljesebben kell még ezzel a kérdéssel foglalkoznunk, mert keresztény lelkiismeretünk és felelősségünk megkívánja, hogy több segítséget adjunk e téren. Erre szólítja fel a költő (Garai Gábor) a „tündöklő kezűket” a „törvényértlen barbárokkal” szemben: „Fogjatok össze, tisztességesek, / nélkületek tehetetlen a törvény; / bár bérce áll, seregtelen vezér csak; / írjátok homlokokra igéit, / s hátráljon előletek holnap / kertünk fél-érett gyümölcsének / minden falánk, förtelmes tolvaja.” (Tiszta szigorúság) — Meg kell tehát értetni, hogy az isteni törvény: „Ne lopj!”, — nem szabadságunkat korlátozó gát, hanem egyén és közösség kibontakozását biztosító fundamentum.

Személyi József

Azok, akik életükben kezdettől fogva komolyan vették Krisztus evangéliumát, nem gondoltak arra, hogy a pusztába meneküljenek, vagy másoktól elzárkózzanak. Ellenkezőleg, közösségekbe gyűltek össze, hogy együtt éljék hitükben megújult életüket... Életüket úgy átjárja a testvéri szeretet, hogy eltűntek a társadalmi megkülönböztetések, megszűntek a kiváltságok... A hívőknek egy volt szívük-lelkük. A szegényeket segítették, a betegekről gondoskodtak, a vendégszeretetet gyakorolták. Biztos, hogy mindnyájan akkor sem voltak szentek, nehézségek is voltak a közösségekben, de az is biztos, hogy a keresztény *t e s t v é r* szó magába foglalta a szeretet, gyöngédség, barátság és őszinteség teljes értelmét.

P.-A. Liégé

TEOLÓGIAI-LELKIPÁSZTORI JEGYZETEK

KORSZERŰ KARITÁSZMUNKA

Ma a tömegkommunikációs eszközök révén azonnal értesülünk a világ bármely részén történt katasztrófákról, amelyekhez — a nemzetek összefogásával — gyors segítséget kell nyújtani. — Az életkor meghosszabbodása folytán az öregkorral járó nehézségek, betegségek elleni küzdelmek is egyre több segítséget igényelnek.

Az intézményes szociális ellátás rendszere: születési és baleseti segély, betegellátás, nyugdíj — emberéletünk egyik alapvető szükséglete, lassan az egész világon elterjed. A szociális intézmények fenntartása egyre inkább az államra, a társadalomra hárul. Ehhez követendő példát elsősorban a szocialista országok mutatnak.

A módszeres szociális ellátás, gondozás felméri és pontos tudomást szerez a rászorultak körülményeiről, a velük történt eseményekről, de az ellátási hálózatban mindig maradnak olyan rések, amelyeket az intézmények dolgozói munkaidejük keretében betölteni nem tudnak. Egyre inkább kitűnik, hogy milyen nagy szükség van az egyes személyek részéről felajánlott önkéntes segítségre, az olyan segítőkre, akik nem foglalkozásszerűen, megélhetésként, hanem szabad idejükben, szeretetből, áldozatkészségből vállalják az embertársi szolgálatot, a rászorulókat támogatását fizikai, szellemi segítségadással, vagy esetleg jövedelmükből felajánlott anyagi hozzájárulással.

A **KARITÁSZ** szó jelentése: ajándékozó, gondoskodó szeretet, kihangsúlyozva annak kiírást, szétírást, szejleget. A keresztény szeretet parancsa szerint legalább annyira kell kívánnunk felebarátunk javát, mint az önmagunkét. Aki ennél többet tesz, aki anyagi javaiból, ereiből, idejéből annyit áldoz a rászorulókra, hogy közben önmaga javáról is megfelekedzik, az már azt az irgalmas szeretetet gyakorolja, ami az ajándékozó isteni szeretet jellemzője.

Isten ingyen, sokszor valóban minden előzetes érdem, rászorgálás, kölcsönösség nélkül adja szeretetét teremtményeinek. Isten a teljesség! — Ő a végtelen bőségből áraszt. Az embernek mindig szüksége van javak

befogadására ahhoz, hogy meg-megfogyatkozó testi-lelki erejét feltöltse és azután tovább tudja árasztani a jót. De az ilyen emberi módon megvalósított és önként nyújtott kiírástó, gondoskodó szeretet is némiképpen az Isten végtelen és örök szeretetét tükrözi. Ezzel a teológiai háttérrel talán inkább érthető a karitászmozgalmak célja és feladata.

SZOCIÁLIS ELLÁTÁS — KARITÁSZMUNKA. Ezt a két fogalmat gyakran felcserélik, pedig — mint ahogy már az előzőekből is kitűnik — a kettőt meg kell különböztetnünk egymástól.

A *szociális ellátás* egy közösségnek az a feladatköre, amely a betegségüknél foava, vagy magas életkoruk miatt átmenetileg, esetleg véglegesen tehetetlenné vált, önmagukat ellátni képtelen rétegeknek nyújt segítséget társadalmi alapon, intézményesen. Az egyes társadalmak fejlődésében és szocializálódásában fokozatosan bontakozik ki a „szociális érzék”, de egyetemes jellemzővé csak akkor válik, ha az emberiség — felelőssége tudatában — képes lesz leküzdeni a különféle diszkriminációkat; ha már nem talál semmiféle jócímeket ahhoz, hogy a szocialista ellátás köréből egyeseket kihagyjon vagy háttérbe szorítson; amikor már szociális ellátásban mindenütt, mindenki rászorultságának, szükségletének megfelelően részesül. — Mindaddig azonban, amíg idáig el nem jutunk, még nagy szükség van az egyének és egyes intézmények önkéntes segítő, gondoskodó munkájára: a *helyi- és a világ-karitászmozgalmak tevékenységére.*

A karitászmozgalmak vallási intézmények segélyszervei, amelyek a nemzetközi Vöröskereszt és az ENSZ szervezet együttműködésével, azokkal sokszor karöltve segítenek a világ bármely részén a rászorultak megsegítésére.

A kapitalista országokban sok a megoldandó helyi szociális probléma: a mind nagyobb és nagyobb tömegű vendégmunkások gondozása, az állástalanok és betegek ellátása, az elhagyott gyermekek elhelyezése. Helder Camara érsek karitászmozgalmak

nyokból építtette fel félmillió ember számára otthont nyújtó lakótelepét a Rio de Janeiro-i nyomortelepek helyén. Terézia anya ma is egyének és intézmények önkéntes adományaiból tartja fenn az elhagyott gyermekek, leprások és haldoklók menhelyét. A szeretet e nagy misszionáriusa így jellemzi karitásztevékenységét: „India jövője megkívánja a tudósok, orvosok és ápolók rendszeres munkáját. De amíg a tervek megvalósulnak, az arra való várakozás idején is a segítségére szoruló emberekért kell élnünk, táplálni, gondozni, öltöztetni kell őket. Szeretettel kell betöltenünk ezt a helyet, amíg tart ez a jelen.” — Eljön majd az ideje annak, amikor mindazokat a feladatokat, amelyeket ma még önkéntes jótékonyági intézmények, karitászszervek végeznek, az adott társadalmi szervek fogják ellátni. Mindig maradnak azonban olyan területek, ahol — a leggondosabb előrelátás ellenére is — rendkívüli, gyors vagy személyes beavatkozásra, segítségre lesz szükség: természeti csapásoknál, balesetknél való segítségnyújtás, testi- lelki sérültek személyhez kötött gondozása. A gyors segítségadásnak mindig jelentős forrása marad a karitás.

A BERLINI KARITÁSZ-mozgalom 1976-ban ünnepelte 75 éves évfordulóját. A ma is jelentős közös szeretet-akció lehetővé tette, hogy a kelet- és nyugat-berliniek együtt ünnepeljék ezt a neves évfordulót, dr. Hüßler, a német Karitászt elnöke, Bengsch bíboros, keletberlini érsek és számos közreműködő és fenntartó szerv részvételével. Nem véletlen, hogy a karitászmozgalom legszervezettebben a német nyelvterületen bontakozott ki. Nagy szerepe volt ebben a náci üldöztetéseknek, mert abban az időben a helyén maradó városi lakosság jelentős része nagy lelkiismereti felelősséggel és a legváltozatosabb ötletekkel védte, mentette és gondozta az üldözötteket, a rászorulókat. Talán ebből ered, hogy a németországi keresztények ma is érzékenyen és segítőkészen figyelnek a háborúk és természeti csapások nyomán eredő, valamint az egyéni sorsproblémákra. Nem kerüli el figyelmüket az egyedül élő szomszédasszony vagy magatehetetlen öreg házaspár, az ott dolgozó magányos olasz lányok helyzete, a későbbben betelepültek társadalmi kirekesztettsége. Ilyen és ehhez hasonló esetek mind a helyi karitászmunka feladatai.

„A szociális munka növekvő professzionizálódása egyenesen megköveteli a mindjobban erősödő önkéntes segítség rendszerét” — hangsúlyozta dr. Hüßler, az 1975-ben megtartott bonni Karitászkonferencián. „Van-nak olyan feladatok, amelyek megkívánják az egyes segítők aktív részvételét az egyházközségek karitászcsoportjaiban. Csak

ilyen módon tudjuk fenntartani az öregek klubjait, a betegek, lelki sérültek házi gondozását... Jól látjuk, hogy ma az anyák annyira túlterheltek, — hogy időnként ők is önkéntes segítségre szorulnak. A végzettség váltható eseteket — így többek között a magukra maradt helyzetét — kellő és alkalmas időben kell feltárni ahhoz, hogy a segítség láncreakcióját megindíthassuk. Ehhez pedig még sok éber szemre, segítő kézre és szerető szívre van szükségünk.” (Christ in der Gegenwart, 1975. VI. 29.)

A nyugat- és keletnémet egyházközségekben a társadalmi egészségügyi hálózat segítségére alkalmas, a különböző munkakörök betöltésére kiképzett *szakszerű gondozókat* is találunk, így: betegápoló nővéreket, öreggondozókat és családsegítő nővéreket. Ezekben a munkákban a különféle vallású egyházak — szükség esetén — egymást kölcsönösen is támogatják. Érdemes kiemelni néhány példát az egyházközségi szakgondozók tapasztalatából:

„Gyakran az az érzésem — mondja az egyik nővér —, hogy az öregek nemcsak ápolásra, testi gondozásra várnak, hanem szükségük van arra is, hogy velük beszéljünk. Nagy lelki igényük, hogy panaszait, gondjait szabadon feltárhassák, hogy valaki őket meghallgassa. De vajon a beszélgetés nem legalább annyira gyógyító és segítő jellegű-e, mint a fizikai ellátás?”

Egy másik nővér megemlíti, hogy segít egy olyan beteg asszony ápolásában, aki napközben felkel ugyan, de olyan rendetlenséget hagy maga körül, hogy még a gyógyszerit is összekeveri. Férje iszákos, tőle segítséget nem kap. Az egyházközségi nővérnek kell rendet teremtenie, rendszeres napi meleg ételről gondoskodnia. De még így is fennmarad az a nyugtalanító kérdés: vajon elegendő-e mindez a rendezett élet helyreállításához?

Számos családban szellemileg sérült, vagy visszamaradott gyermeket ápolnak, sajnos egyre több esetben. A családanya és a családtagok a rendes napi munkájuk végzése mellett már a beteg testi gondozásában kimerülnek, annál többre nem képesek. Milyen jótétemény ezeken a helyeken a heti egyik alkalommal odalátogató önkéntes segítők, aki nevelői, gondozói vagy esetleg gyógy-pedagógusi felkészültségével, gyakorlottságával segít a család gondján és tervszerű foglalkoztatással változatosabbá teszi egyhangú életét.

A karitás-értesítők, egyházi lapok karitásztrovatai lehetőséget adnak a segítséget kérők és a segítségüket felejtlő egymásra találásához. Ezek a segítséget kérő és segítséget felejtlő kis hírek sok problémát, nehézséget megoldanak. Előfordult, hogy egy családban az anya műtetre került és a dolgozó apa,

aki öt gyermekét egymaga ellátni nem tudta, segítséget kért. Ilyen esetben egyénektől, vagy családoktól érkeznek a legkülönbözőbb segítség-megajánlások. Egy másik hírből egy többgyermekes anya haláláról olvashatunk, amikor a legkisebb gyermek nem is értette mi történt, csak elárvultan gubbasztott egész nap. Akadt egy hasonló többgyermekes család, amely magához vette a gyermeket mindaddig, amíg rendezésre került a nagyobb gyermekek sorsa is, és az egyik nagynéni átvette a családi ellátás terheit.

Hosszan lehetne sorolni a találékonyságnak azt a sok konkrét példáját, amit a „Caritas aktuelli” kis lapja közöl és így nyitott fóruma a kölcsönös keresztényi segítségadásnak. Idézett példáink elsősorban azt a célt szolgálják, hogy mi is, a hazai társadalmi életformában felismerjük a lehetőséget és alkalmat egymás segítésére.

A MAI KARITÁSZ-munkát mindenütt meghatározza a városiasodás és az azzal együtt járó eltömegesedés jelensége. Régen a családok, nagycsaládok, falvak lakói mind ismerték és segítették egymást. A kiterjedt rokonság rendszerint egymás közelében élt. A városba költözés megszakítja a régi kapcsolatokat. Egyes családtagok — főleg a fiatalabbak — kiszakadnak a vidéki otthonból és egyedül vagy később mint kis család, férjfeleség, teljesen idegen világba kerülnek. Főként az új lakóhelyekre jellemző ez a kiszakadás, ahol még az eredeti lakosság összetartó bázisa is hiányzik. Öt-nyolc emeletes házakban, egymástól elkülönülten, akár évekig is ismeretlenül és érdektelenül élnek az emberek egymás mellett. A dolgozók munkahelyükről hazatérve bezárkóznak, a maguk életét élik. A közöttük élő magányos lakók, nyugdíjasok szinte senkivel sem tudnak érintkezni. Ez a magány lassan a gondozási segélyen élő anyákat is érinti. Napközben a gyermekük ellátása miatt lekötöttek, a környezetükkel alig tartanak kapcsolatot; pedig közülük bizonyára sokan értékelnék az őket megértők barátságát, tanácsát, esetleg egy-egy órás kikapcsolódásra lehetőséget adó helyettesítést. Ezek a problémák verődnek vissza a Hazafias Népfront programjából éppen úgy, mint ahogy az egyéni igényekből megszületett olvasói levelekből (Nők Lapja, napilapok aktuális cikkei, stb.). Egyre többet hallunk arról, hogy mire kellene figyelniük, miben kellene egymásnak segítséget nyújtaniuk. A *népfrontprogram* külön hangsúlyozza a „lakóhelyi demokráciát”, mint fontos közéleti tényezőt, beleértve a „lakóhelyi környezet kérdéseit, amelyek az embereket közvetlenül az életmódjukkal összefüggő témakörökben érintik.” (Népfrontmozgalom szerepe és feladatai, ... Vitaanyag II.). Amikor pedig a tanácsok

és a népfrontszervek együttműködését hangsúlyozza, akkor „a lakóhelyért végzett társadalmi munka lehetőségeinek kiszélesítését” kölcsönös, sokoldalú segítségben, a lakosság aktív részvételével akarja megvalósítani.

És itt megtaláljuk helyét a falvak és városok egyházközönségi munkájának is, hiszen az *egyházközönség hívei is ugyanazon társadalmi közösség tagjai*. Hitük aktív gyakorlásából eredően pedig készségesek arra, hogy közreműködjenek embertársaik testi-lelki gondozásában, a rászorultak részére nyújtott esetenkénti vagy állandó segítségadásban. Elsősorban azokra a rászorultakra gondolunk itt, akik valóban a legközelebb álló felebarátok: a szomszédok, a közös lakásban, bérházban élők.

A jelenlegi hazai egyházközönségi karitászszervezet korszerű megújításának szükséges módját *napjaink társadalmi igényeiben kell keresnünk*. Ma már idejét múlta az a gyakorlat, hogy alkalmi pénzüsszegekkel, vagy csak azzal segítsünk. Az anyagiak mellett talán még nagyobb szükség van a jó szóra, látogatásra, házi betegápolásra, bevásárlásban való segítésre, fiatalok részére tanácsadásra, továbbtanulásra ösztönzésre, kismamáknak és kicsinyeiknek nyújtott támogatásra.

Jelenlegi karitászmunkánkban egyre inkább nő a jelentősége a *betegek lelki gondozása* (BLG) tevékenységének is. Magányos öregeink, járóképtelen betegeink kérik és várják az egyházközönségi karitásztagok rendszeres látogatását. Elegettségükben lelki vigaszra, erősítésre szorulnak. Nem egy esetben további erőt merítenek nehéz helyzetük türelmes elviseléséhez. Olyan emberekről van itt szó, akik lakásukat elhagyni már nem tudják, de még otthon ellátják önmagukat, tevékenykednek, ahogy erejükből telik. Bevásárlással, kisebb segítségadással kell őket támogatni, de a hangsúly ezekben az esetekben is a lelki gondozáson van. Vannak közöttük idősek emberek, akikhez hétszámra senki be nem teszi a lábát és jóformán az egyetlen látogatója az a lelki gondozó, aki a karitászcsoport részéről keresi fel.

Külön ki kell emelnünk azt az igen jelentős pasztorációs munkát, amelyet papjaink végeznek az egyházközönség öregeinek és betegeinek elsőpénteki látogatásával, amikor Oltáriszentségben — mint legfőbb Vigasztalót és Segítőt — magát az Úr Jézust vizsik el hozzájuk. Talán felesleges hangsúlyoznom, hogy a templomba el nem jutható vallásos öregeink és betegeink számára ez milyen nagy jelentőségű tevékenység, melyre a papoknak mindenkor, minden körülmények között időt kell találniuk.

Nem ritka az a gyakorlat — főleg vidék-

ken —, hogy az egyházközégségi karitászgondozókat a helyi tanács is igénybe veszi, mivel a rendelkezésre álló egy-két hivatásos szociális munkatárs — segítség nélkül — alig képes arra, hogy területi szociális igényeit felmérje és a szükséges gondozói munkát ellássa. Véleményem szerint éppen a szociális munka és az önkéntes szeretetszolgálat az az egyik leghatékonyabb bázis,

ahol keresztények és nem vallásos emberek egyetértésben tudnak együtt dolgozni fontos és aktuális társadalmi célkitűzések megvalósításában. Az anyagiak biztosításán felül éppen a ma annyira sürgetett embertársi segítség az a közös terület, ahol az egyházak megtalálhatják sajátos feladatukat hazánk társadalmában.

Kardos József

A KATOLIKUS EMBER GYAKORLATI HITVALLÁSA

Már tanulmányaim kezdete óta foglalkoztat az a gondolat, hogy összeállítsak egy „gyakorlati” hitvallást. A keresztény erkölcs- teológia ugyanis olyan tételeket vall, amelyek éppen annyira „dogmák”, mint a dogmatika tételei. Ezeket a „gyakorlati” dogmákat azonban nem foglalták össze a történelmileg kialakult hitvallások. Ezekkel később, a lelkipásztori tapasztalat indított arra, hogy az egykori gondolatot megvalósítsam. A gyóntatás, a hosszas beszélgetések során az a meggyőződés alakult ki bennem, hogy az eddigieknél sokkal erőteljesebben kell tudatosítanunk a keresztény magatartás elveit, amelyekből való eltérés éppúgy szembefordít a kereszténység lényegével, mint akár egy tanításbeli, dogmatikai eltérés. A jelenlegi összeállítás nem több, mint kísérlet. Ha sikerül továbbgondolkodásra, esetleg vitára, vagy újabb kísérletekre indítania, akkor elérte célját.

Hiszem és vallom, hogy a keresztény életforma nem más, mint tanúságtétel JÉZUS KRISZTUS-ról. Kézszelfoghatóvá kell tennem embertársaim számára, hogy bennünk és általunk JÉZUS KRISZTUS cselekedhet és élhet.

Hiszem, hogy személyiségem kialakításában csupán egyetlen igazi példaképem lehet: JÉZUS KRISZTUS. Embertársaim példájából — bárki legyen is az — csak a jót kell követnem, a rosszat nem. Hogy tárgyilagosságomat el ne veszítsem, elismerem tekintélyeket magam felett, akiknek engedelmességgel tartozom. Ilyen mindenk felett Isten Szava, amelyet az Anyaszentegyház hitelesen magyaráz, és amelyet számomra lelkipásztorom közvetít. — Elismerem a világi tekintélyeket, amennyiben ezek a közjó érdekében, lelkiismeretemmel összehangoltan parancsolnak. — A tekintély hordozójának még akkor is tisztelettel és engedelmességgel tartozom, ha személyes gyarlóságai emberileg értéktelenné teszik. — Szüleim és jótevőim iránt feltétlen tisztelettel tartozom, ha nem is mindenben kötelező engedelmességgel.

Lelkiismeretemet JÉZUS KRISZTUS és az egyház tanítása alapján alakítom ki. Szavát

követve szabadon választok lehetőségeim közül. Akkor tekintem magam szabadnak, ha lehetőségem van rá, hogy tegyem a jót. Cselekedeteim legfőbb normája a hit által megvilágosított józan ész. Felismerem, hogy cselekedeteim milyensége elsősorban a szándéktól függ, a rossz szándékot ezért nem tűröm szívemben. A cél semmiképp sem szentesíti a rossz eszközt. A Teremtő ISTEN-nek köszönhetem végső soron léteimet, ezért felelősséggel tartozom Neki életemért. Hiszem, hogy Istent mindenk felett kell szeretnem, mégpedig elsősorban azért, hogy embertársaimat szeretem. Alapvetően nem tehetek különbséget ember és ember között: mindenki bennem akivel bármilyen dolgom akad — Isten Képmását kell látnom és szeretnem.

Gondot fordítok arra, hogy világnézetemet kialakítsam és megalapozzam — lehetőségeimnek és műveltségi szintemnek megfelelően. Minden felmerülő kételyre megnyugtató megoldást keresek. Megszerzett, alátámasztott és összefüggéseiben tisztázott világnézetemhez ragaszkodom: attól magamat eltéríteni nem engedem, azt megtagadni nem fogom. Hitem parancsolja, hogy a nagy társadalmi törekvésekből részt kérjek. Mivel Isten egyedül mindentudó, az Ő joga az ember feletti ítélet, ezért soha nem ítélem el embertársamat. A józan ész határai között minden jelenséget először jóra magyarázok. Így mindenkiről feltételezem, hogy becsületesen kutatja az igazságot. Szeretetemet nem tagadom meg tőle akkor sem, ha nézeteink különböznek.

Hiszem, hogy ellenfeleimmel szemben a leghatásosabb fegyver a szeretet: ezzel megbéníthatom haragjukat. A rosszat tehát jóval kell viszonznom, a gyűlöletet szeretettel. Nem az erőszakosság, hanem a szelidség eszközeivel formálok környezetemet, amelyért Isten előtt felelős vagyok. A nyilvános bűnöst — amennyiben hatásköröm megkívánja — előbb négy szemközt figyelmeztetem, majd két tanú előtt, és csak utána fordulok a közösséghez. Alapelvem marad: hiszek a szeretet végső győzelmében.

Jóllehet, minden embert szeretnem kell, erre a hozzám testben vagy lélekben köze-

iebb állóknak több joguk van. Embertársaimról, hazámról lehetőleg minden jót el akarok mondani; hibáikat azonban elrejttem, mint a sajátomat. Felismerem, hogy többnyire azt a szálkát találok gyűlöletesnek felebarátom szemében, amelyből gerendányi van az enyémben. Vallom, hogy helyes, ha önmagammal szemben mindenkor tárgyilagossá vágyok: bűneimet alázatosan szemem előtt tartom, mások értékeit pedig elismerem. Óvakodom azonban a szolgálalkütségtől, amellyel a másik embert is, magamat is erkölcselenné tennék. Gyakran ellenőrzöm magatartásomat, az elkövetett hibát jóváteszem, és mindig megteszek, hogy a jövőben elkerüljem.

A test a lélek számára nem börtön, hanem segítő társ és kifejező eszköz. Lelkiismereti kötelezettségnek tekintem a test egészségéről és jólétéről való gondoskodást. Nevezetesen: önmagam és embertársaim ételéről, öltözködéséről, lakásvizonyairól, egészségéről. A test ösztönei a lélek nélkül céltalanok, a lélek az ösztönök nélkül erőtlén. Gondoskodnom kell embertársaim lelki egyensúlyáról is: biztatással, helyesen alkalmazott dorgálással vagy dicsérettel. Töreksem arra, hogy minél teljesebb önismeretre tegyek szert, és ezáltal létrehozassam személyiségem belső harmóniáját. A test vágyait, úgy kell nevelnem, hogy — mindegyik a maga módján — a lélek céljait, a személyiség kiteljesedését szolgálja. Tisztában vagyok azzal, hogy mindez csak a szenvedések türelmes vállalása és a tudatosan vállalt önmegtartóztatás által lehetséges. Meggyőződéssel vallom, hogy a szenvedések elviselésének van értelme. Nem riadok vissza azoktól a nehézségektől, amelyek az életben fenyegetnek, mert a reményből élek.

Okosan kutatom, hogy az adott helyzet körülményei között Isten mit vár tőlem. Minden nap tökéletesebbnek — és boldogabbnak — kell lennem, mint az előző napon. Ebben a törekvésemben nem szabad ellankadnom. A boldogság azonban sohasem lehet közvetlen cél: aki ilyennek tűzi ki,

Könyvfigyelő:

A Szent István Társulat legújabb kiadványai: Ó- és Újszövetségi Szentírás második, illusztrált kiadása. — Vetera et nova. Régi és új a liturgia világából. Radó Polikárp emlékének (Szerk. Szennay András) — OMC kiadványai: Klara Bühler: Reggel és este az Istennel — Solt Jenő: Így értsd az Újszövetséget! — Kasper—Scheffczyk—Schnackenburg: Régi kérdések új válaszok, új kérdések régi válaszok.

Az a tény, hogy a keresztényekre feltámadás vár Krisztusban, egyben rendkívüli feladatokat is ró reájuk: a promisszió missziót — az ígéret küldetést — jelent. Az evangélium nemcsak igazságokat közöl, hanem azt is hirdeti, hogy az igazságot tennünk kell: „Aki az igazságot teszi, a világosságra megy, hogy nyilvánosságra jusson: cselekedeteit Istenben művelte” (Jn 3,21).

Gaston Courtois

sükségképpen elveszíti. — A legfőbb rossz, amely boldogságomat veszélyezteti: a bűn, a megfontolt szembefordulás Isten akaratával. — Ennek az akaratnak megfelelően szükségleteimet és vágyaimat kéro imában tárom Isten elé. Ugyanígy imádságomnak állandó eleme a hálaadás is.

Vallom, hogy a becsületes nemi élet feltételei csak a házasság keretei között vannak meg. A jegyeseknek egymást, egymásnak és egymástól is tisztán kell megőrizniük a házasságra. A teljes nemi önmegtartóztatás, a szüzesség tisztelretremelő keresztény eszmény. Akik ezt az eszményt követik, az elmélyült Isten-szeretet és a sokak felé irányuló felebaráti szeretet tényleges gyakorlásában „százannyit kapnak”, mint a földi szerelem, és az örök életet.

Mások tulajdonát tiszteltem tartom, az okozott kárt megtértem. Tudotában vagyok azonban annak, hogy a föld javait az egész emberiség kapta. Ezért természetesnek tartom, hogy a szüőködőnek konkrét segítséget nyújtsak. — Valótlant nem szabad állítanom. Nem vagyok köteles azonban mindig megmondani — részleteivel együtt — a teljes igazságot. Jótetteim célja mindenkor embertársaim java, indítéka az önzetlen szeretet. Tevékeny segítségem tehát sohasem torkolthat önsajnálatba. Tudatosan kerülöm, hogy jótetteimért az emberek dicsérjenek.

Az Isten iránti imádat bensőből fakadó kötelezettségének az egyház közösségében teszek eleget: a szentmise és a szentségek által. A JÉZUS KRISZTUS által alapított és rendelt szentségek látható jelek, amelyek láthatatlan kegyelmet közvetítenek. A szentségek hatása azonban feltételezi a szentség felvevőjének személyes állásfoglalását. Ezek segítenek abban, hogy életem értékeit a legteljesebben kibontakoztassam, és részese lehessen a szeretetben az örökkévalóságnak, az Atyával, a Fiúval, a Szentlélekkel és minden igaz embertestvéremmel együtt. Amen.

Földényi János

Számunk írói:

Boda László, a Hittudományi Akadémia professzora, Budapest — Borsos Miklós szobrászművész, Budapest, — Cselényi István gk. lelkész, Budapest, — Erdő Péter lelkész, Dorog — Földényi János káplán, Budapest, — Hajdók János ny. tanár, Budapest, — Hegyi Béla, a Vigilia munkatársa, Budapest — Illyés Gyula író, Budapest — Kardos József plébános, Budapest — Kiss László lelkész, Budapest — Kovách Zoltán főegyházmegyei tanácsos, Esztergom — Személyi József főiskolai tanár, Budapest — Széll Margit tanár, Budapest.
Az illusztráció Borsos Miklós művész vörösréz-domborművének részlete.

INHALT AUFSATZE

LÁSZLÓ BODA: Moralthologie und die ärztliche Moral

JÁNOS HAJDÓK: Offenheit des gemeinsamen Arbeitsplatzes auf die Brüderlichkeit zu

LÁSZLÓ KISS: Die technische Gesellschaft aus christlichem Aspekt

DURCHBLICKE

Aus der Perspektive unserer Leser (A. Sz.)

EXEGESE UND KERYGMA

Homilienentwürfe vom Ostersonntag bis zum Pfingstsonntag (József Nagy)

FÓRUM

Bekenntnisse über den Glauben (M. Sz.)

REVUE

Offener Brief des Redakteurs (András Szennay)

Bewahrung unserer historischen Werte als gemeinschaftliche Aufgabe (Zoltán Kovách)

Berufswahl aus Berufung (Margit Széll)

Die Patriotische Volksfront und die Kirchengemeinde (Béla Hegyi)

Gedanken über das Lesen (M. J.)

Die christlich-moralische Norm und der statistische Durchschnitt (Péter Erdő)

Gemeinsame Existenz (István Cselényi)

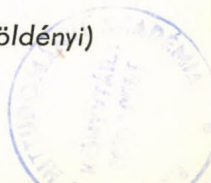
Beschützung des Gemeingutes (József Személyi)

Bücher

THEOLOGISCH-SEELSORGLICHE NOTIZEN

Zeitgemässe Caritasarbeit (József Kardos)

Praktisches Glaubensbekenntnis des katholischen Menschen (János Földényi)

18,— Ft

SOMMAIRE
ÉTUDES

LÁSZLÓ BODA: Théologie morale et morale médicale
JÁNOS HAJDÓK: Esprit de fraternité entre chrétiens et non-chrétiens dans
un même lieu de travail
LÁSZLÓ KISS: Les progrès techniques au service des valeurs chrétiennes

HORIZONS

Notre revue „TEOLÓGIA” dans l’optique de nos lecteurs (A. Sz.)

EXÉGÈSE ET KÉRYGME

Notices d’homélie du Dimanche de Pâques à la Pentecôte (József Nagy)

FORUM

En toute franchise sur la foi (M. Sz.)

REVUE

Lettre ouverte du rédacteur (András Szennay)
La conservation de notre patrimoine historique: notre tâche com. mune
(Zoltán Kovách)
Le rôle de la vocation dans la choix de la carrière (Margit Széll)
Front Populaire Patriotique et les paroisses (Béla Hegyi)
Réflexions sur la lecture (M. J.)
La norme morale chrétienne et la valeur moyenne de statistique (Péter Erdő)
Vivre avec d’autres en chrétien (István Cselényi)
La sauvegarde des biens communs (József Személyi)
Livres

NOTES THÉOLOGICO-PASTORALES

La service de charité pour notre temps (József Kardos)
Un Credo pour le chrétien pratique de nos jours (János Földényi)

TEOLÓGIA negyedévi folyóirat, megjelenik március, június, szeptember és december közepén. — Laptulajdonos: Actio Catholica Országos Elnöksége. — Szerkesztőség és kiadóhivatal: 1053 Budapest, Károlyi M. u. 4—8. III. lépcső 1. 8. (A kéziratokat kizárólag ide kell küldeni) — Felelős szerkesztő: dr. Szennay András — Főmunkatárs: dr. Gál Ferenc — Felelős kiadó: dr. Várkonyi Imre. — Egyházi jóváhagyással — Előfizetési díj 1 évre 72,— Ft Egyes szám ára: 18,— Ft. Belföldi előfizetés: Actio Catholica Országos Elnöksége TEOLÓGIA folyóirat, Budapest 62. 511—324 számú csekk számláján. — Külföldön előfizethető a Kultúra Könyv és Hírlap Külkereskedelmi Vállalat útján. Külföldi előfizetési díj 1 évre 10,50 USA dollár, vagy ennek megfelelő összegű más pénznem. Átutalható a Magyar Nemzeti Bankhoz (Budapest 54), a Kultúra 024/2 számú számlájára az összeg rendelkezésének (Teológia előfizetés) a feltüntetésével. — Terjeszti a Magyar Posta. — Minden jog fenntartva. —

77-5 Pécsi Szikra Nyomda — F. v.: Melles Rezső

Index szám
25 821
ISSN 0133—1779